

İSTANBUL
TOPKAPI
ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ALGILANAN EBEVEYN İLİŞKİSİ İLE YETİŞKİNLİKTE GÖRÜLEN
DUYGUSAL TEPKİSELLİK DÜZEYİ VE EVLİLİKTE EBEVEYN ÇOCUK
İLETİŞİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAŞA AKARSLAN

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

AĞUSTOS, 2022

**ALGILANAN EBEVEYN İLİŞKİSİ İLE
YETİŞKİNLİKTE GÖRÜLEN DUYGUSAL
TEPKİSELLİK DÜZEYİ VE EVLİLİKTE EBEVEYN
ÇOCUK İLETİŞİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yaşar AKARSLAN

20220501008

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Melike CEYLAN

AĞUSTOS, 2022

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Programı 20220501008 numaralı öğrencisi **Yaşa AKARSAN**'ın “**ALGILANAN EBEVEYN İLİŞKİSİ İLE YETİŞKİNLİKTE GÖRÜLEN DUYGUSAL TEPKİSELLİK DÜZEYİ VE EVLİLİKTE EBEVEYN ÇOCUK İLETİŞİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**” konulu Yüksek Lisans tezi Enstitümüz Yönetim Kurulunun 24/06/2022 tarihli ve 2022/14 sayılı Yönetim Kurulu kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile 27.07.2022 tarihinde kabul edilmiştir.

	<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
ASIL ÜYELER				
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi	Melike CEYLAN	İstanbul Topkapı Üniversitesi	
1. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Gözde GÜNDOĞDU MEYDANERİ	İstanbul Topkapı Üniversitesi	
2. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Eyyüb Ensari CİCERALİ	Nişantaşı Üniversitesi	
YEDEK ÜYE				
1. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Gülçin KARADENİZ	Maltepe Üniversitesi	

ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Bora GÜNDÜZYELİ
Enstitü Müdürü

(*) Oybirliği/Oyçokluğu hâli yazı ile yazılacaktır.

(**) Kabul / Ret veya Düzeltme kararı hâli yazı ile yazılacaktır.

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “Algılanan Ebeveyn İlişkisi ile Yetişkinlikte Görülen Duygusal Tepkisellik Düzeyi ve Evlilikte Ebeveyn Çocuk İletişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun olarak tarafımdan yapıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve onurumla doğrularım.

15/ 06/2022

Yaşar Akarlan

TEŞEKKÜR

Bu araştırmada, algılanan ebeveyn ilişkisi ile yetişkinlikte gösterilen duygusal tepkisellik düzeyi ve evlilikte ebeveyn çocuk iletişimi arasındaki ilişki incelenmiştir.

Öncelikle, tez konusunun seçiminden tamamlanmasına kadar her aşamada desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Dr. Melike CEYLAN' a, ders sürecinde engin bilgilerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Tülay BOZKURT' a, bana çok güzel bakış açıları kazandıran, Sayın Dr. Nesrin DUMAN hocama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Şu anda hayatta olmasalar da sevgilerini hala hissettiğim, benimle gurur duyan, ebeveynlerim olmasından onur duyduğum, ANNEM Şerife GÜNDOĞDU ve BABAM Hüseyin GÜNDOĞDU' ya bana verdikleri emek için sonsuz teşekkürlerimi sunuyor, ruhlarının ebediyen huzur içinde olmasını yürekten diliyorum.

Bana duyduğu sonsuz güvenle birlikte, verdiği psikolojik destekten dolayı sevgili eşim Kenan AKARSLAN' a, bu konuyu seçmemde çok önemli etkilerinin olduğunu düşündüğüm, daima destekçim olan, bana inanan çok DEĞERLİ ÇOCUKLARIMA, varlığıyla şükran duyduğum, mutluluk, huzur ve neşe kaynağım BİRİCİK TORUNUM SILA' ya sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Her zaman yanımda olan, acı tatlı birçok şey paylaştığım ABLACIM Hatice SALTİK ve SEVGİLİ YEĞENLERİME sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, desteklerini esirgemeyen BÜYÜK AİLEMİN ÜYELERİNE, dostlarıma, sevgisi, inancı ve manevi destekleriyle yanımda olan herkese çok teşekkür ediyorum.

Bazı nedenlerden dolayı motivasyonumun düştüğü ve tezimi yazmakta güçlük çektiğim dönemlerde, motivasyonumu yeniden yükselten, manevi yönden büyük destekleri olan, Sevgili Kıymet TEKİNYER ve Tuğba ALKAN' a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yıllarca psikoloji alanında yüksek lisans yapma isteği gönlümde azalmaksızın devam etti. Bu isteğimi gerçekleştirme fırsatını yıllar sonra 55 yaşına geldiğimde yakaladım. Tez yazma sürecinde yaşadığım sağlık sorunlarına, zaman zaman motivasyonumun düşmesine rağmen pes etmeden, bitirmeye gayret edip, yapabileceğime inandığım ve hedefime ulaşmaktan vazgeçmediğim için KENDİME de sonsuz sevgi, inanç ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu tezi özellikle sevgili oğullarım Sinan AKARSLAN, Alperen AKARSLAN ve Talha AKARSLAN' a ithaf ediyorum. Sevgiyle.

Yaşa Akarlan

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU	ii
AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Tanımı ve Araştırmanın Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Sınırlılıklar	4
1.4. Tanımlar	4
1.4.1. Algılanan ebeveyn ilişkisi	4
1.4.2. Duygusal tepkisellik	5
1.4.3. Ebeveyn çocuk iletişimi.....	5
1.5. Araştırmanın Modeli, Araştırmanın Değişkenleri, Hipotezler.....	5
1.5.1. Hipotezler	6
2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	7
2.1. Algılanan Ebeveyn İlişkisi	7
2.1.1. Ailenin tanımı	7
2.1.2. Evlilik ve eş seçimi	9
2.1.3. Kuramlara göre eş seçimi	11
2.1.3.1. Eş seçmede ortak özellikler kuramı	11
2.1.3.2. Eş seçmede zıt özellikler kuramı.....	11
2.1.3.3. Birbirini tamamlayan gereksinimler kuramı	12
2.1.3.4. Uyarıcı-değer -rol kuramı.....	12
2.1.3.5. Psikanalitik kuram.....	12
2.1.4. Evlilik türleri.....	12
2.1.4.1. Oturulan yere göre yapılan evlilik.....	13
2.1.4.2. Eş sayısına göre yapılan evlilik.....	13
2.1.4.3. Eşin seçildiği gruba göre yapılan evlilik	13
2.1.4.4. Otorite ilişkilerine göre yapılan evlilik	13
2.1.4.5. Soy ve şecere ilişkilerine göre yapılan evlilik.....	14
2.1.5. Evlilikte uyum ve dayanışma	15
2.1.6. Evlilikteki ihtiyaçların uyuma etkisi.....	16
2.1.6.1. Biyolojik ihtiyaçlar.....	16
2.1.6.2. Sosyal ihtiyaçlar	16
2.1.6.3. Psikolojik ihtiyaçlar.....	17
2.1.7. Eşlerin bağlanma modelleri	17
2.1.8. Eş uyumunun çocuklara yansması.....	21

2.2. Duygusal Tepkisellik	23
2.2.1. Limbik sistem	25
2.2.2. Amigdala.....	25
2.2.3. Hipotalamus	26
2.2.4. Hipokampus	27
2.2.5. İnsula.....	27
2.2.6. Duygu kuramları	28
2.2.6.1. James-Lange kuramı	28
2.2.6.2. Cannon-Bord kuramı.....	28
2.2.6.3. Papez_MacLean kuramı	28
2.2.6.4. İki faktörlü duygu kuramı	28
2.2.6.5. Bilişsel değerlendirme kuramı	29
2.2.7. Duygu ve tepki.....	30
2.3. Evlilikte Ebeveyn Çocuk İlişkisi.....	35
2.3.1. Aile ve çocuk	36
2.3.2. Ebeveyn çocuk ilişkisi	38
2.3.3. Ebeveyn tutumları.....	40
2.3.4. Ebeveyn tutumlarının çocuklar üzerindeki etkileri	43
2.3.5. Problemlili ebeveyn çocuk ilişkisi	45
2.3.6. Sağlıklı iletişimin nitelikleri	46
2.3.7. Sağlıksız iletişimin nitelikleri	48
2.3.8. Aile iletişiminin engelleri	51
2.3.9.Çocuk için ailedeki risk faktörleri	51
2.3.9.1. Fiziksel istismar.....	53
2.3.9.2. Cinsel istismar	55
2.3.9.3. Psikolojik ve duygusal istismar.....	56
2.3.9.4. İhmal.....	57
2.3.10. İstismarı açıklayan kuramlar.....	61
2.3.10.1. Psikiyatrik kuram	61
2.3.10.2. Sosyolojik kuram	61
2.3.10.3. Sosyal öğrenme kuramı	62
2.3.10.4. Sosyal psikolojik kuram	62
2.3.10.5. Sosyal etkileşimsel kuram	62
2.3.10.6. Ekolojik sistem kuramı.....	63
2.3.11. Aile iletişiminin önemi	64
2.4. İlgili Araştırmalar.....	65
2.4.1. Evlilikte eş ilişkisi ve algılanan ebeveyn ilişkisi	65
2.4.2. Duygusal tepkisellik	67
2.4.3. Ebeveyn çocuk ilişkisi	68
3. YÖNTEM.....	71
3.1. Araştırmanın Deseni.....	71
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	71
3.3. Veri Toplama Araçları	72
3.3.1. Algılanan ebeveyn ölçeği	73
3.3.2. Duygusal tepkisellik ölçeği.....	73
3.3.3. Ebeveyn çocuk iletişimi ölçeği	74
3.3.4. Veri toplama araçlarının güvenilirlik analizi	74
3.4. Veri Toplama Süreci	75
3.5. Verilerin Analizi.....	76
4. BULGULAR.....	77

4.1. Katılımcıların Aileleriyle İlgili Bulgular	77
4.2. Normallik Analizi ve Betimsel İstatistikler.....	78
4.3. İlişki Analizleri.....	80
4.3.1. Algılanan ebeveyn ilişkileri ile duygusal tepkisellik arasındaki ilişki analizi	80
4.3.2. Algılanan ebeveyn ilişkileri ile çocuğuyla iletişimi arasındaki ilişki analizleri	83
4.3.3. Çocuğuyla iletişimi ile duygusal tepkisellik arasındaki ilişki analizleri	86
4.4. Fark Analizleri	89
4.5. Hipotez Testi Sonuçları.....	105
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	106
KAYNAKÇA	115
EKLER.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	132

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Duval'ın Aile Yaşam Döngüsü Düzeyleri	37
Tablo 2.2: Bağlanma Modellerinin İnsan Hayatı Boyunca Görülmesi Muhtemel Etkileri	39
Tablo 2.3: Gelişim Dönemlerine Göre Koruyucu ve Risk Faktörleri	50
Tablo 3.1: Katılımcılara Ait Demografik Bulgular	72
Tablo 3.2: Güvenirlilik Analizi	74
Tablo 4.1: Katılımcıların Aileleri ile İlgili Bulgular	77
Tablo 4.2: Normallik Analizi ve Betimsel İstatistikler	78
Tablo 4.3: Algılanan Ebeveyn İlişkileri ile Duygusal Tepkisellik Arasındaki İlişki Analizi	80
Tablo 4.4: Algılanan Ebeveyn İlişkileri ile Çocuğuyla İletişimi Arasındaki İlişki Analizleri	83
Tablo 4.5: Çocuğuyla İletişimi ile Duygusal Tepkisellik Arasındaki İlişki Analizleri	86
Tablo 4.6: Cinsiyete Göre Fark Analizleri	89
Tablo 4.7: Yaşa Göre Fark Analizi	92
Tablo 4.8: Medeni Duruma Göre Fark Analizleri	94
Tablo 4.9: Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizi	97
Tablo 4.10: Anne Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizi	99
Tablo 4.11: Baba Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizi	102
Tablo 4.12: Hipotez Testi Sonuçları	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1: Araştırmanın Modeli	5
Şekil 2.1: Plutchik'in Duygu Çemberi.....	31
Şekil 2.2 : Yerkes Dodson Yasası	33

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANOVA	: Varyans Analizi
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: World Health Organization

ÖZET

ALGILAN EBEVEYN İLİŞKİSİ İLE YETİŞKİNLİKTE GÖRÜLEN DUYGUSAL TEPKİSELLİK DÜZEYİ VE EVLİLİKTE EBEVEYN ÇOCUK İLETİŞİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Aile bireyin karakterinin şekillendiği yerdir. Anne karnından başlamak üzere bebeklik ve çocuklukta yoğun olmak kaydıyla birey ölene kadar anne babasının etkisi altındadır. Bu etki bireyin kendi duygu, tutum ve davranışlarını etkilediği gibi birey ailesinden miras aldığı bu duygu, tutum ve davranışları kendi çocuklarına da aktarabilmektedir. Bu ilişki ağının anlaşılması anne babanın çocuklarla daha nitelikli vakit geçirmesini, ilişki düzeylerinin artırılmasını, çocuk eğitiminin niteliğinin artırılmasını ve bu olumlu mirasın sonraki nesillere de aktırılmasını sağlayabilir. Bu nedenle bu ilişkilerin araştırılması önemlidir. Buradan hareketle, bu çalışmada algılanan ebeveyn ilişkisi ile yetişkinlikteki duygusal tepkisellik düzeyi ve bireyin kendi evliliğinde ebeveyn çocuk iletişim durumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri anket yöntemiyle en az bir çocuğu bulunan 390 kadın ve erkekten toplanmıştır. Araştırmanın verileri SPSS programı üzerinde Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi, *t* test ve ANOVA testi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları kişinin kendi anne babasının aile ilişkilerini algılama düzeyi ile kendi duygusal tepkisellik düzeyi arasında bazı alt boyutlar açısından anlamlı ilişkileri olduğunu göstermiştir. Kişinin kendi anne babasının aile ilişkilerini algılama düzeyi ile kendi çocuğuyla iletişim düzeyi arasında da anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Duygusal tepkisellik düzeyleri ile çocukla iletişim düzeyi arasında da negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Algılanan ebeveyn ilişki düzeyinin eğitim düzeyine göre farklılaşmazken cinsiyete, yaşa, medeni duruma, anne eğitim düzeyine ve baba eğitim düzeyine göre bazı alt boyutları için farklılaştığı bulunmuştur. Duygusal tepkisellik düzeyinin yaşa, medeni duruma, anne eğitim düzeyine ve baba eğitim düzeyine göre farklılaşmazken cinsiyete ve eğitim düzeyine göre bazı alt boyutları için farklılaştığı bulunmuştur. Çocuğuyla iletişim düzeyinin medeni duruma ve anne eğitim düzeyine göre farklılaşmazken cinsiyete, yaşa, eğitim düzeyine ve baba eğitim düzeyine göre bazı alt boyutları için farklılaştığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Ebeveyn, Çocuk, Aile, İlişki, Duygusal Tepkisellik, İletişim*

ABSTRACT

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED PARENT RELATIONSHIP AND EMOTIONAL RESPONSIVENESS IN ADULTHOOD AND PRENT-CHILD COMMUNICATION IN MARRIAGE

The family is where the character of the individual is shaped. Starting from the mother's womb, the individual is under the influence of his parents until he dies. The influence coming from parent particularly in infancy and childhood affects the individual's own feelings, attitudes and behaviors, and the individual can transfer these feelings, attitudes and behaviors inherited from his family to his own children. Understanding this relationship network can enable parents to spend more quality time with their children, increase their level of relationship, increase the quality of children's education, and pass on this positive legacy to future generations. Therefore, it is important to investigate these relationships. From this point of view, in this study, it was aimed to examine the relationships between the perceived parental relationship and the level of emotional reactivity in adulthood and the parent-child communication status in the individual's own marriage. The data of the study were collected from 390 men and women who have at least one child by questionnaire method. The data of the study were analyzed by using Pearson product moment correlation analysis, t test and ANOVA test on SPSS program. The findings of the study showed that there is a significant relationship between one's own parents' perception of family relationships and one's own emotional reactivity level in terms of some sub-dimensions. It was also found that there are significant relationship between the level of perception of family relations of one's own parents and the level of communication with one's own child. Negatively significant relationships were also found between emotional reactivity levels and the level of communication with the child. While the perceived parental relationship level did not differ according to education level, it was found to differ for some sub-dimensions according to gender, age, marital status, mother's education level and father's education level. While the level of emotional reactivity did not differ according to age, marital status, mother's education level and father's education level, it was found to differ for some sub-dimensions according to gender and education level. While the level of communication with her child did not differ according to marital status and mother's education level, it was found to differ for some sub-dimensions according to gender, age, education level and father's education level.

Keywords: *Parent, Child, Family, Relationship, Emotional Responsiveness, Communication.*

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Araştırmanın Önemi

Bireyin ebeveyni ile iletişimi henüz birey dünyaya gelmeden anne karnındayken oluşmaya başlamaktadır. Her insan doğduğu andan itibaren, sevgi, güven, yiyecek, barınma, bakım gibi ihtiyaçların karşılandığı bir ortama ihtiyaç duymaktadır. Çocuğun anne sıcaklığını hissetmesi, memesini emmesi, tenel temas etmesi, annesinin kokusunu hissetmesi ilk iletişim temellerinin atılmasını sağlamakta ve ilk iletişim anne ve baba ile kurulmaktadır. İhtiyacı olan duygusal ve fiziksel yakınlık anne ve baba tarafından karşılanması çocuğun yaşamına güvenle başlamasını, kendisine ve çevresine güven duygusunun oluşmasını sağlayan en birinci faktörlerden biri olmaktadır (Yavuzer, 2004).

Anne ve babanın arasındaki ilişki, çocuğun ilk çocukluk dönemini etkilemesiyle birlikte yetişkinlikteki duygularını da şekillendirmektedir. Davies ve Cummings'e göre çocukların gözünde ebeveynin problemlere nasıl yaşlaştığı, verdiği tepkiler ve nasıl çözdükleri çok önemli olmaktadır. Çocuklar yetişkinleri, özellikle anne ve babasını taklit etmeye eğilimlidir ve buna ihtiyaç duyar. Dolayısıyla çocukların duygu ve düşünceleri, insanlara, olaylara, durumlara bakış açılarının temellerini ebeveynle ilişkisinden öğrendikleri oluşturmaktadır (Çelik ve Öziş, 2016).

Ebeveynlerin, evlilik ilişkilerinde sorunlarını başarılı bir şekilde çözebilmeleri, çocuklarının da problem çözme becerisi kazanmalarını sağlamaktadır. Lise öğrencileri arasında yapılan araştırmada, ebeveyn tutumlarını otoriter olarak algılayanların utangaçlık düzeylerinin, demokratik olarak algılayanlara göre daha yüksek düzeyde çıktığı tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak problem çözme becerileri, özgüvenli olma, kaçınan davranışları ile utangaçlığın anlamlı düzeyde ilişkisinin olduğu görülmüştür (Üre ve diğerleri, 2010).

Anne baba tutumları kültürlerle, içinde yaşadığı topluma göre değişmektedir. Farklı kültür ve etnik kökenlerden gelen Amerikalı ebeveynlerin, çocuklarına karşı

farklı tutumlarla yaklaştıkları ve bu nedenle birbirinden farklı psikolojik sorunlar yaşayabildikleri tespit edilmiştir (Turner ve diğerleri, 2015). Ebeveynlerin çocuğa tutumları ile çocuğun kişilik yapısının sağlıklı gelişimi arasında anlamlı bir ilişki vardır (Kaya ve diğerleri, 2012). Ebeveynlerin çocukla sağlıklı ve tutarlı iletişim kurmaları çocuğun ruhsal, zihinsel, bilişsel gelişimi açısından çok etkili olmaktadır. Ebeveynin tutarlı sağlıklı tutumları çocuğun gelişimine olumlu katkıda bulunurken, tutarsız ve sağlıksız tutumlar çocukta ruhsal rahatsızlıkların oluşmasına neden olmaktadır (Seven, 2008).

Çocuklar anne ve babasını modelleyerek onlardan çok şey öğrenmektedir. Bu durum bize ebeveyn ilişkisinde gözlenen ilişki tutumunun, bireyin kendi evlilik ilişkisinde takınacağı tutumun belirleyicisi olacağına işaret etmektedir. Sağlıklı nesillerin yetişmesi ve uyumlu ailelerin oluşmasında ebeveynlerin görev ve sorumluluğunun çok büyük olduğu görülmektedir (Yaprak, 2007).

Eşlerin uyumu, çocukla ebeveynin arasındaki ilişkinin kalitesini etkileyeceği için oldukça önemli olmaktadır. Gençler üzerinde yapılan araştırmalarda, 18-22 yaşlarındaki gençlerin ebeveynlerinin çatışmalı ilişkilerine tanık olmaları evliliğe bakış açılarını da olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır (Jennigs ve ark.1992). Ayrıca başka bir araştırmada ise üniversite öğrencilerinin algısına göre, ebeveynlerinin arasında çatışma düzeyi arttıkça, kendilerinin romantik ilişkilerinde yakınlık kurma seviyelerinin düştüğü görülmüştür (Ensign, Scheman ve Clark, 1998).

Ebeveynlerin birbirleriyle olan olumsuz ilişkileri, eşlerde bireysel sorunlara neden olmaktadır. Evlilik uyumunun bozulması durumunda, çocuklar da olumsuz etkilenmektedir (Fidanoğlu,2007). Diğer taraftan çocukların ebeveynleri arasındaki ilişkinin uyumlu olup olmadığına dair algıları, benlik algılarını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Ebeveyn ilişki algı düzeyi yüksekse benlik algısı olumlu yönde, ebeveyn ilişki algı düzeyi düşükse, benlik algısı olumsuz yönde etkilenmektedir (Yılmaz, 2001).

Ailedeki uyumsuzluklar ve çatışmalar, negatif duygusal tepkiselliğin derecesini yükseltmektedir. Çevresi tarafından destek gören bireyler daha uygun duygusal tepkiler vermektedir (Çakmak, 2018). Bireyin yetişkinlikte gösterdiği duygusal tepkiler, çevresindeki tüm insanlarla iletişimini etkileyebildiği gibi, kendi evliliğinde

çocuklarıyla kuracağı iletişimi de etkileyebilmektedir. Bu nedenle, çocuğun ailesi ile kurduğu ilişki, tüm hayatı boyunca ilişki içerisinde olacağı insanlarla kuracağı iletişiminin temellerinin atılmasına olumlu ya da olumsuz yönde sebep oluşturmaktadır (Dodson, 1997, Ömeroğlu, Ulutaş, 2007 ve Yavuzer, 2005).

Eşler arasındaki çatışmadan çocuklar kavgayı bir çözüm olarak öğrenmektedir. Bu durum çocuğun saldırganlığının artmasına neden olmaktadır. Çocuğun ben merkezci olduğu dönemde şahit olduğu kavga ve çatışmalar çocuğun kendisini suçlamasına neden oluşturmaktadır (Grych ve Fincham, 1990). Çocuklar içinde bulunduğu veya şahit oldukları bu çatışmadan etkilenecek korku, kızgınlık, çaresizlik gibi duygusal tepkiler vermektedir (Cummings, 1987, Davies ve Cummings, 1994, Long ve ark, 1998). Aile ilişkileri ve iletişimi, çocukluktan itibaren daha çok duyguların hissedildiği, hangi düzeyde, hangi fiziksel ve duygusal tepkilerin verildiğinin ilk belirleyicisi olmaktadır. Eğer bireylerin duygusal tepkileri olumlu yönde ise sevgi, saygı ve kendilerine güven düzeyi artmakta fakat duygusal tepkileri olumsuz yönde ise korku, kaygı, öfke, saldırganlık ve intihara eğilimlerinde artış olabilmektedir (Wentzel, 1998).

Genel olarak bakıldığında insanın sağlıklı yetişmesinde ebeveyn ilişkilerinin, tutumlarının, aile iletişim ve uyumunun çok büyük önemi ve etkisinin olduğu fark edilmektedir. Aile ve ebeveynler arasında yaşanan çatışmaların, çocuklar tarafından nasıl algılandığını, bu algılama düzeyinin çocuğun duygularını, tepkilerini, sosyal ilişkilerini, yetişkinlikteki romantik ilişkilerini ne yönde etkilediği yadsınamaz bir gerçek haline gelmiştir. Bütün bunların sonuçlarının biliniyor olması ve bununla ilgili aileleri bilinçlendirmek için yeni politikaların belirlenmesi, daha yaşanılır bir dünyanın oluşmasına da olanak sağlayacaktır. Bireyden başlayarak aile ve toplumun daha huzur ve refah içinde yaşaması beklenmektedir.

Bu araştırmada algılanan ebeveyn ilişkisi ile yetişkinlikteki duygusal tepkisellik düzeyi ve bireyin kendi evliliğinde çocuğuyla olan iletişimi arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir.

Birleşmiş Milletler 1994'te "Aile, toplumun yüreğindeki en küçük demokrasi birimidir" cümlesini "Aile Yılı Sloganı" olarak belirlemiştir (Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı (KSHM), 1994). Eşlerin birbirlerine olan tutum ve

davranışlarının çocuğu ne yönde ve nasıl etkilediğinin önceden bilinmesi, bu konuda daha dikkatli olmalarını, daha doğru tutum ve davranışlarda bulunmalarını, öte yandan nesiller arası hatalı aktarımların da önüne geçilmesi, fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak daha sağlıklı, gerçek potansiyelini ortaya koyabilen nesillerin oluşmasına, bununla birlikte dünyamızın, adaletle, sevgiyle, anlayışla yaşayan insanların yaşadığı bir dünyaya dönüşmesine, katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

1.2.Araştırmanın Amacı

İnsanın yaşamında beklediği mutluluk, başarı ve huzuru yakalayabilmesi için ilişkilerinin de o yönde olumlu olması gerekmektedir. Bireylerin aileleri, ailelerin de toplumları oluşturduğu düşünüldüğünde genel olarak toplumun uyumu, huzuru, başarısı ve mutluluğunun aile düzeniyle doğrudan ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Bu nedenle bu araştırmada, ebeveyn ilişkilerinin algılanma düzeyiyle, yetişkinlikteki duygusal tepkisellik düzeyinin ve bireyin kendi evliliğinde çocuğuyla iletişimi arasındaki ilişkisinin ne yönde olduğunu incelemek amaçlanmaktadır.

1.3. Sınırlılıklar

- Bu araştırma Ankara’da ikamet eden ebeveynler ile sınırlıdır.
- Bu araştırmada incelenen ilişki, “Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği”, “Duygusal Tepkisellik Ölçeği”, “Ebeveyn Çocuk İletişimi Ölçeği” nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.4. Tanımlar

1.4.1. Algılanan ebeveyn ilişkisi

Her birey ebeveynleri arasındaki ilişkiyi farklı anlayıp farklı yorumlamaktadır. Bireylerin ebeveynlerinin birbirlerine yönelik davranış örüntülerini belirleyen ilişki tutumlarına (otoriter, ilgisiz, koruyucu, demokratik ve bağımlı) yönelik algılar, ebeveyn çocuk ilişkisini oluşturmaktadır (Çelik ve Öziş, 2016).

1.4.2. Duygusal tepkisellik

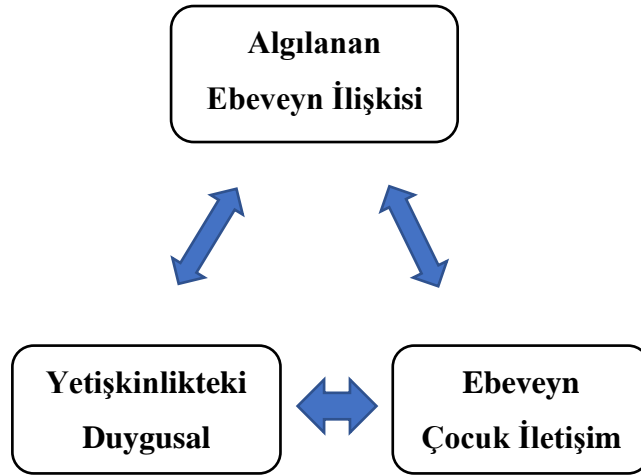
İnsan sosyal hayatında sözlü sözsüz iletişim kurarken algısı sonucunda kendisinde çeşitli duygular oluşmaktadır. Duygusal tepkisellik, bireyin kişilerarası ilişkilerinde hissettiği, yaşadığı duyguları ve bu duygular sonucunda verdiği tepkileri tanımlamaktadır (Nock, 2008). Başka bir tanımda ise duygusal tepkisellik, bireyin kişilik özelliklerine göre durumları algılaması, hissetmesi ve bu hislere göre tepki vermesi olarak tanımlanmaktadır (Yurdakul ve Öner, 2015).

1.4.3. Ebeveyn çocuk iletişimi

İletişim sözcüğünün kökeni Latince “komunis” kelimesinden gelmekte ve ortaklık oluşturma anlamı taşımaktadır. İletişim bir ya da daha fazla kişi arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. İnsan, konuşma, yazma, jest ve mimiklerle iletişim kurmaktadır. Sağlıklı iletişimi belirleyen en önemli faktör doğru iletidir. Bir kişiden başka bir insana anlamlı mesajların iletilmesi, kişiler arası ilişkileri oluşturmaktadır. (McQuail, 1975 ve Schramm, 1954).

1.5. Araştırmanın Modeli, Araştırmanın Değişkenleri, Hipotezler

Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan araştırma modeli Şekil 3.1’de gösterilmiştir.

Şekil 1.1: Araştırmanın Modeli

1.5.1. Hipotezler

H1: Algılanan ebeveyn ilişkisi ile yetişkinlikte gösterilen duygusal tepkisellik düzeyi arasında bir ilişki vardır.

H2: Algılanan ebeveyn ilişkisi ile bireyin kendi evliliğinde çocuğuyla iletişimi arasında bir ilişki vardır.

H3: Yetişkinlikte gösterilen duygusal tepkisellik düzeyi ile ebeveyn çocuk iletişimi arasında bir ilişki vardır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

2.1. Algılanan Ebeveyn İlişkisi

Aile, insan yaşamında birçok kavramın ilk öğrenildiği yerdir. Yeni doğan bir bebeğin ilk iletişimi anne ve babasıyla başlar. İlk aylarda mimikler, sesler ve dokunma yoluyla ebeveyn ve çocuk arasında iletişim kurulur. Özellikle ilk yıllarda çocuğun annesiyle iletişimi çok daha yakın olmaktadır. Ebeveynin çocuğa gösterdiği yakınlık, bakım, sevgi, şefkat çocukta güven hissinin emellerinin atılmasına olanak sağlamaktadır.

Ebeveynin tutarlı veya tutarsız tutumları nedeniyle çocuklar birçok davranış geliştirirler. Çocuklar ilk ailede birtakım değerleri, normları ve inançları öğrenirler. Bugüne kadar yapılan araştırmalar ebeveynlerin çocukları üzerinde cinsiyet rolleri, bağımlılıklar, başarı, mutluluk ve saldırganlık konularında etkilerinin olduğunu göstermektedir. Cooley ve Mead kuramlarında ebeveynlerin çocuğun kişiliğinin oluşumunda ve yaşantısında önemli bir etkisinin bulunduğunu, hatta öyle ki ebeveyn tutumlarının çocuğun yüz ifadesine, vücut diline ve davranış biçimlerine kadar etkili olduğunu söylemektedir. Ebeveynlerde şahit olunan ilişki ve iletişim, çocuğun ruh sağlığı için en önemli faktörlerden biri olmaktadır. Bu nedenle çocuğun algıladığı anne baba ilişkisi çok önemlidir (Çelik ve Öziş, 2016).

Çocuğun yetişkin olduğunda kurduğu evlilik modelinin temellerini, boşanmış ya da evli olan bir anne baba modeli oluşturmaktadır (Kaiser, 2004, akt. Çelik ve Öziş, 2016).

2.1.1. Ailenin tanımı

Aile; kadın ve erkeğin evlenerek oluşturdukları, anne, baba, çocuklar ve kardeşlerden oluşan toplumun en küçük grubu olarak tanımlanmaktadır. Aile birliğiyle cinsel ilişkiler düzenlenmekte ve insan neslinin devam etmesi sağlanmaktadır. İnsanın topluma hazırlanması ilk olarak aile içindeki ilişkiler yoluyla başlamaktadır. Aile,

içinde ekonomik etkinliklerin olduğu, öncelikle eşler, sonrasında anne baba ve çocuklar arasında sıcak, samimi, hoşgörülü, sevgi dolu ve güven veren ilişkilerin kurulduğu toplumsal bir kurumdur. Diğer toplumsal sistemlerden farklı olarak bir aile sisteminin bireyi olabilmek doğum, evlat edinme veya evlilik aracılığıyla gerçekleşmekte ve aile üyeleri ancak ölüm sonucu sistemden ayrılmakta, aile bağlarının başka bir yolla kopması mümkün olmamaktadır (Richman ve Lansdown, 1988).

Büyükliklerine göre aileler iki sınıfa ayrılmaktadır.

- Geleneksel (geniş aile): Tek bir hanede birden çok kuşağın bir arada yaşadığı bir aile sistemini ifade etmektedir. Sanayi devriminden önceki aile tipi genellikle geniş aile tipini oluşturmaktadır. Bu ailede gelenek ve göreneklere uyma zorunluluğu büyük önem taşımaktadır. Yaşça en büyük kişi aile reisliğini yapmaktadır (Davranış Bilimlerine Giriş, 2009).

- Çekirdek Aile: Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan ailelere çekirdek aile adı verilmektedir. Çekirdek aile daha çok sanayileşmiş toplumlarda görülmektedir. Çekirdek ailede dayanışma, çocukların küçük yaşta olduğu yıllarda daha fazla olmakla birlikte, çocukların büyüyüp, arkadaş etkisi ve yaşamın getirdiği sosyal çevre değişimiyle birlikte azalmaktadır (Davranış Bilimlerine Giriş, 2009).

1960'lı yıllardan itibaren geleneksel aile yapısı, sosyal bilimciler tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Geleneksel aile tipi özellikle Marksist ve feminist kuram tarafından eleştirilmiştir. Marksist kuram, kapitalist üretim süreci ile kadınların ev içindeki verdikleri emeğin ilişkisini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Feminist kuram ise, kadınların ev ve aile ortamı içindeki ezilmişliğine ve haklarına dikkat çekmektedir.

Diğer aile sınıflamaları ise;

- Parçalanmış aileler.
- Anne veya baba ve çocuktan oluşan tek ebeveynli aileler.
- Karı koca ve önceki eşlerinden olan çocuklardan oluşan eklemli aileler.
- Aynı cinsten kişilerin oluşturduğu eşcinsel aileler olarak sıralanabilmektedir.

Baba egemenliğine dayanan aile tipine babaerkil aile, anne egemenliğine dayanan aile tipine anaerkil aile, anne ve babanın eşit egemenliğine dayalı aile tipine ise eşitlikçi aile tipi denmektedir. Kentleşme sürecinin hızlı bir şekilde başlamasıyla birlikte geleneksel aileden küçük çekirdek aileye geçerken geçiş ailesinden söz edilmektedir (Aile Sosyolojisi, 2012).

Türkiye’de 1950 yıllarında başlayan, kırsal kesimden kentlere başlayan göç sonrasında gecekondü ailesi terimi oluşmuştur. Gecekondü mahalleleri daha çok şehrin dışında veya kenarlarına yapılmıştır. Buralarda yaşayan aileler “gecekondü ailesi” olarak isimlendirilmiştir. Hem kır yaşamının getirdiği hem de kent yaşamının getirdiği bazı durumlar bu tip ailelerde sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Ne tam anlamıyla kır ailesi ne de tam anlamıyla kent ailesi özelliklerini taşımaktadır. Arada kalmakla birlikte kentle bütünleşmede tampon görevi gördüğü anlaşılmaktadır (Yasa, 1966, akt. Aile Sosyolojisi, 2012).

2.1.2. Evlilik ve eş seçimi

Evlilik; kadın ve erkeğin hayatlarını bir ömür boyu sürdürmek niyetiyle bir araya gelerek oluşturdukları hukuki ve dini olarak yaptıkları bir anlaşma olarak tanımlanabilmektedir. *Giddens evliliği, iki yetişkin insan arasında yapılan cinsel birlikteliğin toplum tarafından tanınması ve onaylanması şeklinde tanımlanmaktadır* (Giddens, 2000). Ayrıca evlilik, soyun devam etmesini sağlayan önemli bir kurumdur. Toplum tarafından onaylanan cinsel birliktelik sayesinde yeni akrabalıklar oluşmaktadır. Bu anlamda evlilik akrabalık bağlarının oluşmasına da hizmet etmektedir.

Tarih boyunca evlilik türlerinde, evliliğin oluşma biçiminde kültürden kültüre farklılıklar meydana gelmiştir. Modern toplumlarda evlilik birliği resmi nikah aracılığıyla gerçekleşmektedir. Modern toplumların birçoğunda ise evlilik birliği kurulurken hem resmi nikahın hem de dini nikahın kıyıldığı görülmektedir. Evlilik birliği sadece cinsel birliktelik değil, eşlerin duygusal yakınlığını, duygu paylaşımını, yaşamı birlikte sürdürmelerini, yaşamın sorumluluklarını birlikte üstlenmelerini de beraberinde getirmektedir. Ayrıca evlilik, kadın ve erkeğin bir araya gelerek hayatın yetki ve sorumluluklarını paylaşması ve bunun da toplumsal kurallar içinde onaylanması, kabul görmesi olarak da tanımlanmaktadır (Bağlı ve Sever, 2005).

Evliliğe bakış açısı kolektivist kültürlerle bireyci kültürlere değişkenlik göstermektedir. Çin, Hindistan, Kore gibi kolektivist ülkelerde birey kimliği olarak sosyal olarak bir arada yaşadığı gruba bağlıdır. Oysa Kanada, Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri gibi bireyci toplumlarda bireyin kimliği bağımsızdır. Kolektivist ülkelerde daha çok eşler arasındaki sevginin evlilik bağından sonra oluşması, gelişmesi ve büyümesi beklenir. Romantizm ve aşk ikinci sırada gelmektedir. Birinci sırada daha çok, geleneksel aileyle uyumluluk, gelir seviyeleri, annelik babalık becerileri gelmektedir. Bireyci kültürlerde ise eş seçiminde sevgi, aşk, tutku daha ön sırada gelmektedir. Bu kültürde, evlilik kararı için heyecan, fiziksel çekim kadın ve erkek için önem arz etmektedir. Eş seçiminde temel etkenler şunlardır (Devlet Planlama Teşkilatı “Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu).

- Sosyoekonomik özellikler: Bireyin sahip olduğu sosyal ve ekonomik özellikleri, bireyin ilgi alanları, değerleri, tutumları, yaşam felsefesi, amaçları, umutları yaşam tarzını doğrudan belirlemektedir. Eşlerin sosyoekonomik benzerlikleri hem evlilikteki uyumlarına hem de ailelerin uyumlu olmalarına zemin hazırlayabilir.

- Eğitim düzeyi: Eğitim düzeyi bireyin hayata bakış açısını, ilgilerini, gereksinimlerini, beklentilerini, değerlerini, amaçlarını etkilemektedir. Eşlerin eğitim düzeyi açısından farklılıkları sorunlara bakış açısında, sorun çözme yöntemlerinde, iletişim kurma biçimlerinde, tartışma tarzlarında farklılıklara neden olabilmektedir.

- Fiziksel özellikler: Bireyler fiziksel özelliklerinin birbirine benzemesini daha çok tercih edebilmektedirler. Erkekler kadında fiziksel çekiciliğe daha çok önem vermektedirler. Fiziksel çekiciliğin çeşitli mekanizmaları söz konusudur (Symons, 1979); bunlar, evrensel olarak yüksek üreme başarısı, göreceli ölçütler (bireysel deneyim), kültürel ölçütlerdir (kültürel aktarım). Erkekler kadının çekiciliğine üreme başarılarını arttırması için önem vermektedirler. Kadının çekiciliğini ise; sağlığı, üretkenlik yaşı, doğurganlığı oluşturmaktadır.

- Kişilik özellikleri: Evlilik için uygun kişi olmak, uygun kişi bulmaktan daha önemli olmaktadır. Evlilikte başarısızlığa yol açan kişilik özellikleri; mükemmeliyetçilik, tekercilik, tatminsizlik, sabırsızlık, çabuk öfkelenme, güç hırsı, titizlik, sorumsuzluk, yalan söyleme, flörtöz olma durumlarıdır. Evlilikte duygusal olgunluk, bağlılık, sevgi, dürüstlük ise aranan özellikler arasında sayılmaktadır.

- Yaş: Evlilikte uygun zaman olgunlukla ilgilidir. Eşlerin farklı gelişim dönemlerinde olması; zevkleri, tutumları, beklentileri, ilgileri ve gereksinimlerinin farklılaşmasına neden olabilmektedir.

- İdeolojik ve Dini Görüşler: Bireylerin ideolojileri ve dini görüşleri; yaşam tarzlarını, alışkanlıklarını, tutumlarını, davranışlarını, tartışma biçimlerini, sorun çözme yaklaşımlarını belirlemektedir.

- Irk ve Kültürel Farklılıklar: Sınıf, alt kültür, ırk kişinin kiminle evleneceğini önemli ölçüde etkilemektedir (Hollinghead, 1950).

2.1.3. Kuramlara göre eş seçimi

2.1.3.1. Eş seçmede ortak özellikler kuramı

Eş seçmede “ortak özellikler “kuramına göre, evlenecek kişilerin benzer yönlerinin çok olmasının evlilikte başarı şansını artıracığına inanılmaktadır. Buna göre eş seçerken tarafların, özellikleri kendisine benzeyen kişileri seçmesi gerekmektedir. Bu tür evlilikte; ekonomik durum, dini inanç, ırk, eğitim, yaş, sosyal değerler açısından eşlerin önemli ölçüde birbirlerine yakın ve benzer olmaları istenmektedir.

Ortak özellikler gözetilerek yapılan bu evlilik, görücü usulü evliliklerin kurulmasını da sağlamaktadır. Dr. Robert Epstein’a göre evliliklerini, tanıdık, dost, arkadaş, akrabaların aracı olmasıyla kurulan evlilik bağının daha kuvvetli olduğu ve aşık olarak evlenen çiftlere göre boşanmanın daha az görüldüğü belirtilmektedir (Epstein, Pandit ve Thakar, 2013).

2.1.3.2. Eş seçmede zıt özellikler kuramı

Eş seçiminde bireylerin kendilerinde olmayan niteliklere sahip kişileri seçmelerinin, evlilik başarısını artıracığına inanılmaktadır. Eş seçiminde tarafların birbirine zıt özelliklere sahip olmasının yararlı ve geçerli olacağı, nitelikleri zıt olan çiftlerin bir araya gelmesi durumunda konuşulan konu ve yaşantılarda çeşitlilik ve zenginlik kazanacağı belirtilmektedir (McLaughlin, 2002).

2.1.3.3. Birbirini tamamlayan gereksinimler kuramı

Birbirlerini tamamlayan gereksinimler kuramı, eş seçiminde, bireysel gereksinimlerin doyumunun önemli olduğunu, benzeyen ve birbirlerini tamamlayan özellikleri olan eşleri başarıya götüreceğini belirtmektedir. Kuram, bireylerin temel gereksinimlerinin birbirinden farklı ve bazı gereksinimlerin de diğerlerinden daha önemli olduğunu belirtmekte, cinsiyete göre de bazı gereksinimlerin erkekler, diğer bazılarının ise kadınlar için daha önemli olduğuna işaret etmekte, kişilerin birbirlerine “benzeyen” ve birbirlerini “tamamlayan” gereksinimler nedeniyle karşılıklı olarak birbirlerinden hoşlandıklarını vurgulamaktadır (Mavili, 2015).

2.1.3.4. Uyarıcı-değer -rol kuramı

Kadın ve erkeğin birbirlerini ilk gördükleri, tanıştıkları ve birbirleri hakkında ilk izlenim aldıkları döneme “uyarıcı” dönemi denmektedir. Başlangıç değerlendirmeleri tarafların dış görünümü, sosyal ve zihinsel özelliklerine göre yapılmaktadır. Eğer ilk izlenim iyi ise “değerlerin karşılaştırılması” dönemine geçilir. Bu dönem, kişilerin ilgi, tutum, inanç ve gereksinimlerinin birbirine uygunluğunun belirlendiği ve “sözel” olarak ifade edildiği bir dönemdir. Son dönem “rol dönemidir”. Bu dönemde eşler, evlilikte ve birlikte, birbirlerini tamamlayıcı veya birbirine uyan rollerinin olup olmadığını test edip denemekte ve bir sonuca ulaşmaktadırlar (Murstein, 1982).

2.1.3.5. Psikanalitik kuram

Freud kişinin, psikoseksüel gelişim dönemlerinden fallik dönemde saplanıp kalmasının eş seçimini de etkilediğini söylemektedir. Kurama göre, erkeklerin annelerine benzeyen ya da tamamen annesinin zıttı kadınları, kadınların ise babalarına benzeyen erkekleri eş olarak seçtikleri ileri sürülmektedir (Parson, 1997).

2.1.4. Evlilik türleri

Evlilikler oturlan yere göre, eş sayısına göre, eşin seçildiği gruba göre, otorite ilişkilerine göre, son olarak da soy ve şecereye göre yapılmaktadır (Lundberg, 1970; akt: Bağlı ve Sezen, 2005; Özkalp, 2011).

2.1.4.1. Oturulan yere göre yapılan evlilik

Oturulan yere göre evlilik matrilokal, patrilokal ve neolokal şeklinde üç çeşide ayrılmaktadır. Matrilokal erkeğin kadının evinde oturması, yani iç güveyliği olarak ifade edilmektedir. Patrilokal evlilik türü ise, kadının erkeğin evinde oturmasıyla gerçekleşmektedir. Neolokal evlilik türünde ise ne kadının evinde ne de erkeğin evinde kalınmaz. Kadın ve erkek birlikte ayrı bir ev açarak yaşamlarını orda sürdürürler.

2.1.4.2. Eş sayısına göre yapılan evlilik

Eş sayısına göre evlilik, monogami (tek eşlilik), poligami (çok eşle evlilik) şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Çok eşle evlilik; kadının aynı anda birden fazla erkekle evlenmesi (poliandri), erkeğin aynı anda birden fazla kadınla evlenmesi (polijini) olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Kadının birden fazla erkekle evlenmesine daha çok Tibet ve Alaska'da rastlanmaktadır. Erkeğin birden fazla kadınla evlenmesine ise daha çok Orta Doğu'nun bazı bölgelerinde ve Afrika'da rastlanmaktadır.

2.1.4.3. Eşin seçildiği gruba göre yapılan evlilik

Eşin seçildiği gruba göre yapılan evlilikler endogami (içevlilik), egzogami (dışevlilik) şeklinde iki gruba ayrılmaktadır.

İçevlilik: Bazı toplumlarda kadın ve erkeğin bağlı olduğu sosyal gruptan biriyle evlenmesinin zorunlu tutulmasıyla yapılan evliliğe endogami (iç evlilik) denir (Wells, 1984, akt: Altunek, 2001). Sözü geçen sosyal gruplar köy, sosyal sınıf, soy, belli bir mezhebe mensup olmak şeklinde kategorilere ayrılabilir. Örneğin Hindistan'da kast sistemi nedeniyle, kadın ve erkeğin yalnız kast içi evlilik yapmasına izin verilmektedir.

Dışevlilik: Erkek ya da kadının evlenmek istediği kişiyi, üyesi olmadığı başka bir gruptan seçmesine dışevlilik (exogamy) denmektedir.

2.1.4.4. Otorite ilişkilerine göre yapılan evlilik

Bazı toplumlarda erkeğin üstünlüğü, bazı toplumlar da kadının üstünlüğü kabul edilmektedir. Evlilikte erkeğin üstünlüğüne patriyarki (ataerkil) denir. Bu tip evlilikte kadın erkeğin üstünlüğünü kültürel ve ideolojik olarak kabul eder. Evlilikte kadının

üstünlüğünün kabul edilmesine ise matriyarki (anaerkil) denmektedir. Fakat genel olarak bakıldığında toplumların çoğunda evliliklerde erkeğin üstünlüğü ve otoritesi kabul edilmektedir (Özkalp, 2011).

2.1.4.5. Soy ve şecere ilişkilerine göre yapılan evlilik

Soy ve şecere ilişkilerine göre yapılan evliliğin miras paylaşımı üzerinde büyük etkisi olmaktadır. Eğer sistem patriniyal ise miras paylaşımı baba soyunun üstünlüğüne göre yapılmaktadır. Sistemin matriniyal olduğu durumlarda ise miras paylaşımı ana soyunun üstünlüğüne göre yapılmaktadır. Eğer sistem patriniyal ise ana soyunu, sistem matriniyal ise baba soyunu akraba olarak kabul etmemektedir (Altunek, 2001)

Evlilik türlerine baktığımızda evlilik biçiminin ve deneyiminin toplumdan topluma değiştiğini görmekteyiz. Türk toplumunda ise soy dışı evlilik kuralı İslam'ın etkisiyle geçerliliğini yitirmiştir. Fakat Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, özellikle Kürt ve Arap soyundan gelen etnik gruplarda zaman zaman devam ettiği görülmektedir. Soy içi evliliklere kentlerde eğitim ve meslek gibi faktörlerden dolayı daha az rastlanmaktadır (Altunek, 2001).

İnsanlar evlilik veya kan bağı yoluyla akraba olmaktadır. Akrabalık sistemi aşağıdaki maddelerde belirtilen ilişkilere dayanmaktadır (Marshall, 1999)

- Birey ve gruplar arasındaki ilişkiler.
- Anne, baba ve çocuklar arasındaki ilişkiler.
- Kardeşler arasındaki ilişkiler.
- Evli eşler arasındaki, biyolojik ilişkiler.

Akrabalık kurumu ise aşağıdaki maddelerde belirtilen durumları belirlemektedir.

- Anne baba ve çocuklar arasındaki ilişkiler.
- Büyükanne, büyükbaba ve torunlar arasındaki ilişkiler.
- Kuşaklar arası siyasi ilişkiler.

- Evlilik biçimlerini (yasaklar ve izinler)
- İkamet yerlerini.
- İnsanların birbirlerine hitap biçimlerini.
- Miras biçimlerini.

2.1.5. Evlilikte uyum ve dayanışma

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre uyum sözcüğü;” *bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk, toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak, entegrasyon*” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2011).

Evlilik uyumu, ailenin yapısı, eşlerin evlenme biçimi ve evliliklerinin süresine bağlı olarak değişebilmektedir. Geniş aile yapılarında kayınvalide ve kayınpeder evliliklerde sorun kaynağı olmakta ve eşlerin uyumu olumsuz yönde etkilenmektedir. (Kocadere, 1995).

Bireylerin, çocukluk dönemlerinden yetişkinlik dönemine kadar içselleştirdikleri, yakın bağlılıklarla ilgili birtakım imajları yani rol model aldıkları bireyler vardır. Bireylerin, kendi ailelerinin, ebeveynlerinin bir takım olay ve durumlara karşı sergiledikleri davranışlarını öğrenerek, gözlemleyerek kendi yaşamlarında da benzer olaylar yaşadıklarında benzer tepkiler verdikleri bilinmektedir. Tüm bunlara bakıldığında aslında evlilik, sadece iki insanın bir araya gelmesinin dışında, daha farklı dinamiklerin de barındığı bir süreç olarak tanımlanabilmektedir.

Evlilik, iki kişinin farklı değerler, farklı kültürlerle ve iki ayrı aile öyküsüyle bir araya geldikleri ve kendilerini yeniden tanımladıkları yeni ve özel bir yapı olarak da tanımlanabilmektedir. Bu özel ve karmaşık yapıda bireylerin uyumlu ve sorunsuz yaşamaları beklenmektedir. Fakat iki ayrı aile öyküsünden gelmeleri bireylerin zaman zaman sorun yaşamalarına neden olabilmektedir. Bireyler eş seçerken aynı zamanda çocuklarının anne ve babasını da seçmektedirler. Evlilikte eşlerin, ortak fikirde buluşmaları, fiziksel olarak yakın hissetmeleri, birbirlerine eşit ve adil davranabilmeleri evlilikte uyumlu olmayı tanımlamaktadır (Russel, 1983).

Uyumlu evlilik; karşılıklı etkileşimi olan, evlilik ve aileyi ilgilendiren konularda fikir birliği yapılabilen ve sorunların olumlu bir şekilde çözülebildiği evliliştir. Evlilikte uyumlu olmak, çiftlerin doyum almasını, beklentilerin karşılanmasını dolayısı ile mutluluğu sağlamaktadır. Ayrıca çiftleri bir arada tutan, evliliğin devam etmesini sağlayan en önemli etkenlerde biri uyum olmaktadır (Collins ve Coltrane, 1991).

Eşlerin iletişimlerinde olayların olumlu taraflarını görmek, güler yüzlü olmak, tatlı dilli olmak, bireylerin birbirlerine vakit ayırabilmeleri, birbirlerinin duygu ve ihtiyaçlarını anlayabilmeleri, ani karar ve tepkilerden uzak durabilmeleri, sabırlı olabilmeleri, sevgi, saygı, hoşgörü ve empatik tavırlar sergileyebilmeleri evlilikte uyumu kolaylaştırabilmektedir.

İnsan sosyal bir varlıktır ve insanın en büyük mezziyetlerinden biri, bulunduğu ortama veya düzene uyum sağlayabilmesidir. Evlilik, sosyal hayatın en büyük parçalarından biridir. Bu nedenle evlilik insanın, en uyum sağlaması gereken yerlerden biri olmaktadır.

2.1.6. Evlilikteki ihtiyaçların uyuma etkisi

Evlilikte eşlerin bazı ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar şöyle sıralanabilmektedir (Davranış Bilimlerine Giriş, 2009).

2.1.6.1. Biyolojik ihtiyaçlar

Bir biyolojik ihtiyaç olan cinsel güdünün doyurulması gerekmektedir. Bununla birlikte evlilikte yemek, içmek gibi beslenme ihtiyaçlarının da karşılanması gerekmektedir.

2.1.6.2. Sosyal ihtiyaçlar

Evlilikte eşler, ortak yaşamlarında güven, korunma ve dayanışma içinde olduklarını hissetmek, geleceğe güvenle bakabilmek, birbirlerinden onur ve kıvanç duyabilmek, toplumda saygın bir yer edinmek istemektedirler.

2.1.6.3. Psikolojik ihtiyaçlar

İnsanın en önemli ihtiyaçlarından biri sevgidir. Sevgi evliliği yürütmek için en önemli etkenlerden biridir. Eşler birbirlerini koşulsuz sevebildiklerinde, birlikte olmaktan haz duyduklarında kederlerini paylaşabildiklerinde sevmek, anlaşılmak, beğenilmek ve paylaşım ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Eşlerin birbirini takdir etmesi, birbirlerinin değerlerini bilmesi, birbirlerinin düşüncelerine saygı göstermeleri, birbirlerinin ilgi alanlarına saygılı olup gerektiğinde katılmaları da bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır.

2.1.7. Eşlerin bağlanma modelleri

Bağlanma, insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 1969). Bağlanma sivileri ilk olarak Mary Ainsworth tarafından keşfedilmekle birlikte, Mary, bağlanma teorisinin kurucusu John Bowlby ile çalışmış ve bu alana yararlı bilgiler katmıştır. Bu bilgiler işığında anne ocuk arasında üç bağlanma sivilinden söz edilmektedir. Bu bağlanma sivileri güvenli, kaygılı ve kaçıngan olarak adlandırılmaktadır. Güvenli bağlanan çocuklar, dünyayı daha iyi keşfedip öğrenmekte ve can sıkıcı durumlarda ise anneyi güvenli bir dayanak olarak görmektedirler. Güvensiz (kaygılı veya kaçıngan) bağlanma kurmuş çocuklar ise sakinleşmek için annesinin nerede olduğunu bilmeye ihtiyaç duymaktadırlar (kaygılı), veya ihtiyaç duyduğunda kaçınma eğilimi göstermektedir (Levine ve Heller, 2021).

Mary Ainsworth ve arkadaşları, yabancı ortam tekniğini uygulayarak 83 anne ve bebekle on iki ay gözlem yaptıktan sonra bağlanma örüntüleri ile ilgili daha detaylı kanıtlar elde etmişlerdir. Yabancı ortam tekniği, on iki aylık bebeklerde anneye yönelik bağlanma davranışlarının düzenlenmesinde çocuklar arasındaki bireysel farklılıkları değerlendirmek için tasarlanmıştır. Bu teknikte bebekle annesi rahat, geniş bol oyuncaklı yabancı bir oyun odasında durmaktadır. Tamamı yirmi dakika sürer ve üçer dakikalık bölümlerden oluşur. Bölümler, önce bebeğin anneye birlikte odada kalması, daha sonra anne olmadan, sonrasında da anne döndükten sonra oyun odasında kalmasından oluşmaktadır (Bowlby, 2013)

İlk bölümde bebekler annesiyle kaldığında, genellikle her bebek ortamı incelemiş, aynı zamanda da annesini gözleriyle takip etmiştir. Bu bölümde genellikle

ağlama olmamıştır. Daha sonra odaya yabancı biri girmiştir. Yabancı girdikten sonra çocuğun keşfi azalsa da ağlama olmamıştır. Fakat anne çocuğu yabancıyla bıraktığında neredeyse tüm çocukların davranışları değişmiş farklı tepkiler vermişlerdir. Ainsworth, çocuğun anneye bağlanması güven boyutuna dikkat çekmektedir. Ainsworth, eğer çocuk yabancı bir ortamda annesini güvenli bir üs olarak kullanıyorsa ve annesinin yokluğunda, endişeye kapılmayıp, annesi döndüğünde onu karşılayabiliyor, gergin olsa dahi bu durumu fazla etkilenip üzüntü duymadan atatabiliyorsa, bu durumu güvenli bağlanma olarak adlandırmaktadır. Öte yandan çocuk annesi varken bile ortamla ilgilenip keşfetmiyorsa ve bir yabancıyla çok fazla endişe ve korkuya kapılıyorsa, annesinin yokluğunda kendini savunmasız ve yalnız hissedip üzülyorsa, annesi döndüğünde ise onu karşılamıyor ise bu durum da güvensiz bağlanma şeklinde adlandırılmaktadır. Güvenli bağlanan çocuklar anne döndükten sonra anneyi karşılayıp onunla yakınlık kurmaktadır. Güvensiz bağlanma durumunda iki türlü tepki göstermektedirler. Birinde anne döndükten sonra çocukta belirgin bir ilgisizlik ve kaçınma görülmektedir. Diğerinde ise anneyi yarı isteme yarı istememe davranışı görülmektedir (Bowlby, 2013).

Ainsworth, bağlanma stiliyle ilgili üç çeşit örüntü tanımlamaktadır (Bowlby, 2013).

- Güvenli Bağlanma: Anneye güvenli bağlanan çocuklar oyun esnasında daha aktif olmaktadır. Anneden ayrılıp tekrar buluğuğunda, üzülse bile anneye yakın olmak istemektedir. Daha kısa sürede sakinleşip rahatlamakta ve oyuna tekrar devam edebilmektedirler.

- Kaçınan Bağlanma: Anneye anksiyete ile bağlanma görülmektedir. Anne ile ayrılıktan sonra, özellikle ikinci kısa ayrılıktan sonra çocukta kaçınma tavırları gözlenmektedir. Kaçınma davranışı gösteren çocuklar, anneye yakın davranmaktan ziyade, yabancıya daha samimi bir tavır gösterebilmektedir. Anksiyete ile bağlanmış çocuklar oyun oynasa bile daha kısa süre oyunla ilgilenmekte ve sürekli annelerinin nerede olduğunu sormakta, nerede olduğuyla ilgilenmektedir. Anne geldiğinde ise anneye yakın olmaya çalışsa bile, bu durumun çocuğa mutluluk vermediği gözlemlenmiştir (Bowlby, 2020).

- **Kaygılı Bağlanma:** Kaygılı bağlanan çocuklar annelerine yakınlık temas kurma davranışı ile annesiyle iletişime geçme ve temasa direnme davranışı arasında karasız kalmaktadır. Kaygılı bağlanan bazı çocuklar diğerlerine göre zaman zaman daha öfkeli ve daha pasif olabilmektedir (Bowlby, 2020).

Bireyler çocukluklarında geliştirdiği bağlanma stilini yetişkinlikteki ilişkilerinde de sürdürebilmektedir. Yetişkinlik döneminde ilişki kuran bireyler arasında, tıpkı anne çocuk arasında gerçekleşen bağlanma stili gibi bağlanma gerçekleşmektedir. Kurulan bağlanma stilleri ilişkiyi ve iletişimi etkileyebilmektedir. Kadın ve erkek daha evlenmeden önce nişanlılık veya flört döneminde çocukluklarından gelen bağlanma modeline benzer şekilde birbirlerine bağlanma gerçekleştirmektedir.

Eşlerin birbirlerine bağlanma stilleri, eş ilişkisini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Amir Levine bu konu ile ilgili derin araştırmalar yapmış ve bağlanma teorisi ile ilgili yararlı bir keşfin yolunu açmıştır. Cornell Üniversitesi İnsan ekolojisi bölümünden Cindy Hazan ile California-Davis Üniversitesinden Phillip Shaver'in elde ettiği ilk araştırma bulgularında, çocukların ebeveynlerine bağlanma stili ile yetişkinlerin partnerlerine bağlanma stiline benzer olduğunu ortaya koymuştur. Amir, yetişkin bağlanması ile ilgili incelemeler yaptıkça yetişkinlerin günlük yaşamlarındaki davranışlarının daha doğru anlamlandırılmasına olanak sağlayacak bilgiler elde etmiştir. Bu bilgiler sonucunda yetişkin romantik ilişkilerinde güvenli, kaçınan ve kaygılı şeklinde üç bağlanma davranışı tanımlanmıştır. (Levine ve Heller, 2021)

- **Güvenli Bağlanma Davranışları:** Güvenli bağlanan yetişkin güvenilir ve istikrarlı olmaktadır. Kararları eşiyile birlikte alıp, ilişkiyle ilgili konularda iyi iletişim kurmaktadır. Tartışmalarda uzlaşmaya varabilmektedir. Bağlılık kurabilmekte ve ilişkiyi zor bir iş olarak görmemektedir. Güvenli bağlanan partner daha kolay yakınlık kurabilmekte ve hislerini rahatlıkla ifade edebilmektedir. Oyunlar oynamaya ihtiyaç duymaksızın ilişkilerinde net olabilmektedir (Levine ve Heller, 2021).

- **Kaygılı Bağlanma Davranışları:** Kaygılı bağlanan partner ilişkide çok fazla yakınlık istemektedir. Genellikle her şeyi partneriyle birlikte yapmayı isteme eğilimindedir. Çoğunlukla ilişki sorunlarını ve ilişkiyi düşünmektedirler. Partnerine

duyduğu sevginin karşılığını alıp alamamaktan yana endişe, kaygı duyabilmektedirler. Kaygılı bağlanma durumunu yaşayan birey, partnerine tam bir güven duyamama ve kendinden emin olamama eğiliminde olabilmektedir. Zaman zaman sevilmeme, değer görmeme ve terkedilme endişesi yaşayabilmektedir (Levine ve Heller, 2021).

- Kaçınan Bağlanma Davranışları: Kaçınan bağlanan birey için fazla yakınlık kurmak, özgürlüğünü kaybetmek anlamına gelmektedir. Bu nedenle yakınlık düzeyini en az düzeyde tutmak ister. Kaçınan bağlanan birey, ilişkisinde çok fazla yakınlık kurduğunu hissettiğinde bu durumdan rahatsızlık duyup uzaklaşma, araya mesafe koyma ihtiyacı hissedebilmektedir. Onlar için daima birlikte olmak ve her şeyi birlikte yapmak rahatsızlık verici olabilmektedir (Levine ve Heller, 2021).

Bu Bağlanma stiline sahip olan bireyler bazı noktalarda birbirinden ayrılmaktadır (Levine ve Heller, 2021).

- Yakınlık kurmak ve birlikte olma konularına nasıl baktıkları.
- Çatışma yaşadıklarında bunu nasıl çözdükleri.
- Cinsellik konusuna bakış açıları ve tutumları.
- Birbirlerine isteklerini ve ihtiyaçlarını nasıl ifade ettikleri.
- İlişkiden ve partnerinden ne bekledikleri.

Bu konulara bakış açısı, aynı bağlanma stiline sahip olsalar dahi bireylerin ilişkilerini birbirinden farklılaştırmaktadır.

John Bowlby'e göre bağlanma temellerimiz beynimizde oluşmakta ve yaşam boyu sürmektedir. Bowlby, bu bağlanma stillerinin yetişkinlik dönemimiz boyunca tüm romantik ilişkilerimize etki etmeye devam ettiği yorumunu da yapmıştır. (Levine ve Heller,2021:16). Bowlby'nin bu yorumu, ancak 1987 yılında Cindy Hazan ve Phillip Shaver tarafından test edilmiştir. Cindy ve Phillip, yetişkinlerin de tıpkı çocuklar gibi üç bağlanma stiline sahip olduklarını kanıtlamış, bu bilgiyi yayınladıkları makalede belirtmişlerdir. Elde ettikleri bu sonuç, son yirmi yılda yetişkinlerin yakın romantik bağlarını çözümleyen onlarca makale ve kitabın yazılmasına olanak sağlamıştır (Levine ve Heller, 2021).

Bu araştırmalar, dünyanın pek çok ülkesinde özellikle, Amerika, İngiltere, Kanada, Almanya, İsrail, Avusturalya, Portekiz, Hollanda gibi ülkelerde yetişkinlerin bağlanma sivililerine sahip olduğunu doğrulamıştır (Levine ve Heller, 2021). Bağlanma sivililerini bilmek bireylerin davranış örüntülerini anlamayı ve öngörmeyi kolaylaştırmaktadır.

Önceleri yetişkin bağlanma sivilinin büyütülme şekline dayandığı düşünülüyordu. Fakat daha sonraki zamanlarda araştırmacılar, büyütülme şekliimizle birlikte, insanın yaşam deneyimleri ve genlerinin de bağlanma sivililerinde etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir (Levine ve Heller, 2021).

2.1.8. Eş uyumunun çocuklara yansımaları

Sağlıklı aile sağlıklı karı koca ilişkisiyle başlamaktadır. Aileler çocuklarının fiziksel, duygusal, ruhsal ve sosyal gelişimleri üzerinde kritik öneme sahip olmaktadır. Sağlıklı ailenin temelinde sağlıklı evlilik ilişkisi bulunmaktadır. Eşlerin arasında sağlıklı iletişimin bulunduğu bir aile hayatı, çocuklar tarafından model alınmaktadır. Karı kocanın birbirlerine sergiledikleri sevgi, saygı, nezaket, anlayış, hoşgörü, sabır gibi olumlu duygu ve tavırlar çocuklar tarafından gözlemlenir. Eşlerin iletişim ve çatışma çözme konusundaki becerileri de ailenin geri kalanına örnek oluşturur. Ebeveynler kendi aralarında uyum sorunları yaşadığında kaçınılmaz olarak olumsuz davranışlar sergileyebilmekte ve ebeveynde psikolojik sorunlar görülebilmektedir. Ebeveynin bu durumu çocuğuyla ilişkisini olumsuz etkileyebilmektedir. Çocuklar ebeveynlerinin bu davranışlarını model alabilmektedir (zbey, 2009; aktaran Henderson, 2003).

Çocuklar stres, çatışma, engellenme gibi olumsuzluklar karşısında nasıl tepki vereceklerini, çoğunlukla anne babalarının tepkilerine dayanarak öğrenip sergilerler. Özellikle okul çağlarında öfke veya saldırganlık gibi davranışlar sergileyen çocukların genellikle ailelerinde de bu gibi özelliklere rastlanmaktadır. Ebeveynler arasındaki ilişkinin sağlıksız olması çocuğu olumsuz etkilemektedir (Cüceloğlu, 2015).

Demokrat sağlıklı ailelerde g tek bir kişinin elinde toplanmamakta, aile bireylerince paylaşılmaktadır. Kararlar tek bir kişi tarafından alınmamakta, kurallar bir kişinin istediği şekilde konulmamakta, ailenin tümünün görüş ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket edilmektedir. Anne veya babanın sürekli olarak kendi

kararlarını uygulatmaya çalıştığı ve diğerleri üzerinde baskı ve kontrol kurduğu ailelerde, öfke, sinirlilik, çatışma, başkaldırı hatta aile üyelerinin ruh sağlıklarında bozulmalar ortaya çıkabilmektedir. Tüm aile üyelerinin fikirlerini ifade ettikleri, alınan kararlara katıldıkları ve çözümler için fikir ürettikleri ailelerde, aile birliği ve gücü olumlu yönde etkilenmektedir. Aile de diğer tüm organizasyonlar gibi bir lidere ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak ailenin sağlığını, bu liderin duyarlı, katılımcılığa önem veren, demokrat bir lider olup olmaması belirlemektedir. Başarılı liderlik karar alma gücünü elinde bulundurmamak değil, ortak olarak alınan kararları yönetebilmek anlamına gelmektedir. Araştırmalar bu şekilde yönetilen ailelerde, aile bireyleri arasında daha fazla güven, iş birliği ve yakınlık geliştiğini ortaya koymaktadır. Ancak “azı karar, çoğu zarar” misali, aile üyeleri arasındaki bağıllık duygusu iç içelik denilen sağlıksız yapıya bürünürse bu da beraberinde bazı sorunlar getirmektedir (Aile Sosyolojisi, 2012).

Ailenin sağlıksız bir yapı sergilemesinin bir sebebi de ailenin kopuk veya iç içe olmasıdır. Kopuk ailelerde aile üyeleri arasında pek fazla bağıllık yoktur. Aile bir arada yeterince zaman geçirmez. Aile üyeleri bir araya gelmeye çok fazla istekli değildirler veya bunun için zaman açmaya çalışmazlar. Aile üyelerinden biri bir sıkıntı yaşadığında diğerleri buna genellikle tepkisiz kalırlar. Aile içindeki iletişim ya sağlıksızdır ya da ailede kavga gürültü olmasa bile yeterince iletişim yoktur. Ailenin kopuk olması, aile bireylerine sağlıksız bir ortam sunmaktadır (Frude, 1991, akt. Özatça, 2009).

Aile bireylerinin arasındaki birliktelik ve bağıllık duygusu, iç içe olan ailelerde ailenin tüm bireylerinin birbirlerinin hayatının fazlasıyla içinde olmalarına neden olmaktadır. Birbirlerinin yaşamına gereğinden fazla karışır ve aile üyelerinin kendi bireyselliklerini bulmalarını engellerler. Aile üyeleri arasında olması gereken bağıllık, bağımlılığa dönüşmüştür. Bu tip ailelerde de iletişim bozuklukları görülmektedir. Her iki tip ailede de aile üyeleri birbirlerinin ihtiyaçlarını tam olarak anlayıp karşılayamamaktadır.

Evlilikte eşler arasında uyum olduğunda güvenli bir aile ortamı kurulmakta, çocuklar sevgi ve anlayışla büyümekte ve gerçek benliklerini bulabilmektedir. Böyle bir ortamda büyüyen çocuklar sorumluluk alabilmekte ve kişiliği olumlu yönde gelişebilmektedir. Eşlerin birbirlerine sevgi ve anlayışla yaklaşımı çocuklara sıcak bir

aile ortamı hazırlamaktadır. Anne ve babasının birbirini sevdiğini, anladığını gören çocuk kendini güvende hissetmektedir. Evlilik uyumunun bozulduğu ailelerde hem eşler hem çocuklar travma yaşayabilmektedir (Fidanoğlu, 2007).

Aile ortamı aynı zamanda çocuğun bedensel, duygusal ve toplumsal gelişimini de etkilemektedir. Yine çocuğun dil gelişimi ve zihinsel gelişiminde de aile ortamının etkisi olmaktadır (Üstünoğlu, 1987).

Tutarlı ve kararlı aile ortamlarında yaşayan çocuklar daha az stres ve üzüntüye maruz kalmaktadır. Böyle ortamda büyüyen çocuklar olumsuz etkilerden uzak kalacakları için daha sağlıklı bir büyüme süreci geçirmektedir. Ebeveynlerin uyumu çocuklarda da uyum becerisini geliştirmektedir. Öte yandan ebeveynler aile içindeki ilişkilerinden memnuniyetsiz olursa bu durum çocukların da umudunu kırmakta ve hayata olumsuz düşünce ve duygularla bakmalarına neden olmaktadır (Donma ve Donma, 2006).

Ebeveynler arasındaki uyumsuzluk bazen ebeveynin çocuk üzerinde kontrol ve baskısını artırmasına neden olmaktadır. Bu durum çocuklarda kaygı ve içe yönelim davranışlarına neden olabilmektedir. Çocuklardaki bu sorunların önüne geçebilmek için hem eşlerin birbiriyle hem de ebeveynlerin çocuklarıyla kaliteli ve sağlıklı etkileşimi artırmaları gerekmektedir (Şirvanlı ve Özen, 1998; Zubrick vd., 2005; Yaşar, 2009).

2.2. Duygusal Tepkisellik

Duygu sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı 'emotion'dur. Emotion'ın Latince kökenine bakacak olursak 'motion' kelimesi 'hareket' anlamını taşımaktadır. 'e' harfi ise 'ex' yani 'dışarı hareket' anlamını taşımaktadır. Aslında 'emotion', bir insanın içindekilerini dışarı yansıtması anlamına gelmekte ve insan kendisini dışarıya duygularıyla ifade etmektedir. Diğer bir deyişle duygular, günlük yaşantımızdaki olay, kişi ve durumlara karşı hangi tepkilerle davranış sergileyeceğimizin temelini belirlemektedir (Birey ve Davranış, 2013).

Duygusal tepkisellik, kişinin diğer insanlarla ilişkilerinde karşılaştığı durumlar karşısında, hissettiği duygular, bu duyguların düzeyi ve bunların sonucunda gösterdiği tepkiler olarak tanımlanmaktadır (Mathew, 2008, aktaran Seçer).

Duygular, dürtüsel ve psikolojik boyutu esas alınarak gruplandırılabilirler. Bazı temel duygular vardır ki, üreme, saldırganlık, açlık, susuzluk gibi temel güdüler dürtüsel duygular olarak adlandırılabilir. Bu temel güdüler insanda olduğu gibi hayvanlarda da bulunmaktadır. Bu dürtüsel duygular, insanın yaşamını sürdürmesi için gerekli olan duygulardır. Ve insan ve hayvanların fitratını içermektedir. Bir de çekirdek duygular olarak adlandırılan öfke, korku, üzüntü, hayret, mutluluk, iğrenme, neşe gibi duygular vardır. Korku, öfke, mutluluk, hoşnutluk, sevgi, şefkat gibi duyguları diğer memelilerde de görmek mümkün olmaktadır. Fakat temele indiğimizde aslında iki temel duyguya ulaşılır. Bu iki temel duygu, insana acı veren ve insana haz veren duygular olarak adlandırılabilir. Acı veren duygulara korku, üzüntü, utanma, öfke, suçluluk hisleri örnek verilebilir. Haz veren duygulara ise, mutluluk, neşe, sevgi, güven hisleri örnek verilebilir. İnsana acı veren duyguları negatif hisler, haz veren duyguları ise pozitif hisler olarak da isimlendirmek mümkündür (Cohen, 2019).

Duyguların tamamı insanlarda belli davranış şekillerine neden olmaktadır. İnsanın duyguları, çevresindeki farklı koşullar ve durumlara tepki vermesinin hızlı ve etkili yoludur. Çekirdek duygular, kültürel farklılıklara bakılmaksızın öğrenilmemiş fakat genlerimizde kodlu olan duygulardır. Gurur, sıkılma, suçluluk, utanma, çekinme gibi hisler ise insandan insana, kültürden kültüre değişiklik gösterebilen sonradan öğrenilen hislerdir. Sonradan öğrenilen hisler daha karmaşık olabilmekte, kişinin bilişsel gelişim seviyesine ve yetiştiği sosyal ortama bağlı olabilmektedir. Bütün duygular insanda bazı amaçlara hizmet etmektedir. Öncelikle hissedilen duygu, kişiyi eyleme hazırlamakta, kişiye durumun önemi hakkında ipucu vermekte, uyarmakta ve kişi hissettiği duygu ile nasıl hissettiği konusunda çevresindeki insanlara yüz ifadesi, ses tonu, fiziksel duruşu ile bilgi iletmeye olmaktadır (Birey ve Davranış, 2013).

İnsanın bir şeyi hissetmesi ile hissettiği duyguyu bilmesi arasında fark olabilmektedir. Sinir bilimci Damasio, A (2003), vücudun fizyolojik bir tepkisi olan duygu ile duygunun bilinçli deneyimi olan his arasında bir ayırım yapıyor. Bebekler doğduklarında duygusal tepkilerini bağıracak, ağlayarak vermektedirler. Hatta bağıracak, ağlayarak dünyaya gelirler. Ancak duyguyu tanıma ve kelimelerle ifade etme becerisi yaşla, bilişsel seviyenin gelişimiyle ve aile içindeki iletişimine göre gelişmektedir. Yani insanoğlu ağlama, bağırma tepkisini doğuştan getirmekte,

duygusunu” üzgünüm” şeklinde kelimelerle ifade edebilmeyi sonradan sosyal çevresinden öğrenmektedir. Psikodinamik psikoterapi duygusal uyumsuzluğu, kişinin kendi duygularını tanımamasından kaynaklanabileceğini ifade etmektedir (Damasio, A. 2003, aktaran Cohen, 2019).

Kişi duyguyu hissettiğinde bir tepkiye niyetlenmekte, o tepkinin pozitif ve negatif sonuçlarını değerlendirmekte ve duruma göre tepki vermekte veya tepkisini durdurabilmekte veya değiştirebilmektedir (Birey ve Davranış, 2013).

Bireyin tepkileri fizyolojik nedenlerden de olabilir, sonradan da öğrenilmiş olabilir. İnsan dürtülerini kontrol eden korteks, frontal lobun alt yanında bulunan orbital frontal korteksdir. Eğer bu bölüm herhangi bir nedenden dolayı hasar görürse kişi, sosyal ve dürtüsel açıdan uygunsuz tepkiler veren kişi haline gelebilir (Cohen, 2019).

2.2.1. Limbik sistem

Beynin limbik sistem diye isimlendirilen yapısının duygularla ilişkili olduğu bilinmektedir. Limbik sistem terimini ilk kez 1937 yılında James Papez kullanmıştır. Fakat limbik sistemin tam tanımı halen bile tam olarak açıklanamamaktadır. Bununla birlikte hipokampus, hipotalamus, amigdala, septum ve singulat girus bölgelerinin limbik sistemin alanları olduğu bilinmektedir. Bu bölgelerin tamamı insanın duygularını, motivasyon ve tepkilerini belirlemektedir (Cohen, 2019).

2.2.2. Amigdala

Amigdala, Yunanca “badem” anlamına gelmektedir. Oval şeklidir ve beynin orta bölümünde, derinlerde bulunmaktadır. Bugüne kadar edinilen bilgilere göre, çevreden gelen uyarılara, olaylara ve durumlara duygusal açıdan önemli olan tüm sinyallere, ilk tepkinin verildiği yer olarak bilinmektedir. Özellikle korku duygusuna ilk tepki buradan verilmektedir. Amigdalanın, tüm limbik sistemle kuvvetli bağlantısı olduğu gibi orta beyin ve beyin sapı gibi alt beyin bölgesiyle de bağı kuvvetlidir. Orta beyin nöronları, duygusal yaşama çok yakından ilgili olan sinir ileticilerini oluşturmaktadır. Amigdala ve orta beyin nöronları arasında birçok bağlantı vardır. Amigdala bakıldığında badem gibi küçük bir yapı olmasına rağmen, beynin düşünme, algılama ve muhakeme bölgeleri olan frontal ve temporal loblarla da bağlantı

halindedir. Amigdala diğer taraftan da frontal ve temporal lob ve beyin fizyolojik kontrol merkezleri arasında adeta bir ara istasyon vazifesi de görmektedir. Özellikle korku uyarını geldiği zaman amigdala tepki vermekte ve hipotalamusu harekete geçirmektedir (Cohen, 2019).

2.2.3. Hipotalamus

Hipotalamus, talamusun altında anlamı taşımaktadır. Hipotalamus badem büyüklüğünde bir yapıdır. Daha çok gri maddeden oluşmaktadır. Amigdalanın bağlantılı olduğu bölgelerden birini de hipotalamus oluşturmaktadır. Hipotalamus seks, açlık, susuzluk gibi canlıyı motive eden güdüleri belirlemekle birlikte beyin fizyolojik merkezlerini koordine edici bir vazifesi de vardır. Yani otonom sinir sistemini ana kontrol merkezi hipotalamus olarak bilinmektedir. Otonom sinir sistemi solunum, kalp damar, sindirim bağırsak ve kas sistemlerini harekete geçirerek vücudun eyleme geçmesine olanak sağlamaktadır. Olaylar ve durumlar karşısında kalbin hızlı hızlı atması, midenin bulanması buna örnek verilebilir.

Otonom sinir sisteminin harekete geçmesi iki yolla gerçekleşmektedir. Birincisi, nöronlar arası sinaps bağlantısıyla gerçekleşmekte, ikincisi hormonların salınmasıyla gerçekleşmektedir. Sempatik sinir sistemi aracılığıyla insan, harekete geçer olay ve durumlar karşısında tepkiler verir. Sempatik sinir sistemi daha çok canlanma, hızlanma halidir. Parasempatik sistem ise insanın, sakinleşip yavaşlamasını sağlamaktadır.

Hipotalamus, hipofiz bezi ve böbreküstü bezleri bunlara HPA eksenini de denmektedir. Hipofiz bezi hipotalamusun altında bulunmakta olan küçük bir yapıdır. Böbreküstü bezleri ise böbreklerin üzerinde yer almaktadır. Kortizol serbestleştirici hormon (CRH), hipotalamus tarafından salgılanır. Hipotalamus tarafından salgılanan CRH, hipofiz bezinden aşağı doğru yol alır ve adrenokortikotropik hormonun (ACTH) salınmasını uyarır. Uyarılan bu hormon da böbreküstü bezlerine iner ve böbreküstü bezlerinin kortizol ve diğer kortikosteroidlerin salınmasını uyarır. Salgılanan bu hormonlar nedeniyle sempatik sinir sistemi harekete geçmektedir. Vücuttaki kortizol düzeyi, stres düzeyini, duygusal durumunu, ruhsal hastalıkları, olaylar ve durumlar karşısında insanın nasıl tepki vereceğini etkilemektedir (Psikoloji, 2019).

2.2.4. Hipokampus

Duygulardan sorumlu limbik sistemin en önemli yapılarından biri de hipokampusdur. Şekli denizatına benzemektedir. Hipokampus hafızayla ve öğrenmeyle ilişkilidir. Yeni bir uyarım geldiğinde, bu yeni durum, olay, kişi, nesne vs. bunların daha önce edinilmiş bilgilerle ilişkisi var mı? Bu kişi dost mu düşman mı? Bu durum iyi mi kötü mü? Şeklinde hızlı bir analiz yapar. Hipokampus kısa süreli hatıraların kalıcı hatıralara dönüştüğü alandır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki hipokampusteki sinir hücreleri yetişkinlik döneminde de gelişmeye devam etmektedir. Aslında duygularla doğrudan bağlantılı değildir. Fakat başta amigdala, hipotalamus ve gılat girus olmak üzere bazı yapılarla nöron bağlantıları olduğundan, hafıza ve hatırlama yoluyla bireyin olumlu ya da olumsuz yönde duygusal tepkilerini etkilemektedir (Cohen, 2019).

2.2.5. İnsula

İnsula, korteksin iç kısmında bulunmaktadır, serebral korteksin bir parçasıdır. İnsulanın etrafını frontal lob, temporal lob ve parietal lob sarmıştır. Bir çok duygusal durumda bu bölge harekete geçmektedir. İnsan yoğun bir şekilde öfke, korku, kaygı hissettiğinde kas gerilimi, mide krampları veya midede kelekler uçması gibi duyum değişiklikleri yaşamaktadır. İnsula, vücudun içinden gelen duysal bilgilerin işlenmesini sağlamaktadır. Örneğin, yemek yerken hoş gitmeyen bir tat alınması ile iğrenme durumunun arasındaki bağlantıyı belirlemektedir (Psikoloji, 2019).

Amigdala ve hipotalamus duygusal tepkilerin harekete geçmesini sağlamaktadır. Duygusal tepkilerin harekete geçmesi, amigdala ve hipotalamusun duygusal çıktı sağlaması anlamına gelmektedir. Olay ve durum anında vücutta bir takım biyolojik değişimler gerçekleşir. Bu biyolojik değişimler, biyolojik duygulara neden olmaktadır. Bu durumda insula bireye, duygusal girdi sağlayarak, biyolojik duyguların bilinçli hislere çevrilmesine yani duyguların tanımlanmasına yardımcı olur. İnsula bireyin empati yapabilmesine de olanak sağlamaktadır. Beyninde insula bölümü zarar görmüş bireyler, empati yapmakta zorlanmakta, neşe, acı gibi hislere karşı düşük farkındalık göstermektedir (Psikoloji, 2019).

2.2.6. Duygu kuramları

Duyguların daha iyi anlaşılması ve açıklanması için bazı kuramlar ortaya atılmıştır (Birey ve Davranış, 2013).

2.2.6.1. James-Lange kuramı

W.James ve C.Lange tarafından 1900'lerin başlarında ortaya konulmuştur. Bu kurama göre çevresel uyarıcılar bedende fizyolojik değişikliklere neden olmaktadır. Örneğin evdeki örümcekte korkan birisinin aniden kalp atışlarının hızlanması, tüylerinin ürpermesi, solunumunun değişmesi gibi. Vücuttaki bu değişikliklerin algılanması korku duyulmasına neden olur. James -Lange kuramı duygunun ortaya çıkmasını fizyolojik belirtilere bağlamaktadır. Fakat yapılan araştırmaların bazıları bu görüşü desteklememektedir. Omuriliği hasarlanmış hastaların da fizyolojik geri bildirim alamadıkları halde duygu hissettikleri gözlemlenmektedir.

2.2.6.2. Cannon-Bord kuramı

Bu kuram, duygularla fizyolojik tepkilerin aynı zamanda harekete geçtiğini savunmaktadır. Bu kurama göre duygunun oluşabilmesi için talamusun ön bölgesinin uyarılması gerekmektedir. Duygularla ilgili durumların otonom sinir sistemi yerine merkezi sinir sistemine bağlanmış olması bu kuramın önemini oluşturmaktadır.

2.2.6.3. Papez_MacLean kuramı

Bu kuram duyguların oluşmasını limbik sistem ve bağlı olduğu yapıların işleyişlerine bağlamaktadır. MacLean yaptığı araştırmalarda limbik sistemin duygu ve heyecan durumlarını ortaya çıkardığı sonucuna ulaşmıştır. Mac-Lean'a göre korku, sevme, ilgi, kaçma, savaşma, cinsellik gibi duygusal durumların kaynağı limbik sistemdir ve bu durum tüm memelilerde görülmektedir

2.2.6.4. İki faktörlü duygu kuramı

S.Schachter tarafından ileri sürülen bu kuramda bilişsel etiketleme ve fizyolojik canlanma olarak iki bileşenden söz edilmektedir. Bu kurama göre kişi, içinde bulunduğu fizyolojik durumu nasıl algılar ve değerlendirirse ona göre hissettiği duyguları isimlendirmektedir. Kısaca kişinin fizyolojik belirtileri nasıl algıladığı

önemlidir ve bu durum kişiden kişiye değişmektedir. Bazı durumlara aynı zamanda maruz kalan iki insan, fizyolojik hallerine göre farklı duygular üretebilmektedir.

2.2.6.5. Bilişsel değerlendirme kuramı

Schachte ve Singer tarafından 1962 de yaptıkları bir deney sonucu ortaya çıkmıştır. Deneyde dört grup kullanılmış ve başlangıçta katılımcılara bir tür vitaminin vücudu nasıl etkileyeceğinin araştırılacağı söylenmiştir. İlk üç gruba kalp çarpıntısı, el titremesi ve yüz yanması gibi bedensel tepkiler verilmesini sağlayan epinefrin enjekte edilerek verilmiştir. Dördüncü grup kontrol grubudur. Kontrol grubuna da tuzlu su enjekte edilmiştir. Bu işlemlerden sonra, her gruba verilen vitaminin etkileri ile ilgili farklı içerikli bilgiler verilmiştir. Birinci gruba doğru bilgi, ikinci gruba yanlış bilgi, üçüncü gruba hiç bilgi verilmemiştir. Katılımcıların arasında anlaşmalı deneklerde bulunmaktadır. Onların vasıtasıyla grubun yarısı neşe, diğer yarısı öfke koşuluna maruz bırakılmıştır. Bu şekilde her grupta denekler neşe ve öfke duyguları hissetme yönünden ikiye ayrılmışlardır. Aslında aynı fizyolojik durumda olan denekler ortamda hangi duygusal uyarana maruz kaldıysa ona uygun duygusal tepkiler vermektedir. Bu deneyden şu sonuçlar çıkarılmıştır. Fizyolojik olarak uyarılan denekler, eğer bu durumun neden kaynaklandığını bilmiyorlarsa ortamda hangi duyguyu algılamışlarsa ona uygun duygular hissettiklerini söylemektedirler. Fakat fizyolojik belirtilerin nedeninin ilaç olduğunu biliyorlarsa, nasıl bir duygusal ortam algılasınlar, algılasınlar, duygu bildirmemektedirler. Tuzlu su enjekte edilen denekler ise herhangi bir fizyolojik belirti hissetmemişlerse, duygusal tepki de bildirmemektedirler (Psikolojiye Giriş 2, 2021).

Fizyolojik bir belirti olmadığında herhangi bir duygusal tepki de olmamaktadır. Öte yandan fizyolojik belirtilerin birey tarafından algılanma biçimi çeşitli duyguların oluşmasına neden olmaktadır. *Lazarus, bazı duygu türlerinde duygusal halin oluşmasından önce bireyin bilincinde olmadan da bilişsel değerlendirmeyi yapabildiğini söylemektedir. Örneğin suçluluk, aşk, mutluluk ve merhamet gibi duygular değerlendirme, beklenti ve yorumlar duygu hissinden önce gelmektedir* (Psikolojiye Giriş 2, 2021).

R.B. Zajong'a göre ise bilişsel değerlendirme yapılmadan da duygunun hissedilebileceğini söylemektedir. Örnek olarak, bir tavşanın çalılıklardan gelen sestem

dolayı ne olduğunu düşünmeden kaçtıklarını göstermektedir. Nörolojik araştırmalar da bu durumu destekler niteliktedir. Hipokampus uyarını tespit ederken milisaniyeler içinde amigdala, duygusal kayıtları inceleyerek, bu durumun kaçınılması ya da yaklaşılması gereken bir durum mu olduğunu belirlemektedir. Damasio'ya göre, amigdala ani tepki vermesinden dolayı bazı bireyler ani durumlarda fevri duygularla baş etmekte zorlanmaktadırlar. Bununla birlikte, amigdalanın milisaniyeler içinde karar vermesi bireyin, tehlike anında hızlı hareket edip hızlı tepki verebilmesi yönünden önemli olmaktadır (Psikolojiye Giriş 2, 2021).

2.2.7. Duygu ve tepki

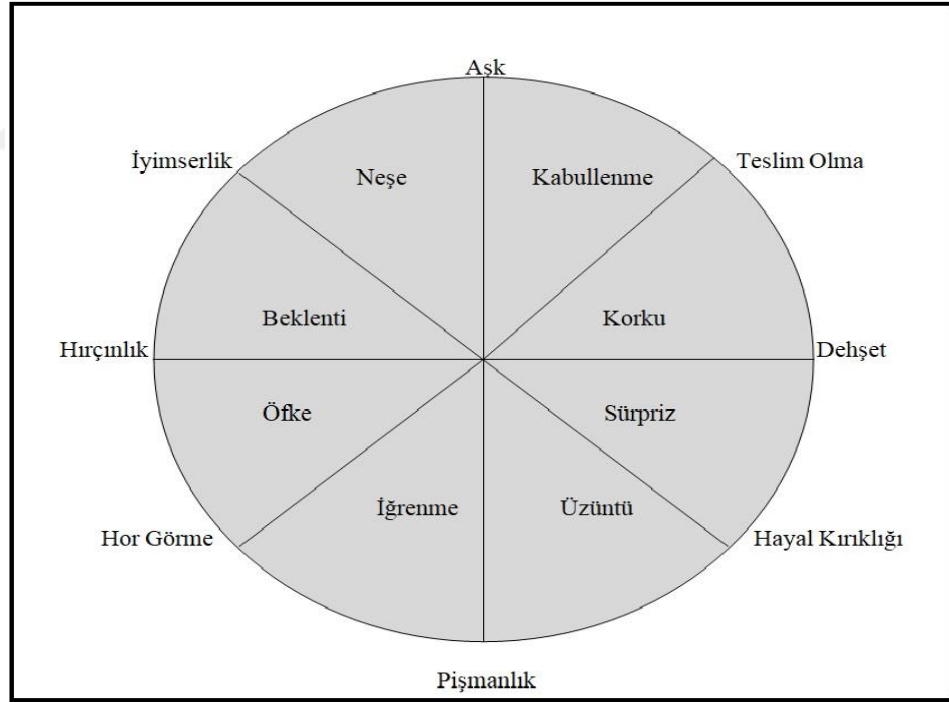
Duygular insanın hayatı anlamlandırma ve hayattan haz alma mekanizması olarak da tanımlanabilmektedir. Bir başka deyişle duygu, bireyin bir nesne ya da duruma yaklaşmasını veya uzaklaşmasını sağlayan bir eğilim olarak da değerlendirilmektedir. Duygular yaşanan olaylara göre olumlu ya da olumsuz olarak değerlişmektedir. Yaşana olaylar duyguların güçlü ya da zayıf olmasını etkilemektedir. Buna bağlı olarak da duyguların davranışa dökülmeleri de kişiden kişiye farklı olmaktadır. R.Plutnick ise 1980'lerde, korku, hayret, üzüntü, tiksinti, öfke, umut, sevinç ve kabul edilme olarak 8 temel duygunun varlığından söz etmiştir (Plutchik, 1991, aktaran Birey ve Davranış, 2013). Bu duygular:

- korku
- sevinç/ neşe
- öfke/ kızgınlık
- üzüntü/ hüzn
- tiksinti/ iğerme
- umut/ beklenti
- kabul etme/ edilme
- hayret/ şaşkınlık/ sürpriz

Plutchik'e göre bazı duygular bir araya gelerek daha geniş anlam ifade eden duyguların oluşmasını sağlamaktadır. *Farklı duyguların bir araya gelmesiyle*

aşağıdaki duygular elde edilmektedir (Plutchik, 1991, aktaran Birey ve Davranış, 2013).

- -neşe ve beklenti bir araya gelerek iyimserliği,
- -kabul etme ve korku bir araya gelerek teslim olmayı,
- -sürpriz ve üzüntü bir araya gelerek hayal kırıklığını,
- -öfke ve iğrenme bir araya gelerek hor görmeyi,
- -neşe ve kabul etme bir araya gelerek aşkı/ sevgiyi,
- -beklenti ve öfke bir araya gelerek hırçınlığı/ saldırganlığı,
- -korku ve sürpriz/ şaşkınlık bir araya gelerek dehşeti,
- -iğrenme ve üzüntü bir araya gelerek pişmanlığı oluşturmaktadır.

Şekil 2.1: Plutchik'in Duygu Çemberi

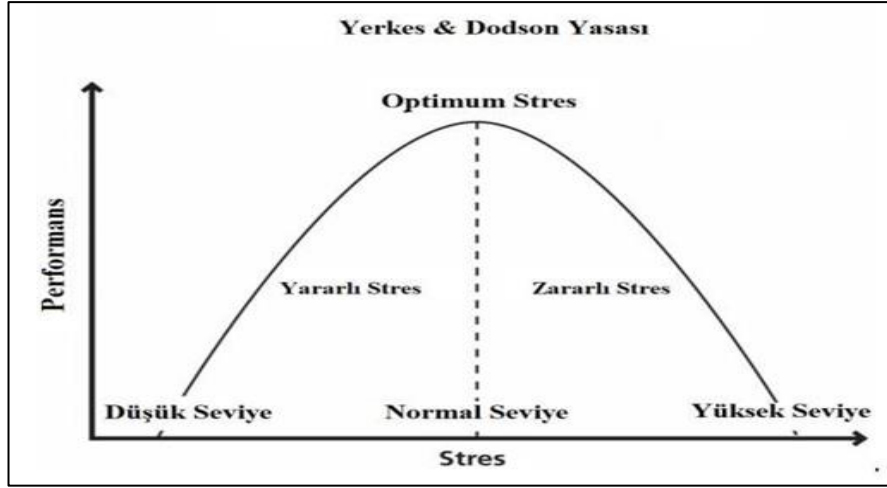
Kaynak: Plutchik, R. (1980) A General Psycho Evolutionary Theory, Emotional Theory Research Experience. 68-78.

Herhangi bir duygu hissedildiğinde, insanda belli aşamalar gerçekleşir (Psikoloji 2, 2013).

- Uyarının olması gerekir. Bir nesne ya da olayı fark etme halidir.
- Uyarı fark edildiğinde, yorumlama ve değerlendirme yapılmaktadır.
- Yorum ve değerlendirme belli bir duygu hissedilmesine neden olmaktadır. Yani hoş ya da nahos, yaklaştıran ya da uzaklaştıran bir duygu hissedilmektedir.
- Duygunun hissedilmesiyle birlikte, kalp ve solunum ritmi, hormon seviyesi, kas gerginliği gibi fizyolojik değişimler görülmektedir.

• Bu aşamada, duruma nesneye tepki üretme ve eyleme geçme hali gerçekleşmektedir. Bütün bu beş aşamaya bakıldığında duygu halinin, bilişsel, fizyolojik ve davranışsal olmak üzere üç boyutunun olduğu görülmektedir. Fakat bu üç boyutun ortaya çıkış sıralaması hakkında henüz tam bir fikir birliğine varılamamıştır. Fizyolojik değişimler mi duyguyu etkilemekte, duygulanım mı fizyolojik değişimlere neden olmakta sorusunun cevabı hakkında hala anlaşmazlıkların olduğu görülmektedir.

Öte yanda bakıldığında korku hissetmek belirli bir uyarılmış düzeyi sağlayarak vücudun harekete geçmesini sağlamaktadır. Uyarılmışlık düzeyinin yüksekliği veya düşüklüğü yapılan işin performansını etkilemektedir. Yapılacak iş de kaygı düzeyinin düşüklüğü başarı motivasyonunu olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin bir sporcu yarışmadan önce yarışmayı önemsemediğinde, performans seviyesinde düşüklük yaşayabilmektedir. Performans düşüklüğü, beraberinde güvensizlik ve başarısızlık getirebilmektedir. Öte yandan trafikte araç kullanan bir şoförün öfkelenmesi, dikkat düzeyinin düşmesine ve hata yapmasına neden olabilmektedir. Yerkes-Dodson yasasına göre karmaşık ve zor bir görev tamamlanırken yüksek performans için uyarılmışlık düzeyinin düşük olması, kolay ve basit bir görevde daha iyi bir performans içinse, uyarılmışlık düzeyinin yüksek olması beklenmektedir (Birey ve Davranış, 2013).

Şekil 2.2 : Yerkes Dodson Yasası

Kaynak: (dirippingain.com, 2020)

Duyguların işlevlerinden birisi de en önemli motivasyon kaynaklarından biri olmasıdır. Birey yaptığı eylemlere ya da gerçekleştirdiği etkinliklere, hissettiği duyguya göre olumlu ya da olumsuz bir değer yüklemektedir. Yapılan bu değerlendirmenin olumlu ya da olumsuz olması motivasyon düzeyini ve gelecekte yapacağı eylem ve etkinliklerini de etkilemektedir. Bir diğer işlevi çevreye ve sosyal hayata uyumu sağlamaktır. Uyum sağlamak bireyin nesnelere ilişki halinde olmasını, olay ve durumlarla baş etmesini ve hayatta kalmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda duygular, yüz ifadesi, ses tonu, mimikler aracılığıyla işaret verilmesi yoluyla, ilişki halinde olunan diğer insanların da anlaşılmasını, değerlendirilmesini sağlayarak sosyal hayatın oluşmasını kolaylaştırmaktadır (Birey ve Davranış, 2013).

Birey günlük hayatta karşılaştığı olaylar ve durumlar karşısında, çeşitli tepkiler verir. Kızgın, öfkeli olabilir, sevinip, üzülebilir. Birey bazen bu tepkilerin sebeplerinin farkına varmayabilir. Aslında tüm bu tepki ve davranışların altında duygular yatmaktadır. Çevresel etkiler bireyin duygularını harekete geçirir. Duygular bu noktada uygun davranış eğilimlerinin tepkilerini hazırlar ve harekete geçirir (Lord ve Kanfer, 2002).

İnsanların yaşamları süresince karşılaştıkları olaylara, durumlara insanlara gösterdiği veya gösterebileceği duygusal tepkiler de değişebilmektedir. Eğer kişilerin pozitif yönde duygusal tepkileri fazla ise sevgi, saygı ve kişisel güven artarken; negatif yönde duygusal tepkileri fazla ise saldırganlık, korku, kaygı ve intihar duyguları artabilmektedir (Wentzel, 1998).

Duygusal tepkisellik düzeyi yüksek olan kişiler sevgilerini, mutluluklarını rahatça ifade etmekte zorlanabilmektedirler. Bireyin aile içinde ve sosyal çevresindeki uyumsuzluğu, tepkisellik düzeyinin negatif yönde yüksek olmasına neden olmaktadır. Ailesinden ve sosyal çevresinden destek gören birey ise daha pozitif yönde duygusal tepkiler verebilmektedir. Duyguların tanımlanması, ifade edilmesi ilk olarak ailede öğrenilmektedir. Bu nedenle, aile içindeki yetişkinlerin olaylar ve durumlar karşısında sergiledikleri tutumlar, kişiler arası ilişkileri, insanın daha küçük yaşta olay ve durumlara karşı nasıl tepki vereceğini öğrenmesine kaynaklık etmektedir. Çocuğun aile içinde duygularını, düşüncelerini ifade etmesine izin verilmesi ya da verilmemesi, bakım verenleri tarafından duygu regülasyonunun sağlanması ya da sağlanmaması, bireyin ilerideki duygusal tepkisellik düzeyini pozitif veya negatif yönde etkilemektedir. Aile aidiyeti ve bağlanma modelleri de duygusal tepkisellik düzeyini etkilemektedir. Ergenlik döneminde olan öğrencilerle yapılan bir çalışmanın bulgularına göre, aile bağlılıkları arttıkça negatif duygusal tepkisellik azalmaktadır. (Rabinowitz ve ark. 2016).

Ayrıca ebeveynler çocuklarını hayatta karşılarına çıkacak zorlukları aşabilmeleri için çaba göstermeye koşullandırabilmektedir. Bu durumda insan bir şeye başlamayı ya da bir şeyden vazgeçmeyi öğrenebilmektedir. İnsanın çocukluğunda yaşadığı farklı deneyimler, uyarıcılara karşı algısını etkilemekte ve bu nedenle yetişkinlik hayatındaki uyarıcılara karşı da farklı duygusal tepkiler vermesine neden olmaktadır.

Barker'e göre ailesinde haz alma, sevgi, hoşgörü, kabullenilme gibi duygular yaşamakla birlikte öfke, üzüntü, acı duygularını da yaşayabilmektedir. Bireylerin duygusal tepkilerini içinde bulunduğu kültür, yerel özellikler etkilemektedir. Bireyler duygusal tepkilerini sözel ve sözel olmayan dilde ifade edebilmektedir. Sağlıklı ailelerde duygusal tepkiler daha sakin ve çeşitlilik arz etmektedir. Sağlıksız ailelerde ise duygusal tepkiler nitelik ve nicelik olarak bozulmuştur. Duygusal tepkiler nitelik yönünden bozulduğunda, nicelik olarak da bozulmakta ve öfke, acı, incinme gibi kısıtlı ifade edilmektedir (Özatça, 2009).

Duygusal tepkisellik düzeyinin ilişkileri nasıl etkilediğine dair araştırmalar yapılmıştır. Örneğin; heteroseksüel evli çiftler arasında yapılan bir çalışmada, yüksek duygusal tepkiselliğin ilişki doyumunu azalttığı sonucuna varılmıştır (Skowron, 2000).

Yapılan bazı araştırmalarda duygusal tepkisellik ile psikopatolojinin arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Majör depresyon teşhisi konulmuş kişilerde hem pozitif hem de negatif yönde duygusal tepkiselliğin azaldığı görölmüştür (Bylsma, Morris ve Rottenberg, 2007). Parneix, Pericaud ve Clement (2013), öfkelenme, hipomani, bipolar bozukluk ve depresyon ile duygusal tepkisellik arasında orta düzey bir ilişki olduğunu saptamıştır. Fakat psikotik bozukluklar için genetik riski bulunan bireylerin günlük hayattaki strese karşı duygusal tepkisellik düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Myin-Germeys ve ark.2001). Kaygılı bireyler ise daha yüksek duygusal tepkisellik gösterdiği bulunmuştur (Goldin, Manber,Hakimi Canli, Gros, 2009). İntihar eden bireylerin duygusal tepkisellik düzeylerinin diğerlerine göre çok daha yüksek olduğu bulunmuştur (Polanco-Roman ve ark. 2017).

2.3. Evlilikte Ebeveyn Çocuk İlişkisi

İnsanoğlu diğer canlılardan farklı olarak ilk doğduğu andan itibaren uzunca bir süre bakıma ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle uzunca bir dönem çocukların korunup kollanması, eğitilmesi gerekmektedir. *Bir kişinin ailesi, onun en yakın psiko-sosyal alanında yer alan insan ağı olarak düşünülmektedir (Carr, 2006).* Çocuklar anne baba veya bakım verenlerinden yeteri kadar ilgi, sevgi gördüklerinde sağlıklı büyüyebilmektedir. Sevgi ve ilgiden yoksun çocukların duygusal gelişimleri hasar almakta ve sağlıklı olmamaktadır. 1940'lı yıllarda Rene A. Spitz, bir yetimhanede gözleme dayalı bir deney gerçekteşirmiştir. Deneyde çocukların hijyen ve diğer bakımları tam olarak sağlanmış fakat sevgi, ilgi, göz ve ten teması olabildiğince kısıtlanmıştır. Çocuklarla herhangi bir duygusal bağ kurulmamıştır. Bir süre sonra çocuklarda gülümsemeyi bırakma, iştahsızlık, uyku problemleri, zayıflama, psikomotor gerilik, hareketlerle kendini ifade etme yeteneğinin kaybedilmesi gibi belirtiler ortaya çıkmıştır. Bu deneyle birlikte Spitz, çocukların da depresyona girebileceğini kanıtlayarak 1952 yılında, çocuklarda anaklitik depresyonun varlığını açıklamıştır. Anaklitik depresyon, bebeğin anneden ayrıldığı ve duygusal bağların olmadığı yaşamın ilk yılında ortaya çıkmakta ve ölüme yol açacak kadar tehlikeli bir durum olmaktadır. John Bowlby de araştırmalarında, anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi ayrıntılı olarak incelemiştir. Rene Spitz ve John Bowlby'nin bulguları birbirlerini desteklemektedir (Schonhaut, 2014).

Rohner'in (1975) ebeveyn kabul-ret kuramına göre, her insan kendisine yakınlık gösteren, yakın olan kendisi için çok önemli olan ebeveyninden yakınlık ve sıcaklık görür. Eğer ebeveyn çocuğuna ihtiyacı olan yakınlık ve sıcaklığı göstermiyorsa, bu tutum ebeveynin reddedici tutumu olarak isimlendirilmektedir. Bazı anneler çocuğunu kucağına almak, yakınlık kurmak istemez, öpüp okşamaz, çocuğuyla başka birinin ilgilenmesini sağlar. Geçtan, bu şartlarda yetişen çocukların normal şartlarda yetişen çocuklara göre, çocukluk canlılığından yoksun olduklarını ve sevgisizlikten kaynaklanan duygusal açlık yaşadıklarını öne sürmektedir (Geçtan, 1983).

2.3.1. Aile ve çocuk

Aile, çocuğun ilk sosyalleştiği yerdir ve bu sosyalleşme hem ilk hem de uzun süreli olmaktadır. Çocuk hayata dair ilk deneyimlerini aile için de yaşamaktadır (Aile Sosyolojisi, 2012).

Çocuk, fiziksel dünya, sosyal ilişkileri ve sosyal yaşama dair fikirleri ailesi aracılığıyla kazanmaktadır (Richman ve Lansdown, 1988). Çocuğun sosyalleşmesinde, devam ettiği okul, akranları, yasal sistemler, içinde bulunduğu kültür, inanç sistemleri, medya gibi etkenler de etkili olsa dahi içinde bulunduğu aile en önemli etkenlerden biridir (Arnett, 1995, Maccoby, 1992).

Okul öncesi sürecinde, çocuk için sosyalizasyon ajanlarından en önemlisi aile olmaktadır. Çocuğun bakımı ve sosyal hayata hazırlanmasında, topluma daha uyumlu hale gelmesinde ailenin önemi çok büyük olmaktadır (Aile Sosyolojisi, 2012).

Anne ve babalar, çocukların sosyalleşmelerinde önemli rol model olmakta onlara rehberlik etmektedir (Yıldız, 2012). Çocuğun ailesiyle kurmuş olduğu ilişki örüntüsü, hayatı boyunca diğer insanlarla kuracağı ilişkilerin temelini oluşturmaktadır (Dodson, 1997; Ömeroğlu ve Ulutaş, 2007; Yavuzer, 2005.a).

Orçan, çocuğun ailesiyle ilk yıllarda sağlıklı ilişkiler kurmasının, hayatının diğer dönemlerinde diğer insanlarla kuracağı ilişkileri olumlu etkileyeceğini ve çocuğun daha kolay sosyalleşeceğini dile getirmiştir (Orçan, 2009).

Hayatın tüm süreçlerinde ihtiyaç duyulan temel bilgi, beceri ve davranışlar sosyalleşme süreci içerisinde edinilmektedir. Dolayısıyla vaktinde öğrenilmemiş bilgi, beceri ve davranışlar çocuğun, sosyal hayata uyumunu zorlaştırmaktadır. Sosyal

hayatta beceri okulu bırakma, sosyal ilişkilerinde başarı gösterememe, mesleki yaşantılarında problemlerle karşılaşma ve suç işlemeye yatkınlık gibi sorunlarla karşılaşmasına neden olabilmektedir (Elibol ve Gültekin, 2008).

Çocuğun her yönden yetişmesinde ana-baba ve ailenin rolü büyüktür. Anne babanın kültürü, eğitim seviyesi ve ekonomik düzeyi de bu rolü olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Aile ortamı çocuğun fiziksel, duygusal ve toplumsal gelişimini etkilerken bir yandan da dil ve bilişsel gelişimine etki etmektedir (Üstünoğlu, 1987).

Okul öncesi dönemde çocuğa sağlanan, güven, sevgi, ilgi, beslenme, sağlık, sosyal, kültürel ve ekonomik imkanlar çocuğun zihinsel ve duygusal gelişimine temel oluşturmaktadır. *Bloom'a göre (1964) insan yaşamının ilk dört yılı zihinsel gelişimin en kritik dönemi olup, insan zekasının %50'si bu dönemde (0-4 yaş arası). %30'u 4-8 yaş arasında, %20'si de 8-17 yaş arasında gelişmektedir.*

Aşağıda Duval'ın aile yaşam döngüsü düzeyleri görülmektedir (Nystul 1999).

Tablo 2.1: Duval'ın Aile Yaşam Döngüsü Düzeyleri

Ailenin Yaşam Dön. Düzeyi	Ailedeki Pozisyon	Ailenin Gel. Görevleri	Düzeyin Süresi
Çocuksuz evli çiftler	Karı-Koca	Uyumlu ve doyum sağlayıcı bir evlilik oluşturmak.	2 yıl
Çocuklu aileler (30 aylık bebeğe sahip)	Karı-anne, koca-baba kız çocuk veya erkek çocuğu, ya da her ikisi	Çocuğun gelişimi için ona cesaret vermek.	2-5 yıl
Okulöncesi çocuğu olan aileler (30 ay ve 6 yaş)	Karı-anne, koca-baba Kız çocuk-kız kardeş, Erkek çocuk-erkek kardeş	Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamak (okul öncesi çocuğu)	3-5 yıl
Okula giden çocukları olan aileler (6-13 yaş)	Karı-anne, koca-baba Kız çocuk-kız kardeş Erkek çocuk-erkek kardeş	Okul başarısı için çocuğu cesaretlendirme. Okula giden çocuğu olan ailelerle uyum sağlama	7 yıl
Ergenlik çağında çocuğu olan aile (13-20 yaş)	Karı-anne, koca-baba Kız çocuk-kız kardeş Erkek çocuk-erkek kardeş	Yetişen çocukların ebeveynleri olarak ilgi ve kariyer oluşturmalarını sağlama, sorumlu bir özgürlük anlayışı oluşturma.	7 yıl
Değişen aile yapısı (İlk çocuk evden ayrılmış, son çocuk ayrılıyor)	Karı-anne-büyükanne Koca-baba-büyükbaba Kız çocuğu-kız kardeş-hala Erkek çocuğu-erkek kardeş-amca	Okul, askerlik, evlilik ve iş için gençleri desteklemek.	8 yıl

Tablo 2.1 (Devamı): Duval'ın Aile Yaşam Döngüsü Düzeyleri

Ailenin Yaşam Dön. Düzeyi	Ailedeki Pozisyon	Ailenin Gel. Görevleri	Düzeyin Süresi
Orta yaşlı ebeveynler (Boş yuva, emeklilik)	Karı-anne-büyükanne Koca-baba-büyükbaba	Evlilik ilişkisini yeniden düzenlemek, soy bağlarını devam ettirmek.	15+
Aile üyelerinin yaşlılığı (Eşlerden birinin ölümü)	Dul erkek-dul bayan Karı-anne-büyükanne Koca-baba-büyükbaba	Yalnız yaşamaya alışma ve emekliliğe uyum sağlama, yaşlılıkta ihtiyaçları giderebilme.	10-15+

2.3.2. Ebeveyn çocuk ilişkisi

İçinde yaşanılan kültür, ana-baba tutuklarını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle ebeveyn çocuk iletişimi kültürden kültüre değişmekte ve farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Chen ve ark., 1998).

Bazı kültürlerde, çocuğun cinsiyetine göre ebeveyn tutumları değişebilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine göre kız çocuğun ve erkek çocuğun yapması gerekenler ve yapmaması gerekenler davranış ve duygular tanımlanmıştır. Geleneksel cinsiyet rollerine bakıldığında erkek çocuklardan, bağımsız olma, daha agresif ve daha özgüvenli olmaları beklenirken, kız çocuklarından daha duygusal, naif, hassas ve sakin olmaları beklenmektedir (Stephens, 2009). Böyle kültürlerde erkek çocuğun ağlaması yadırganırken, kız çocuğun ağlamasına daha anlayışlı ve kabullenici yaklaşmaktadır (Greenspan ve Shanker, 2004). Üniversite öğrencileri ile sürdürülen bir çalışma sonucunda, ebeveyn tutumları arasında çocuğun cinsiyetine göre farklılık olabileceğini bulunmuştur (Çeçen, 2008).

Bazı kültürlerde evliliğin devam ettiği ailelerle birlikte tek ebeveynli ailelerde geleneksel aile üyelerinin çocukların eğitiminde söz hakkı olma olasılıkları yüksek olmaktadır. Bazı durumlarda bu durumun olumlu etkileri olmakla birlikte, annenin veya babanın çocukların eğitimi üzerinde söz hakkı olmadığı durumlara da rastlanmaktadır. Geleneksel aile üyelerinin müdahalesi, tek ebeveynli ailelerde veya bekar bir anne üzerinde daha çok görülmektedir (Cohen, 2017).

Asya ve Afrika gibi kolektivist kültürlerde daha çok karşılıklı bağlılık, saygı, otoriteye ve davranış kontrolünü teşvik eden bir ebeveyn çocuk ilişkisi görülmektedir. Kuzey Amerika ve Kuzey-Batı Avrupa gibi ülkelerde ise bireysel bağımsızlığa, kendini ifade özgürlüğüne daha fazla destekleyici yönde ebeveyn çocuk ilişkisi

görülmektedir. Bununla birlikte, Kuzey Avrupa ülkelerinde yaşayan insanlar, Güney Avrupa ülkelerinde yaşayan insanlara göre fiziksel şefkat ve duygusal ifade konusunda daha mesafeli olabilmektedir (Cohen, 2017).

Anne baba ve çocuklar arasında sıcaklık, samimiyet, davranış kontrolü, karşılıklı ve dengeli talepler, açık bir iletişim olduğunda çocuk için sağlıklı bir gelişimden söz edilebilir (Baumrind, 1966; Maccoby, Martin, 1983).

Ebeveynleri tarafından yakın bir ilişki, sıcaklık görmeyen daha çok reddedici tutumlara maruz kalan çocuklarda değersizlik hissi, kendilerini daha çok eleştirme ve kendilerinde olumsuz özellikler daha çok görme gibi durumlara rastlandığı gözlenmiştir (Berg ve Kelly, 1979; Gecas ve Schwalbe, 1986; Koydemir-Özden ve Demir, 2009).

Aşağıda ana baba ve çocuklar arasında kurulan, bağlanma modellerinin insan hayatı boyunca görülmesi muhtemel etkileri belirtilmektedir (Sayar ve Bağlan, 2010).

Tablo 2.2: Bağlanma Modellerinin İnsan Hayatı Boyunca Görülmesi Muhtemel Etkileri

	GÜVENLİ	KAÇINAN	DİRENEN	DÜZENSİZ-KARIŞIK
BEBEKLİK				
Ebeveynle İlişki	Yabancı bir çevredeken herhangi bir zorlukla karşılaştığında, annesinin kendisini koruyacağını bildiğinden rahat hareket eder.	Vaktinden evvel bağımsızlaştığı için anne-babasıyla fazla muhatap olmaz.	Ebeveynden ayrılmamak isterken rahatsız edici hareketler yapar (vurmak, kola asılmak, bacağa sarılmak, ebeveynini konuşturmamak için ağzını tutmak gibi)	Tutarsız ve dengesiz hareketler sergiler. Sebepsiz yere ağlayıp, sonra birden gülererek koşmak gibi.
Ebeveynden Ayrılrken	Ayrılmamak istiyorsa ağlar.	Hem ayrılmak istemez, hem de bunu belli etmez.	Çok stresli olur.	Garip, dengesiz davranışlar gösterir.
Ebeveynle Bir Araya Geldiklerinde	Kucağa alınmak ister. Kolayca sakinleşir.	Yakınlık kurmaktan kaçınır.	Kucağa alınmak ister, fakat alındığında annesini iter, bağıırıp çağırır.	Karışık ve çelişkili davranışlar gösterir.
Ebeveynin Davranışı	Ebeveyn uyumlu, sevgi dolu ve tutarlıdır.	Ebeveyn reddedici ve tepkisizdir.	Ebeveyn tutarsızdır.	Ebeveyn baskıcıdır. İğne batırmak, karanlık odaya kapatmak gibi korkutucu davranışları vardır.

Tablo 2.2 (Devamı): Bağlanma Modellerinin İnsan Hayatı Boyunca Görülmesi Muhtemel Etkileri

	GÜVENLİ	KAÇINAN	DİRENEN	DÜZENSİZ-KARIŞIK
OKUL ÖNCESİ	Akranları ile rahat ve sağlıklı bir iletişim kurabilir.	Akranlarıyla geçinemez.	Pasiftir. Olgunlaşmamıştır. Arkadaşları tarafından kolayca dışlanabilir.	Akranlarına karşı saldırgandır, sürekli muhaliftir.
OKUL ÇAĞI	Çevresiyle uyum içindedir. Kendinden emin ve sosyaldır.	Çevresiyle ilişkilerinde duyarsızdır. Daha çok yalnızdır.	Öğretmenlere bağlıdır. Çevresine karşı önyargılıdır.	Bulunduğu ortamın, mesela sınıfın düzenini bozar.
GENÇLİK	Anlayışlı ve sosyaldır. Kendi ayakları üstünde durabilir.	Çevresine karşı düşmanca tavırlar sergileyebilir. Çevresinden çok az sosyal destek görür.	Kaygılı, sıkıntılı ve zayıftır.	Kişiliğinde tutarsızlık ve bölünmeler yaşar. Sebepsiz yere insanlara farklı davranır.
YETİŞKİNLİK	Kendi kendini idare edebilir.	Yaşam amacını unutup, hedefsizce yaşayabilir.	Düşünceli, kaygılı ve dalgındır.	Bir türlü ne yapacağına karar veremez. Hislerini tanıyamaz. Çokça iç çatışma yaşar.

2.3.3. Ebeveyn tutumları

Ebeveyn tutumları kültürlere göre farklılık göstermektedir. Kültüre ait özellikler doğrudan ebeveyn tutumlarını etkilemektedir (Gonzales ve diğerleri, 2001). Yavuzer'e (1990) göre, beklentilere uygun çocuğa sahip olmamak, çocuğun cinsiyeti, özellikleri ebeveynin kendi çekirdek ailesiyle ilişkilerinden edindiği inançlar ve deneyimler ebeveyn tutumlarını etkilemektedir. Bunlarla birlikte ebeveyn tutumlarını etkileyen diğer faktörler şöyle sıralanabilmektedir (Yıldız, 2004).

- Ebeveynin eğitim düzeyi
- Ebeveynin yaşı
- Ebeveynin içinde bulunduğu sosyal, kültürel çevre
- Ebeveynin gelir düzeyi
- Ebeveynin evliliğe ve ana-babalığa fiziksel, duygusal ve bilişsel seviyede hazır oluşu

- Eşlerin birbirlerine duygusal desteği ve ilişkinin kalitesi
- Doğum sonrası ebeveynlik rollerinde eşlerin birbirlerini destek vermeleri
- Evlilik ve ebeveynlik hakkında zihinlerinde daha önce oluşmuş şemalar
- Ebeveynin evlilik ilişkilerindeki tatmin düzeyleri

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici tutumları arasında anlamlı fark görülmezken, demokratik tutumları arasında kadınlar lehine anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Bu araştırmaya göre annelerin babalara göre daha yüksek düzeyde demokratik tutum sergiledikleri söylenmektedir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Rusell ve diğerleri (1998) yaptıkları araştırmada annelerin babalara göre daha demokratik tutuma sahip oldukları sonucunu bulmuşlardır.

Aile içinde ana baba tutumları hem çocuk yetiştirme konusunu hem de çocukla ebeveyn arasındaki ilişkiyi doğrudan olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu konuda kuramsal temel olabilecek çalışmalar, Baumrind (1968, 1971) tarafından ortaya konulmuştur.

Baumrind yaptığı çalışmada ana-baba stilini dört temel boyutta açıklamıştır (Baumrind, 1968).

Bu Boyutlar;

- Kontrol boyutu: Bu boyut, ebeveynlerin koyduğu kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını açıklar.
- İletişimde açıklık boyutu: Bu boyut, ebeveynin verecekleri kararlarda çocukların düşünce ve fikirlerine ne derece saygılı oldukları, önem verdikleri, çocuklarının fikirlerini açıkça ifade etmelerini ne derece cesaretlendirdiklerini ve çocuklarına sınırlar koyarken, bu durumu çocukların anlayacağı şekilde nasıl ifade ettikleri yönündeki bilgileri açıklar.
- Olgunluk beklentisi: Bu boyut, Çocukların zihinsel, sosyal ve duygusal yönde gelişmesi ve başarılı olması için ne derece destek oldukları ve teşvik ettiklerini açıklar.

- Bakım ve destek: Bu boyut; ebeveynin çocuğuna bakım verirken ne derece sevgi dolu, şefkatli, samimi ve sıcak olduklarını açıklar.

Yukarıdaki bu dört boyutla birlikte Baumrind, ana babanın çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlarını üç kategoride sıralamıştır (Baumrind, 1971)

- Otoriter Ana-Baba Tutumu: Çocuk ebeveynin koyduğu her kurala uymak zorundadır. Ebeveynin olgunluk ve kontrol konularında beklentisi yüksek, kendini ifade, açık iletişim ve bakım konularında beklentisi oldukça düşüktür. Ailede katı bir disiplin uygulanmaktadır (Baumrind, 1971).

- Demokratik Ana-Baba Tutumu: Bu tutumda, ebeveyn tarafından çocuklar, tüm yönleriyle kabul görmektedir. Ebeveynler çocuğa yol göstermekle birlikte çocuğu alacağı kararlarda serbest bırakmaktadır. Aile içinde konulan sınırlar birlikte karar alınarak belirlenmektedir. Çocukların fikirleri dinlenmekte ve önem verilmektedir. Aileyi ilgilendiren konularda çocukların düşünceleri de alınmaktadır (Baumrind, 1971)

- İzin Verici Ana-Baba Tutumu: Bu tutumda ebeveyn ve çocuk arasında açık bir iletişim vardır. Bununla birlikte kontrol ve olgunluk beklentisi düşük olmaktadır. Çocuklara karşı sevecenlik ve sıcaklık gösterilmektedir. Ebeveynler çocuklarına daha fazla özgürlük vermektedir. Bu özgürlük bazı ailelerde kontrolsüzlüğe ve ihmale neden olmaktadır (Baumrind, 1971).

Berzonsky (1981) ise ebeveyn tutumlarını beş boyuta ayırmıştır (Aile Sosyolojisi, 2012))

- Otoriter Ana-Baba Tutumu: Otoriter tutumu benimseyen ailelerde yetişen çocuklar daha gelenekseldir. Otoriteye oldukça bağımlı ve saygılıdır. Bu tür ailelerde yetişen çocuklar daha katı olmakta ve esneyememektedir.

- İlgisiz Ana-Baba Tutumu: İlgisiz ana-baba tutumunda sıkı olmayan hatta gevşek denilebilecek seviyede disiplin ve kontrol uygulanmaktadır. Bu tutumda büyüyen çocuklar saldırgan ve anti sosyal davranışlar sergileyebilmektedir.

- Aşırı Koruyucu Ana-Baba Tutumu: Aşırı koruyucu ebeveyne sahip çocuklar, ebeveyninden çokça sevgi ve ilgi görmektedir. Bununla birlikte çocukların ne

yapacağı, nasıl davranacağı konusunda kararlar çoğunlukla ebeveynler tarafından alınmaktadır. Bu durum çocuğun bağımlı, pasif, çekingen, içe kapanık ve özgüven seviyesi düşük birey olmalarına neden olmaktadır.

- İzin Verici – Gevşek Ana-Baba Tutumu: Bu tutuma sahip ana-babalar çoğunlukla çocuğun isteklerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Ana-babanın çocuğundan talep seviyesi oldukça düşüktür. Çocuklara fazla sorumluluk verilmemektedir. Bu ana-baba tutumunda büyüyen çocuk kendini merkezde görmekte, sorumluluk kazanamamış, disiplin kurallarına uymakta ve davranışlarını, tepkilerini kontrol etmekte zorluk çeken, dikkat çekmeye çalışan bireyler haline gelebilmektedir.

- Esnek / demokratik Ana-Baba Tutumu: Demokratik ana-baba tutumuna sahip ebeveynler çocuklarını olduğu gibi kabullenmekte ve ona özgürlük alanı tanımaktadır. Bu ailenin en temel özelliği eşlerin kendini anne baba olmaya hazır hissetmeleridir. Eşler hissettikleri sevgiyi, şefkati anlayış ve sabırla birleştirerek çocuk için sağlıklı ve güvenli bir ortam hazırlamaktadır. Disiplin gevşek olmakla birlikte, çocuğa yeterli sevgi, değer ve ilgi gösterilmektedir. Bu tutumda büyüyen çocuklar daha atılgan, girişimci, dostça duygular taşıyan, sorumluluk sahibi ve özgüvenli olabilmektedir.

2.3.4. Ebeveyn tutumlarının çocuklar üzerindeki etkileri

Günümüze kadar ebeveyn tutumları ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Elde edilen bilgilere göre ebeveyn tutumlarının çocuklar üzerindeki etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir.

- Otoriter Ebeveyn Tutumu Etkileri: Katı kurallarla birlikte ceza vermenin de olduğu bu tutumda büyüyen çocuklar, çekingen, kendini rahatlıkla ifade etmekte zorluk çeken, bağımlı, kolayca ağlayan, otoriteden korkan, çekinen, kendisinden beklenenden daha fazlasını vermeye çalışan bununla birlikte kindar, otoritenin baskısı üzerinden kalktığında veya otoriteden uzaklaştığı anda kendinden daha zayıflara karşı saldırgan ve isyan eden kişiler haline gelebilmektedir (Yıldız, 2004).

- İlgisiz ve Kayıtsız Ebeveyn Tutumu Etkileri: Bu tutumla büyüyen çocuklar, ebeveynin ilgisinden uzak olmakta ve ihmal edilebilmektedir. Ana-baba çocuğa ilgisizlikten dolayı onu görmezden gelebilmektedir. Bu durum çocuğun kendini yalnız hissetmesine ve güven duygusunu yitirmesine neden olabilmektedir (Kaya ve

diğerleri, 2012). Bencil ve şımarık olmakta ve arkadaş çevresinde sevilmemekte, ailenin ilgisini çekmek için istenmeyen davranışlarda bulunabilmektedir (Sayar ve Bağlan, 2010).

- Serbest Ebeveyn Tutumu Etkileri: Bu tutumda, çocuğun yaptığı hatalara ebeveyn tarafından müdahale edilmemekte ve kızılmamaktadır (Aydın, 2002). Çocukların istekleri ön planda olduğu için, istediklerinde hayal kırıklığına uğramakta ve çocuk daha kırılgan olabilmektedir (Kaya ve diğerleri, 2012).

- Dengesiz ve Kararsız Ebeveyn Tutumu Etkileri: Bu tutumda ebeveynin kendi aralarında verdikleri kararlar birbirini onaylamamakta ve tutarsız olmaktadır. Anne baba bazen hoşgörölü bazen katı ve baskı uygulayan bir tutum takınabilmektedir. Bu tutum çocuklarda nasıl davranacağı konusunda kararsızlıklara, tedirginliğe neden olmaktadır (Aydın, 2002).

- Koruyucu Ebeveyn Tutumu Etkileri: Bu tutumda büyüyen çocuğa, ebeveynin aşırı korumacılığı nedeniyle fırsatlar verilmemektedir. Çocuk, olaylar ve durumlar karşısında ne yapacağını bilememekte ve karar verememektedir. Çocuk, kendiliğinden bir şey yapmaya cesaret göstermekte zorlanmakta ve problem yaşadığında bunu başkasının çözmesini beklemekte ve bu durumu alışkanlık haline getirmektedir (Alisinanoğlu, 2003).

- Mükemmeliyetçi Ebeveyn tutumu Etkileri: Bazı ebeveynlerin hayatta yapamadıkları, gerçekleştiremedikleri şeyler vardır. Mükemmeliyetçi ebeveynler bunları çocuklarından beklemektedir. Bu tutuma maruz kalan çocuklardan kapasitelerinin üzerinde şeyler beklendiğinden, çocuklarda başarısızlık, yetersizlik ve güvensizlik duyguları gelişmektedir (Yamanoğlu, 2009).

- Demokratik Ebeveyn Tutumu Etkileri: Bu tutuma sahip ailelerde çocuğun fikri alınır, kendini ifade etmesine izin verilir ve çocuk ebeveyn tarafından kabul görür. Bu tutum çocukların daha girişken, özgüvenli, yaratıcı, fikirlerini özgürce ifade edebilen, kurallara uyan aynı zamanda sorgulayıp alternatif çözümler üretebilen, sorumluluk sahibi, benlik algısı yüksek, kendiyile barışık, paylaşımcı, dostane duygulara sahip bireyler olmasını sağlamaktadır (Pekşen ve Akça, 2012).

- İzin Verici Ebeveyn Tutumu Etkileri: Bu tutuma sahip ebeveynler çocuğa gerektiğinde sınırlama getirmemekte, çocuğu yeterince kontrol ve disipline etmemekte ve gerektiğinde çocuğun davranışlarına müdahale etmemektedir. Bu ailelerde yetişen çocuklar girdiği ortamlarda aynı rahatlığı bulamadıklarında tedirginlik ve huzursuzluk yaşamakta ve kurallara uymakta zorluk çekmektedir (Sak ve diğerleri, 2015).

Kanak ve Pekdoğan'a göre (2015), çocuğun gelişmesi ve sosyal hayata hazırlanmasında ebeveyn tutumları çok etkili olmaktadır. Çocuklar, anne babanın tutumlarından öğrendiklerini ve deneyimlediklerini yaşam içerisinde diğer insanlara da yansıttıklarından, sağlıklı nesillerin oluşması için anne ve babalara büyük görevler düşmektedir (Yaprak, 2007). Ebeveynin sağlıklı tutumu çocuğun fiziksel, ruhsal ve bilişsel gelişimini olumlu etkilemekteyken, olumsuz tutum ve davranışları çocuk da bazı ruhsal problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Seven, 2008).

Her çocuk, sağlıklı fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimini devam ettirebileceği standart bir ortamda yaşamayı hak etmektedir. Çocuğun bu hakkı doğuştan gelmektedir. Kısaca söylemek gerekirse ebeveyn tutumları çocuğun fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişiminde oldukça etkili olmaktadır. Bu nedenle ebeveyn tutumlarının çocuk üzerindeki etkilerini bilmek, ebeveynlerin çocuk yetiştirmede ve çocuklarıyla ilişkilerinde nasıl bir yol izlemesi gerektiği konusunda oldukça faydalı olacaktır.

2.3.5. Problemlili ebeveyn çocuk ilişkisi

Sayar ve Bağlan (2010) problemlili ebeveyn çocuk ilişkisini üç başlıkta toplamıştır.

- Ebeveynleşmiş Çocuk: Bu ilişkide çocuk bir ebeveyni desteklemek için diğer ebeveynin rolünü üstlenmiştir. Çocuk yapabileceği düzeyin, gelişim seviyesinin üstünde işler yapmak ve duygular üstlenmek zorunda bırakılmaktadır. Bazı durumlarda ise bir ebeveyn çocuğu diğer ebeveyne karşı saygısız tutumlara teşvik etmektedir. Bu tutuma maruz kalan ebeveyn ilişkinin dışında kalmaktadır.

- İkilem İlişkisi: Bu tür ilişkide çocuk anne ve babası arasında sıkışık kalmıştır. Genellikle anlaşmazlık, boşanma ve velayet süreçlerinde yaşanmaktadır. Çocuk her iki tarafa da yakın durmaya çalışmakta, çocuğun bu davranışı ebeveynler tarafından

hoş karşılanmamakta ve çocuk suçlanmaktadır. Anne babanın bu suçlayıcı tutumu çocuğun son derece üzülmeye neden olmaktadır.

- Yolundan Sapmış ve Yolundan Çıkmış İlişki: Görünürde bir sorun yokmuş gibi görünmektedir. Bu tür bir ilişkide ebeveynler arasında ortak noktalar kalmamış, duygusal ve fiziksel paylaşımları azalmıştır. Eşleri bir arada tutan şey çocukları olmaktadır. Eşler sadece çocuklarının sorunları konusunda paylaşım yapmaktadır. Bu durum eşleri, farkında olmadan çocuklarının sorunlarını destekler hale getirmektedir. Aslında sorun kendi ilişki problemlerinden çocuğun problemlerine yön değiştirmiştir. Bu durumda çocuk yaramaz olmaktadır ya da hassas olmaktadır (Sayar ve Bağlan, 2010).

Yukarıdaki bilgilerin ışığında bir değerlendirme yaptığımızda, bir çocuk gelişimini aile ortamı, anne babanın birbiriyle iletişimi, ilişkisi yüksek seviyede etkilemekte ve aile içindeki iletişimin kalitesini belirlemektedir.

2.3.6. Sağlıklı iletişimin nitelikleri

Sağlıklı iletişim içinde bulunan aileler, kendilerinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirmektedir. Elbette ki bu ailelerde de sorunlar ve anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Bu durumda aile bireyleri çabucak kendilerini toparlayarak çözüme odaklanırlar. Bu nedenle, sağlıklı iletişim halinde olan aileler, daha az problemle karşılaşmaktadır (Frude, 1991).

Ebert Stinnett ve Defain'e göre sağlıklı ailenin fonksiyonları şu şekilde sıralanmaktadır (Özatça, 2009).

- Duyguları Paylaşma: Sağlıklı ailede bireyler duygularını açıkça söyleyerek paylaşım yapabilmektedir.

- Duyguları Anlama: Bireyler birbirlerini doğru bir şekilde anlayabilmektedir. Bu durum bireylerin aile içerisinde anlaşıldıklarını hissetmelerini sağlamaktadır.

- Bireysel Farklılıkları Kabullenme: Aile içinde çocuklar ve yetişkinler birbirlerini yargılamadan kabule geçmişlerdir. Her birey potansiyelini ortaya koymakta ve bireyler birbirlerini bu yönde desteklemektedir.

- İlgi ve Sevgi Duygularının Gelişimi: Aile bireyleri birbirlerine sevgi ve ilgiyle karşılık vermektedir. Bu tutum, bireylerin kendilerini değerli ve aileye ait hissetmelerini sağlamaktadır.
- İş birliği: Ailedeki her birey herhangi bir durumda yardımlaşma ve iş birliği yapmaya hazır ve gönüllü olmaktadır.
- Mizah Duygusu: Aile bireyleri birbirleriyle iletişim halindeyken şaka yapabilmekte ve espri yeteneğine sahip olabilmektedir.
- Temel Gereksinimleri Karşılama: Sağlıklı ailede, barınma, yiyecek, giyecek gibi temel ihtiyaçlar düzenli bir şekilde karşılanmaktadır.
- Problem Çözme: Sağlıklı ailede daha az problemle karşılaşmaktadır. Karşılaşılan problemler demokratik yöntemlerle, saygı ve hoşgörü çerçevesinde çözülmektedir.
- Geniş Bir Felsefi Düşünce: Aile Bireyleri belli değerlere sahiptir ve bu değerler ailenin temelini oluşturmaktadır.
- Taahhüt: Aile bireyleri birbirinin rahatı ve huzurunu temin etmekte ve sağlamaktadır.
- Takdir Duygularını İfade Etme: Aile bireyleri, birbirinin tutum ve davranışını onaylar ve takdir etmektedir.
- İletişim: Aile bireyleri açık iletişim yöntemlerini kullanmaktadır. Bireyler birbirini dinlemeye ve anlamaya yönelik iletişim kurmaktadır.
- Birlikte Zaman Geçirme: Aile bireyleri birlikte zaman geçirmekten mutluluk duymakta ve olumlu ilişkiler kurmaktadır.
- Maneviyat: Aile bireylerinin maneviyatları kuvvetlidir ve maneviyatlarından güç ve destek almaktadır.
- Başa Çıkma Becerileri: Aile bireylerinin problem çözme becerileri gelişmiştir.

Bu şekilde sorunlarla daha kolay baş edilmektedir (Nuystul, 1993).

Ayrıca, bir yetişkine söylenmeyecek sözleri çocuğa da söylenmemek, duyguları net ifade edilebilmek, net olmak, objektif olunmak, genelleme yapmamak, lafi uzatmamak da iletişimi nitelikli hale getirmektedir. Çocuğa dikkati vermek, sözünü bölmek, bedensel ve zihinsel olarak çocuğun yanında olunduğunu hissettirmek, Çocuğun sözlerini empatik yansıtma yaparak dinlenilmek, çocuğun eleştirileri karşısında hemen savunmaya geçmeden, haklılık payı olup olmadığını anlamaya çalışmak ebeveyn çocuk yakınlığının artmasına ve sağlıklı iletişimin oluşmasını sağlamaktadır (Sayar ve Bağlan, 2010).

Yukarıda sıralanan bu niteliklerin aile bireyleri arasında daha dengeli, daha sağlıklı, daha mutlu, daha huzurlu, daha paylaşımcı bir yaşam sürmelerini sağlayan sağlıklı bir ortam oluşturduğu ileri sürülmektedir.

2.3.7. Sağlıksız iletişimin nitelikleri

- Bireysel Potansiyeli Görmezden Gelme: Çocuğun kendine özgü ilgi ve yeteneklerinin olduğu görmezden gelinmektedir. Ebeveynler kendi bakış açılarının ve endişelerinin çocukta da olmasını istemekte, kendi edinemedikleri veya edindikleri mesleği çocuklarının da edinmelerini istemektedir (Demirsar, 1992).

- Esneklik Olmaması: Aile içinde kuralların esnetilemeden katı olarak uygulanması zorlukların yaşanmasına ve sorun yaşandığında zedelenen bağların onarılmasında zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır (Frude, 1991).

- Sorumlulukların Edinilememesi: Aile içinde rollerin belirlenmemesi, koordinasyon eksikliği ve bireylerin üzerine düşen görevi yerine getirmemesi çatışma yaşanmasına neden olmaktadır (Frude, 1991).

- İletişim Zayıflığı: Aile bireyleri arasında açık iletişimin olmaması bireyler arasında iletişim kopukluğuna neden olmaktadır. Bu tip ailelerde mesajlar çarpıtılabilir ve bireyler arasında iletişim daha zayıf olmaktadır (Frude, 1991).

- Eleştirme, Yargılama, Utandırma: Bu tip ailelerde çocuklar, korkutularak, küçümsenerek, yargılanarak, utandırılarak, suçlanarak eğitilmektedir. Bu tutumlar

çocukların beceriksiz, çekingen, alıngan, ürkek olmalarına neden olmakta, bu durum iletişimi daha da sağlıksız hale getirmektedir (Demirsar, 1992).

- Aşırı Esnek Davranma: Tıpkı esnek olmamak gibi aşırı esnek olmak da aile bireylerin sorumluluk edinmemelerine, çocukların zevk ve sefaya düşkün olmalarına neden olmaktadır (Demirsar, 1992).

- Sınırların Belli Olmaması: Aile içinde belli sınır ve kuralların olmaması, çocukların da sınırları öğrenememesine neden olmaktadır. Bu tür ailelerde büyüyen çocuklar uyum sağlamakta güçlük çekmekte ve suç işlemeye eğilimli olmaktadır (Demirsar, 1992).

- Samimi Sevgi, Bağlılık ve Şefkatin Olmaması: Sağlıksız iletişim içinde olan aile ortamında sevgi ve bağlılık görülmemektedir. İlişkiler daha çok korku, güvensizlik ve nefrete dayanmaktadır (Demirsar, 1992).

- Duygu ve Düşüncelerin Özgürce İfade Edilmemesi: Sağlıksız ailelerde duygu ve düşünceler özgürce ve açıkça ifade edilmemektedir. Empati kurulamamakta ve duygular yok sayılmaktadır. Bireyler birbirlerine karşı içten pazarlıklı olabilmektedir. Bu durum aile üyelerinin birbirlerine yabancılaşmasına neden olmaktadır (Demirsar, 1992).

Bireylerin en önemli ihtiyaçları sevgi, şefkat, hoşgörü ve anlaşılmaktır. Çocuğun en büyük ihtiyacı sevgi görmektir. Özellikle bebeklik döneminde buna daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde aile fonksiyonlarının bir kısmı başka kurumlara karşılanırsa dahi sevgi ebeveynlerden ve aileden alınan en temel duygu olarak kalacaktır. Çocuklar, ebeveynleri tarafından anlaşılmak, onların kendisiyle yakından ilgilenmesini ve ihtiyaç hissettiğinde yanında olmalarını beklemektedir (Davranış Bilimlerine Giriş, 2009).

Aşağıdaki çizelgede 0-6 yaş arası 1000'de fazla çocuğun ömür boyu izlendiği 10'dan fazla yapılmış araştırmanın sonuçları sıralanmaktadır (Werner, 2000, aktaran Sayar ve Bağlan, 2010, s.30,31).

Tablo 2.3: Gelişim Dönemlerine Göre Koruyucu ve Risk Faktörleri

KORUYUCU FAKTÖR	GELİŞİM DÖNEMİ	RİSK FAKTÖRÜ
1. Stresi az bir hayat 2. Düzenli bir hayat 3. Akraba, dost ve arkadaşlar ile iletişimi olan sosyal bir aileye sahip olmak 4. Çocuğun neşeli, sevgi dolu, çevresi ile rahatlıkla iletişime geçebilen bir mizacının olması	BEBEKLİK	1. Çocuk istismarı veya ihmali 2. Yoksulluk 3. Çeşitli travmalar 4. Ebeveynde psikolojik rahatsızlık 5. Boşanma 6. Ebeveynin madde (alkol, uyuşturucu) kullanması
1. Stresi az bir hayat 2. Çocuğun neşeli, sevgi dolu, çevresi ile rahatlıkla iletişime geçebilen bir mizacının olması 3. Normalin üstünde zekâ (Problem çözebilme ve dil yeteneğinin iyi olması) 4. Kendisini kontrol edebilme; dürtülerine hakim olabilme olan sosyal bir aileye sahip olmak 5. Çalışkanlık 6. Özel yetenekler, hobiler 7. İnanç sahibi olmak	ÇOCUKLUK	1. Çocuk istismarı veya ihmali 2. Yoksulluk 3. Çeşitli travmalar 4. Ebeveynde psikolojik rahatsızlık 5. Boşanma 6. Ebeveynin madde (alkol, uyuşturucu) kullanması
1. Stresi az bir hayat 2. Kendisini kontrol edebilme; dürtülerine hakim olabilme 3. Çalışkanlık 4. Özel yetenekler, hobiler 5. Kendisiyle barışık olmak 6. Zamanını boşa harcamamak, üretken olmak 7. İnanç sahibi olmak	GENÇLİK	1. Çocuk istismarı veya ihmali 2. Yoksulluk 3. Çeşitli travmalar 4. Ebeveynde psikolojik rahatsızlık 5. Boşanma 6. Ebeveynin madde (alkol, uyuşturucu) kullanması
1. Stresi az bir hayat 2. Sosyal aileye sahip olmak (Ailenin akraba, dost ve arkadaşlar ile etkileşim içinde olması) 3. Normalin üstünde zekâ (Problem çözebilme ve dil yeteneğinin iyi olması) 4. Kendini kontrol edebilme (Dürtü vb.) 5. Çalışkanlık 6. Özel yetenekler, hobiler 7. Kendisiyle barışık olmak 8. Zamanını boşa harcamamak 9. Üretken olmak 10. İnanç sahibi olmak	YETİŞKİNLİK	1. Yoksulluk 2. Çeşitli travmalar 3. Ebeveynde psikolojik rahatsızlık 4. Madde (alkol, uyuşturucu) kullanımı

2.3.8. Aile iletişiminin engelleri

Sayar ve Bağlan' a göre aile içi iletişimini engelleyen durumlar şu şekilde sıralanmaktadır.

- Eleştiri Yapmak ve Küçük Düşürmek: Bireylerin birbirini dinlerken olumsuz değerlendirme yapmaları iletişimi bozmaktadır. Etiketleme yapmak, kinayeli konuşmak, kişisel saldırıda bulunmak, başkalarının yanında küçük düşürmek, alaylı konuşmak sağlıklı iletişimi engellemektedir.
- Çok Fazla Emir Vermek ve Nasihat Etmek: Genellikle emir vererek konuşmak, tehdit ederek ve korkutarak konuşmak sağlıklı iletişimi engellemektedir. Bir süre çocuk emir ve tehdit cümlelerine karşı duyarsız olmaktadır. Çocuğu sakın ve yorum yapmadan dinlemek yerine hemen nasihat vermeye başlamak da çocuğa kendini yetersiz hissettireceği için sağlıklı iletişime engel olmaktadır.
- Çocukların Yaşadığı Sorunları Önemsememek: Çocuğun hissettiği duyguları anlamaya çalışmadan teselli etmeye çalışmak ya da hafife alıp önemsiz görmek çocuğun anlaşılmadığını hissetmesine neden olmaktadır. Ebeveynin bu tutumu sağlıklı iletişimi engellemektedir (Sayar ve Bağlan, 2010).

2.3.9.Çocuk için ailedeki risk faktörleri

Her çocuk mutlu bir ortamda yaşamayı hak etmektedir. Ev çocuk için, mutluluk kaynağı olması gerekirken kaygı ve korku kaynağı haline gelebilmektedir. Bu ortam çocuğun fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bilerek ya da bilmeyerek oluşturulan, çocuk için son derece bu zararlı olan bu ortam bizzat, çocuğun dünyaya gelmesine vesile olan ebeveynler tarafından oluşturulmaktadır.

Dünya son yıllarda hızlı bir küreselleşme süreci yaşamaktadır. Bu durum bir yandan dünyadaki birçok ülkenin refah düzeyini yükselmesini sağlarken, bazı ülkelerin refah düzeyinin ise oldukça düşmesine neden olmaktadır (Şenses, 2001).

Bu küreselleşme sürecinde ülkelerin birbirine bağımlılıkları artmakta ancak bu durumdan her ülke kazançlı çıkmamaktadır. Dünyadaki zenginliğin %85'i Dünya nüfusunun %20'si tarafından kullanılmakta, geri kalan %20'lik kısım ise zenginliğin

%15' ini paylaşmaktadır (Şenkal, 2005). Bu eşitliksiz paylaşım yoksul ve az gelişmiş ülkelerde yaşanan sosyal sorunların daha da artmasına neden olmaktadır.

Tüm dünyayı etkileyen bu küreselleşme süreci, ülkemizde de üretim, tüketim, mülkiyet ilişkilerinin anlamını, ekonomik yapıyı, kültürü, gelenekleri, kısacası toplumun yapısının değişmesine neden olmuştur. Bu hızlı değişim zaten risk altındaki çocukları olumsuz etkilemiş, mevcut sosyal sorunların artmasına neden olmuştur (Yolcuoğlu, 2010).

Ebeveynin çocuğa yönelik hangi eylemlerinin suç olduğu toplumdaki değişimden topluma değişmektedir. Eylemin suç olup olmaması toplumun değerlerine, inançlarına, ceza ve disiplin kurallarına bağlı olmaktadır (Zeytinoğlu, 1991).

Sosyokültürel hareketliliğin çok olduğu ülkelerde, çocuk istismar ve ihmali daha çok rastlanmaktadır (Korbin, 1991). Son yıllarda ülkemiz de genç nüfusa sahip olmakla birlikte sosyoekonomik hareketliliğin fazla olduğu görülmektedir. Toplumumuzda çocuğa fazla değer verilmektedir. Bununla birlikte çocuğa fiziksel cezada uygulanmaktadır.

Genellikle Türk ailesinin çocuk yetiştirme yöntemleri şöyle sıralanabilir (Fişek, 1982 ve Erkman, 1991)

- Genellikle baba otoritesine dayanır.
- Ana babalar genellikle aşırı koruyucu ve kısıtlayıcı tutum sergiler.
- Çocuktan koyulan kurallara sorgusuz uyması istenir.
- Çocuktan itaat etmesi, saygılı olması, uyumlu ve uysal olması, karşı çıkmaması beklenir.

Çocuğa yönelik kötü muamele, fiziksel, cinsel, duygusal istismar ve ihmal olarak dört başlıkta sıralanabilmektedir (Bilge, 2006).

2.3.9.1. Fiziksel istismar

Fiziksel istismar en basit şekliyle bir tokat atmaktan başlayarak bir alet kullanarak çocuğun yaralanmasına neden olacak davranışları içermektedir (Atamer, 2005; Hilal, 2005; Polat, 2001).

Araştırmalara göre, fiziksel istismara daha çok bebekler ve okul öncesi çocuklar maruz kalmaktadır. Fiziksel şiddete maruz kalan çocukları 2/3'ü üç yaşından küçük çocuklar olmaktadır (Byers, 1999). Çocukların çoğu maruz kaldığı bu durumu anlatacak yaşta değildir. Bu nedenle aile, çevreye “kaza oldu” şeklinde açıklama yapmaktadır (Büke, 2006).

Bazı fiziksel istismarlar, yaralanma, ısırıklar, yanıklar, kafa yaralanmaları, göz lezyonları, kırıklar, saç kaybı, sarsılmış bebek sendromu (Shaken baby sendrome), aletli ve aletsiz saldırılar, morarma şeklinde adlandırılmaktadır (Bal, 2010).

- Yanıklar: Sıcak maddenin çocuğun vücuduna temasla oluşmaktadır. Kaza nedeniyle olduğu bir bölgede olmasıyla anlaşılmaktadır. İstismar durumu ise yanığın vücudun farklı bölgelerinde yanıkların olmasıyla anlaşılmaktadır (Gazi Üniversitesi, 2001).

- Dövme: Açık elle veya herhangi bir aletle çocuğun bedenine vurulmasıyla, morarmalar, kırıklar, kanamalar oluşabilmektedir (Karadeniz, 2008).

- Zehirlenme: Herhangi bir kimyasal madde veya ilaç kullanarak çocuğun zehirlenmesi. Çok sık rastlanmasa da ölümle sonuçlanma riski yüksektir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

- Munchausen Sendromu: Çocuğun sağlıklı olmasına rağmen ebeveynin çocukta bir hastalık olduğunu uydurması ve hastaneye yatmasını sağlayacak kadar ileri gidebildiği bir durumdur. Ebeveyn çocukta uydurduğu bu hastalığın ortaya çıkmasını sağlayacak şeylere de başvurmaktadır (Eşiyok, 2001). Genellikle 4 yaşın altındaki çocuklara daha çok uygulanmaktadır. Çocuğa bunu uygulayanın genellikle anne olduğu ve annenin, kişilik bozukluğu, depresyon gibi durumların olduğuna rastlandığı belirtilmektedir. Çocuğun istismara uğradığı fark edilmesi ve aileyle kalmaya devam

etmesi, tekrarların olmasına ve ölümle neticelenmeye neden olmaktadır (Razi, Köse ve Erdem, 2004).

- Sarsılmış bebek sendromu: Daha çok iki yaşın altındaki bebeklere uygulanmaktadır. Ebeveyn kızgınlık anında çocuğu sarsmakta bu durum kafa travmalarına neden olmaktadır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

Ebeveynleri tarafından sık sık cezaya ve baskıya maruz kalan çocukların, iç kontrolü öğrenmek yerine saldırganlığı öğrendikleri ifade edilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Feshbach fiziksel cezalandırma ile çocukta saldırganlığın gelişmesi arasında büyük bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Genç suçlular üzerinde yapılan araştırmalarda, suça meyilli gençlerin aile içinde dayak ve şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Feshbach, 1970).

Türkiye’de çocukların yaklaşık %65,72’sinin ebeveynleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıkları saptanmıştır (Aral, 1997).

Sosyal öğrenme kuramına göre çocuğun ebeveynin davranışlarını nasıl yorumladığı çok önemlidir. Çocuklar genellikle ebeveyn ve yakınların sevdiklerini sevmeyi, düşmanlık duyduğu şeylere düşmanlık hissetmeyi benimsemektedir (Johnsan, 1972).

Çocuk, büyüklerin saldırganca davranışlarını taklit yoluyla öğrenmekte ve uygulamakta, gerçekte niyetleri saldırganlık veya düşmanlık olmasa da model aldıkları yetişkinle özdeşleşmekte ve sosyal ilişkilerinde saldırganca davranışlar sergilemektedir (Alkan, 1983). Bandura (1973), başka bir bireyi modelleyen çocuğun, saldırganlığı öğrenebileceğine vurgu yapmaktadır.

Sosyal öğrenme kuramına göre, bireylerin ailede karşılaştıkları duygu, düşünce ve davranışları benimsemekle kalmayıp, izledikleri şiddet içeren video, film ve yayınlardan da etkilendikleri gözlenmiştir (Bilgin, 1998).

Fiziksel istismar çocuklar ve toplumlar üzerinde travmalara, onarılması zor psikolojik rahatsızlıklara neden olmaktadır. Fiziksel istismara maruz kalan bireylerde, anksiyete, depresyon, akademik başarısızlık, sosyal ilişkilerden kendini geri çekme,

saldırganlık, iletişim problemleri, duygusal, sosyal ve bilişsel seviyede gelişimin gerilemesi gibi sorunlar görülmektedir (Ammermen ve diğerleri, 1986).

2.3.9.2. Cinsel istismar

Çocuğun bedenine dokunmak, kucağa oturtmak, cinsel ilişkiye girmek, cinsellik içeren durumlara şahit etmek cinsel şiddeti tanımlayan davranışlar olmaktadır. Cinsel istismar, psikososyal gelişimini tamamlamamış bir çocuğun yetişkin tarafından cinsel arzularını tatmin etmek için kullanılması olarak da tanımlanmaktadır (Polat, 2001).

Cinsel istismarın psikolojik ve fizyolojik etkileri yetişkinlik zamanlarına kadar devam edebilmektedir (Atamer, 1998; Keskin ve Çam, 2005).

Akyüz'e (2000) göre cinsel istismar 5 grupta toplanmıştır.

- Bedensel Temas İçermeyen Cinsel İstismar:
  - Sözel istismar
  - Müstehcenlik içeren telefon konuşmaları
  - Teşhircilik
  - Röntgencilik (Gizli izleyicilik)
  - Çocuğun cinsel ilişki sahnelerine şahit olması
- Bedensel Temas İçeren Cinsel İstismar:
  - Çocuğun vücuduna cinsel amaçla dokunma
  - Cinsel birleşmeye teşebbüs etme
- Çocuğu Pornografi ve Fuhuşta Kullanmak Suretiyle Yapılan Ticari Cinsel İstismar:
  - Çocuk pornosu
  - Çocuk fuhuşu
  - Çocuk seks turizmi
- Tam Cinsel Birleşme, Şiddet Kullanarak Irza Geçme
- Ensest (Fücur)

Cinsel istismar genellikle ekonomik düzeyi düşük ailelerde, annenin psikolojik sorunlarının olduğu durumlarda annenin evi terk etmesiyle, yetişkinlerin çocukla aynı

odayı veya aynı yatağı paylaştığı durumlarda görülmektedir. İşlevselliğin bozulduğu ve patolojilerin olduğu ailelerde, cinsel istismar daha çok görülmektedir (Altınsu, 2004; Atamer, 1998; Polat, 2001).

Cinsel istismara uğrayan çocuk genellikle bunu kimseyle paylaşmamaktadır. Utanç ve suçluluk duygularından dolayı saklamak zorunda kalınır. Ancak istismar sırasında herhangi bir fiziksel belirti olduğunda anlaşılabilir. Çocuklar bazen kendi yaşadığı durumu bir başka çocuktan bahsederek anlatmaya çalışırlar. Çocuklarda nörotik davranış değişimlerine rastlanır. 0-3 yaş aralığındaki çocuklarda daha çok uyku ve yeme bozuklukları, yabancıardan korkma, kaçınma, yaşına uygun olmayan cinsel temalı oyunlar oynama isteği görülebilir. 3-6 yaş aralığındaki çocuklarda ise içe kapanma, bebek gibi konuşma, birine yapışıp kalma, enürezis, enkoprezis, yeme ve uyku bozuklukları, mastürbasyon, cinsel temalı oyunlar oynamak isteme, agresyon, uyumsuzluk veya boyun eğme gibi davranışlar görülebilmektedir (Ovayolu, Uçan ve Serindağ, 2007).

2.3.9.3. Psikolojik ve duygusal istismar

Çocuğa yapılması gereken davranışların yapılmaması, yapılmaması gereken davranışların yapılması psikolojik ve duygusal istismarı tanımlamaktadır. Çocuğa ebeveynleri tarafından olumlu yönde gelişmesini sağlayacak davranışların gösterilmemesi, istismarı başka bir yönden tanımlamaktadır (Kars, 1995).

UNICEF, duygusal istismar davranışlarını şu şekilde sıralamaktadır (Yıldız, 2007).

- Çocuğun özelliklerinin, davranışlarının ve isteklerinin sürekli kötülenmesi
- Sosyal hayattan izole etmek, sosyalleşmesini engellemek
- Çocuğu sürekli olağanüstü şeylerle korkutmak
- Çocuğu terk etme ve terk etmeyle tehdit etmek
- Çocuktan yaşına uygun olmayan taleplerde bulunmak
- Topluma aykırı olacak davranışları çocuğa uygulamak

Gündelik hayatta en sık rastlanan istismar türü psikolojik ve duygusal istismardır. Yapılan çalışmalarda, en sık görülen duygusal istismar türü olan bağırmanın %75-80 oranında olduğu tespit edilmiştir (Aktaran Özgür, 2004).

Ev içinde sürekli korku ve kaygının hissedildiği bir ortamın olması duygusal istismara neden olmaktadır. Duygusal istismar, sevgisiz, ilgisiz, aşırı emir ve eleştiriler içeren, alaycı, kimliği zedeleyen tavırları içermektedir. Fiziksel istismarın neden olduğu durumlar ortadan kalksa dahi, psikolojik istismarın etkileri uzun yıllar devam etmektedir (Polat, 2001).

2.3.9.4. İhmal

Dünya sağlık örgütü (WHO)'nün tanımına göre ihmal, çocuğa bakım verenler tarafından çocuğun ihtiyacı olan sağlık, beslenme, barınma, güvenli bir ortam, duygusal yakınlık gibi temel ihtiyaçların yeteri kadar karşılanmamasıdır. Çocuğu ihmalin, ebeveynlerin kendi kaynaklarının yetersiz olmasıyla da ilişkisi olmaktadır (Atamer, 2005).

Çocuk ihmalinde çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel gelişimi yetişkinler tarafından bilerek veya bilmeyerek görmezden gelip, önemsenmemektedir. Çocuk ihmalinin görülme oranı Dünya'da %1-10 iken ülkemizde %10-53 olarak tespit edilmiştir (Aral, 1997).

Dünya'daki tüm istismarların %48-63'üne ek olarak ihmalin de yapıldığına rastlanmaktadır (Çamurdan, 2008). Çocuğa yapılan ihmalin, fiziksel, davranışsal, duygusal, bilişsel, gelişimsel ve akademik belirtileri vardır. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır (Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar, 2016).

- Fiziksel Belirtiler
  - Kötü ve yetersiz beslenme nedeniyle sürekli açlık hissetme hali
  - Hijyen olmayan bir ortamda yaşama nedeniyle saçların keçelenmesi, bitlenme, cildin kirli olması ve kötü kokması
  - Temiz ve bedenine uygun olmayan kıyafetler
  - Fiziksel gelişimin geride olması, büyümemesi
  - Uykusuz, yorgun ve cildin soluk görünmesi
  - Bakım veren yetişkinin alkol veya madde alıyor olması nedeniyle, evde denetimin olmaması
  - Hastalıkların oluşması ve gerekli tedavinin yapılmaması

- Davranışsal Belirtiler
  - Bedenine zarar verebilecek davranışlarda bulunma
  - Okula devamsızlık yapma veya geç gelme
  - Okula arkadaşlarından daha erken gelme ve daha geç gitme
  - Derste uykuya dalma
  - Dilenmek, yiyecek vb. çalma
  - Kardeşlerinin veya yetişkinlerin sorumluluklarını yüklenme
  - Saldırganlık veya içe kapanıklık
- Duygusal Belirtiler
  - Bağlanma sorunları
  - Güvenememe
  - Kendini değersiz hissetme ve düşük benlik algısı
  - Arkadaş edinememe ve ilişkileri sürdürmememe
  - Yakınlık kurmada zorluk çekme
  - Uygun olmayan şeyler teklif edildiğinde hayır diyememe
  - Duygularını ifade edememe, içe atma
- Bilişsel, Gelişimsel ve Akademik Belirtiler
  - Öğrenme zorluğu yaşama
  - Verilen ödev ve görevleri yerine getiremememe
  - Verilen görevi tek başına yapmada güçlük çekme
  - Öz disiplini oluşturmada güçlük çekme veya öğrenememe
  - Dikkatini toplayamama
  - Akademik başarı düzeyinin düşük olması

Aşağıdaki şekillerde, 0-20 yaş aralığında yaşanan fiziksel taciz, ihmal, psikolojik taciz, ev içi şiddete şahit olma durumlarının, bilişsel gelişime, duygusal gelişime, sosyal gelişimi nasıl etkilediği belirtilmektedir (Sayar ve Bağlan, 2010)

Tablo 2.4: İhmal ve İstismarın Çocuğun Gelişim Dönemlerine Etkisi

	FİZİKSEL İSTİSMAR	İHMAL	PSİKOLOJİK İSTİSMAR	CİNSEL İSTİSMAR	EV İÇİ ŞİDDETE ŞAHİT OLMA
BEBEKLİK VE ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ (0-6 YAŞ)					
BİLİŞSEL- ZİHİNSEL GELİŞİM	Zihinsel gelişiminde gerilik görülebilir.	Çok ciddi zihinsel bozukluklar ve konuşma bozuklukları görülebilir.	Zihinsel gelişimde gerilik görülebilir.		
DUYGUSAL GELİŞİM	Anne-babayla güvensiz-kaçıman bağ kurar. Duygularını tanımada zorluk yaşar.	Ebeveyne bağlanmakla bağlanmamak arasında karar veremez. Ne yapacağını bilmez.	Sık sık öfke ve huysuzluk nöbetleri geçirir. Ciddi ruhsal sorunların temelleri atılmış olur.	Sürekli kaygılıdır. Düzenli şekilde tacize maruz kalıyorsa git gide daha çok içine kapanır.	Kaygı seviyesi oldukça üst düzeydedir. En güvendiği iki varlık arasında yaşananları anlamlandıramaz. Onlardan ayrılma korkusu yaşar.
BEBEKLİK VE ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ (0-6 YAŞ)					
SOSYAL GELİŞİM	Çevreyle ilişki kurmada korkaktır. Zaman zaman insanların kendisine zarar vereceğini düşünerek öfkelenir.	Çevresinde olup biteni anlamaya çalışmaktan kaçınır, ama yine de onunla ilgilenen ilk kişiye bağlanır.	İçine kapanır. İletişim kurmak istemez. Çevresine karşı öfkeli.	Maruz kaldığı veya şahit olduğu uygunsuz davranışları toplum içinde sergileyebilir.	İç çevresine karşı öfkeyle doludur.
OKUL ÇAĞI ÇOCUĞU (6-12 YAŞ)					
BİLİŞSEL- ZİHİNSEL GELİŞİM	Muhakeme yapabilme ve konuşma yeteneğinde gerilik veya bozukluklar olur. Öğrenmede, okul başarısında düşüşler görülebilir.	Muhakeme yapabilme yeteneğinde çok ciddi gerilikler görülür. Zekâ seviyesinin düşük olma ihtimali oldukça yüksektir. Öğrenme gücünü çekmesi muhtemeldir. Dolayısıyla okul başarısının düşük olması doğaldır.		Okula gitmek istemez. Gitse de kurallara uymak istemez. Öğrenmede sorunlar yaşar.	Okul başarısı düşük olabilir.

Tablo 2.4 (Devamı): İhmal ve İstismarın Çocuğun Gelişim Dönemlerine Etkisi

	FİZİKSEL İSTİSMAR	İHMAL	PSİKOLOJİK İSTİSMAR	CİNSEL İSTİSMAR	EV İÇİ ŞİDDETE ŞAHİT OLMA
DUYGUSAL GELİŞİM	Duyguları tanımada, ayırt edebilmede zorluk yaşayabilir. Erkek çocuklarda düzen bozucu davranışlar; kız çocuklardaysa içe kapanma, aşırı kaygı gibi durumlar görülebilir.	Çevresiyle iletişim kurduğunda bağımlı bir tavır sergileyebilir. Arkadaşını tamamıyla sahiplenir. Kendine güveni çok azdır.	Hayattan zevk alamama, hiçbir şey yapmak istememe gibi depresif özellikler gösterebilir. Zıt gibi gözükse de istekleri olmayınca aşırı öfkelenebilir.	Travma sonrası stres ciddi boyutlarda yaşanabilir. Kendine güveni oldukça azdır. Depresif özellikleri fazla ve belirgindir. Yaşlarından daha küçükmüşçesine davranışlar sergileyebilir, büyümek istemez.	Çocuk, mizacına göre depresif özellikler veya düzen bozucu davranışlar sergileyebilir. Aile içi şiddet de bir çeşit travma olduğu için travma sonrası stres gösterebilir.
OKUL ÇAĞI ÇOCUĞU (6-12 YAŞ)					
SOSYAL GELİŞİM	Çevresine şiddet uygulayıp, her işini şiddetle çözmeye kalkışabilir. Arkadaşları tarafından sevilmez, dışlanır.	Toplumdan kendini soyutlar. Pasiftir. Bağımlı olduğu kişi tüm hayatını kaplar.	İçe kapanıktır. Şiddete eğilimlidir. Sosyal ilişkileri iyi değildir.	Uygunsuz cinsel davranışları toplum içerisinde sergileyebilir. Maruz kaldığı durumu çevresindekilere yaşatmak isteyebilir.	Sorunlarını şiddetle çözmeye çalışabilir.
GENÇLİĞE İLK ADIM VE GENÇLİK DÖNEMİ (12-20 YAŞ)					
BİLİŞSEL-ZİHİNSEL GELİŞİM	Okul başarısı düşük olabilir. Çoğu okulu bırakır. Okula devam etseler bile, okuldan kaçma olayları sık sık yaşanır.				
DUYGUSAL GELİŞİM	Kendine güveni azdır. Düzen bozucu, şiddet içeren davranışları vardır. Bunun yanı sıra hiçbir şey yapmak istememe gibi depresif özellikler de gösterebilir.	Mizacına göre depresif, düzen bozucu veya kaygı düzeyi yüksek tavırlar takınabilir. Müteşebbis değildir.	Ufak tefek suçlar işleyebilir. Duygusal ve davranışsal açıdan kontrol mekanizması oldukça az çalışır. Çeşitli ruhsal rahatsızlıklara yakalanma riski yüksektir.	Özellikle depresyon, sigara, alkol, uyuşturucu kullanımı ve evden kaçma ihtimali oldukça yüksektir.	Depresif özellikler gösterebilir. İntihara meyilli olabilir. Kantinden bir şeyler çalma gibi ufak tefek suçlar işleyebilir.

Tablo 2.4 (Devamı): İhmal ve İstismarın Çocuğun Gelişim Dönemlerine Etkisi

	FİZİKSEL İSTİSMAR	İHMAL	PSİKOLOJİK İSTİSMAR	CİNSEL İSTİSMAR	EV İÇİ ŞİDDETE ŞAHİT OLMA
SOSYAL GELİŞİM	Ciddi oranda şiddet gösterir. Her işini şiddetle çözmeye çalışır.	Sosyal yetenekleri hiç gelişmemiştir.	Kötümserdir. Hayatta hep kötü şeylerin olacağını düşünür.	Maruz kaldığı durumu, sözlü veya fiilî olarak çevresindekilere uygulamaya çalışabilir.	Özellikle karşı cinsle olan ilişkilerinde sık sık şiddete başvurur.

2.3.10. İstismarı açıklayan kuramlar

Çocuk istismarı günümüze kadar birçok kuramla açıklanmaya çalışılmıştır. Hemen hemen hepsi çocuğa en yakın, anne baba ve diğer aile bireylerinin özelliklerinin ele alınmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Psikiyatrik kuram, sosyolojik kuram, sosyal öğrenme kuramı, sosyal psikolojik kuram, sosyal etkileşimsel kuram, ekolojik kuram, çocuğa yapılan istismarı açıklayan kuramlardır (Eğitim ve Psikoloji Yansımaları, 2016).

2.3.10.1. Psikiyatrik kuram

İstismarı yapan ebeveynlerin hasta olduğu ve tutum ve davranışlarının normal olmadığını kabul edilmektedir. İstismarı yapan kişilerin, ebeveynlerin şizofren, manik depresif veya diğer psikiyatrik rahatsızlıklar sınıfında olduğu belirtilmek istenmektedir (Tercan, 1995; Kars, 1996).

Bekçi (2006)'de ebeveynlerin düşük benlik algılarının olduğunu, ebeveynliğin stres oluşturduğunu düşündüklerini, depresif, benmerkezci olması, eşler arasında anlaşmazlık olduğu, kendi çocukluğunda da istismar hikayesinin olduğu konularına değinmektedir.

2.3.10.2. Sosyolojik kuram

Sosyal yaşantının, kültürel değerlerin, toplumun insan davranışları üzerindeki etkilerinden söz edilmektedir. Çocuk yetiştirme yöntemlerinin, fiziksel şiddetin yaygın olmasının aile içi iletişimi ve istismarı etkilemektedir. Ayrıca ailenin sosyo ekonomik seviyesi, karı koca geçimsizlikleri, eğitim seviyesi, çocuk sayısının fazla olması ve aileye yeni bir bebeğin gelmesi, istismara neden olan faktörler arasındadır (Polat, 2001).

Kuramda stres kaynaklarının da istismara yol açtığı öne sürülmektedir. İşsizlik, elverişsiz konutlarda oturmak, gelir seviyesinin düşük olması stres kaynakları arasında sayılmaktadır (Tercan, 1995). Bu modele göre çevre istismarın nedeni olarak sayılmaktadır (Erol, 2007).

2.3.10.3. Sosyal öğrenme kuramı

Kuramda “kuşaklar hipotezi” varsayılmaktadır. Kuşaklar hipotezine göre istismarı yapan yetişkinin genellikle, çocukluğunda bir istismar hikayesi olmaktadır. Aile içinde istismara maruz kalan çocuklar büyüdüğünde istismar eden ebeveynlere dönüşebileceği varsayılmaktadır (Kars, 1996).

Yapılan çalışmalarda kendi çocukluklarından ceza ve istismara maruz kalan ebeveynler, çocuklarına iyilik yatıklarını düşünebilmekte ve kendi ebeveynlerini modelleyebilmektedir (Aktaran Bekçi, 2006). Sosyal öğrenme kuramında, öğrenilmiş sorun oluşturan davranışlar olduğundan, bireylerin kişiliğinden çok sorun oluşturan davranışları tespit edilmelidir (Kars, 1996).

2.3.10.4. Sosyal psikolojik kuram

Sosyal psikolojik kuram çevreye ve bireye yönelik kuramlar arasında uzlaşma sağlamaktadır (Siyez, 2003). Gelles'e göre istismarın nedenleri, psikopatolojik ve toplumsal durumlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Ruh hastalıkları, stres ve depresyon gibi durumlar psikopatolojik nedenleri, toplumsallaşma deneyimleri, şiddet ve saldırganlık davranışları toplumsal nedenlerin arasına girmektedir (Kars, 1996).

Kurama göre olumsuz muameleye maruz kalan çocuklar, diğer çocuklara göre ebeveynlerine daha olumsuz davranışlar içine girmektedir. İstismara maruz kalmalarının bu davranışlarının nedeni mi, bu davranışları istismarın bir sonucu mu tam açıklığa kavuşturulamamıştır (Kars, 1996).

2.3.10.5. Sosyal etkileşimsel kuram

Sosyal etkileşim kurama göre ebeveynlerin çocuklarıyla iletişiminin etkisi olmaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali vakaları değerlendirirken ebeveynle çocuk iletişim kalitesinin ne düzeyde olduğuna bakılması gerekmektedir (Kars, 1996).

Kuramda çocuk istismar ve ihmalinin tek bir kuramla açıklanamayacağını çok yönlü bakılması gerektiği belirtilmektedir (Erol, 2007).

2.3.10.6. Ekolojik sistem kuramı

Kuram istismara neden olan faktörlerin bir bütün halinde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. İstismar açıklanırken, bireysel, genetik yapı, aile, sosyal çevre, kültür, ekonomik etkenlerin tümü göz önünde bulundurulmalıdır (İşmen,1999). Eklektik bir yaklaşım olan ekolojik kuramda bireyin iç dinamikleri kadar dış dinamiklerin de onun yaşamını etkileyeceği üzerinde durulmaktadır (Ashman ve Zastrow, 1990).

Ekolojik sistem kuramına göre, mikro sistem (aile, okul, akran ve akrabalar), makro sistem (inanç, değer ve ideolojiler), mezosistem (kitle iletişim araçları, komşular, sosyal hizmet kurumları), çocuğun gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir (Yolcuoğlu, 2010).

Ekolojik sistem kuramına göre çocuğun ihmal ve istismara uğramasında aileye ilişkin risk faktörleri ve çocuğa ilişkin risk faktörleri şu şekilde sıralanmaktadır (Coll ve Magnuson, 2000; Garbarino ve Ganzel, 2000; Osofsky ve Thompson, 2000; aktaran Fraser ve Jenson, 2006: 31-32).

- Aileye İlişkin Risk Faktörleri

- Ebeveynlerin kendi duygu ve davranışlarını yönetebilme becerilerinin zayıflığı

- Ebeveynlerde dürtü kontrol bozukluğunun olması

- Engellenme durumlarına tolerans düzeyinin düşüklüğü

- Depresyon, kaygı durumları

- Kendine güvenin zayıflığı

- Ebeveynin çocukluğunda istismara maruz kalmış olması

- Evde çocuk sayısının fazlalığı

- Ebeveynler arasında çatışmanın, anlaşmazlığın yaşanması

- Sosyal destek zayıflığı, zayıf sosyal ilişkiler

- Ebeveynlerde psikop atolojik durumların var olması

- Madde bağımlılığı

- Boşanmanın ihtilafli olması

- Ailede genel olarak stres düzeyinin yüksek olması
- Ebeveyn çocuk iletişiminin kötü olması
- Çocuğun gelişimiyle ilgili yanlış beklentiler
- Annenin ruh sağlığında problemler olması
- Annenin doğum sonrası bebekle bağ kuramaması
- Kültüre uyum sağlayamamak
- Düşük sosyoekonomik düzey
- Komşuluk ilişkilerinin zayıf olması
- Ebeveynlerin işlerinin olmaması
- Evsizlik, kötü barınma koşulları
- Ayrımcılık
- Akrabalık bağlarının zayıf olması
- Çocuğa İlişkin Risk Faktörleri
  - Çocuğun erken doğması, düşük kilolu ve doğum anomalisi olan çocuklar
  - Çocuğun mizacında olumsuzluklar
  - Çocuğun bilişsel, fiziksel ve duygusal olarak engelli olması
  - Çocuğun kronik ve ciddi hastalığının olması
  - Çocuklar travmaları
  - Çocuğun arkadaşlarının antisosyal kişilikte olmaları
  - Çocuğun sıklıkla öfke nöbetleri geçirmesi ve davranış bozukluklarının olması

Son yıllarda hem dünyada hem de ülkemizde ailenin ve çocuğun korunması yönünde birçok program yapılmaktadır.

2.3.11. Aile iletişiminin önemi

Ebeveyn ve çocukların iletişimi daha çocuk doğmadan anne karnındayken başlamaktadır. Bebeğin her iki ebeveyn tarafından istemli olarak dünyaya getirilmesi çok önemlidir. Bebeğin dünyaya geldiği ilk andan itibaren fiziksel olarak anneye temas etmesi, annesinin beden sıcaklığını, kokusunu hissetmesi, memesini emmesi, aynı şekilde annenin de bebeği sevgiyle ve kabulle kucağına alması ilk bağların temellerinin atılmasını sağlamaktadır. Çocuğun, tüm ihtiyaçlarının karşılanması, kendine ve ebeveynine güvenin temellerini atılmasını sağlamaktadır (Yavuzer, 2004).

Aile içinde açık, net bir iletişim kurulabildiğinde, aile üyeleri arasında daha iyi diyalog kurulmaktadır. İletişimin iyi olması sorunların daha kolay çözülmesini sağlamaktadır (Yavuzer, 2004).

Çocuğun sosyalleşmeyi ilk deneyimlediği yer ailedir. Bu nedenle aile içinde sağlıklı iletişim kurmayı öğrenebilen çocuk, büyüyüp sosyal çevreye katıldığında daha uyumlu davranışlar sergilemektedir (Ersoy, 1997). Çocuk, özellikle okul öncesi dönemi sosyalleşme sürecinde iyi bir modele ihtiyaç duymaktadır (Ersoy, 1997).

Çocuk temel duyguları ailede öğrenmektedir. Öfke, sevgi, hoşgörü, mutluluk, şefkat, acıma, ilgi gibi duygu ve davranışlar öğrenilirken anne ve baba modellenmektedir. Bu duyguları anne ve babasında gören çocuk onlarla da güvene dayalı bağlar kurmaktadır (Tok, 2001).

Anne ve babanın birbirleriyle ilişkilerinde sevgi, saygı, güven ve hoşgörülü olmaları çocukların kişiliklerinin olumlu yönde gelişmesini sağlamaktadır (Yavuzer, 2003).

Çocuk ailesinde sevgi, ilgi ve yakınlığı göremediğinde, bu ihtiyaçlarını başka şeylerde karşılamaya çalışmakta ve kötü alışkanlıklara itilmektedir (Tok, 2001).

Çocukluk dönemi, her şeyin daha çok bilinç dışında gerçekleştiği, insan hayatının en önemli dönemlerinden biri olmaktadır. Bebeklerde bilişsel seviye henüz tam gelişmiş olmadığından, çocuklar çevresinde olup bitenleri bilinçsizce içlerine almaktadır (Miller, 2002).

Bu bilgiler ışığında baktığımızda, insan hayatında ailenin çok büyük bir öneminin olduğu anlaşılmaktadır. Hem yetişkin hem çocuk, güven ve huzur veren emniyetli bir aile ortamına ihtiyaç duymaktadır.

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Evlilikte eş ilişkisi ve algılanan ebeveyn ilişkisi

Eşler arasındaki ilişkiler üzerine yapılan araştırmalar batı literatüründe daha sıklıkla görülmektedir. Ülkemizde ise bu konuyla ilgili çalışmalar daha kısıtlıdır. Batı

literatürde eşlerin ilişkisini ölçmede kullanılan ölçeklerin, ülkemizde Türk kültürüne uyarlama çalışmaları yapılmıştır (Tutarel-Kışlak, 1992; Fışiloğlu ve Demir, 1997).

Eşler arasındaki yapılan bir çalışmada, ebeveyni çatışmalı ve boşanmış çocukların psikolojik problem ve kaygı düzeyleri, çatışmasız ebeveynlerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca çatışmalı ve boşanmış ebeveyni olan çocukların çevresinden daha fazla sosyal desteğe ihtiyaç hissettiği ve destek aldığı tespit edilmiştir (Şirvanlı ve Özen, 1999).

Yılmaz'ın yaptığı araştırmada ana-babası uyumlu olan lise öğrencilerinin davranıştan hoşnut olma ve bütünsel öz değeri; üniversite öğrencilerinin ise atletik yeterliği ve ebeveynleri ile ilişkisini yordamada anlamlı katkısı olduğu görülmüştür. Bu çalışma bulgularına göre, ebeveynleri olumlu ilişki içinde olan çocukların kendilik algılarının daha olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Eğer çocukların ebeveynlerinin uyumuyla ilgili algıları olumlu ise benlik algıları olumlu, ebeveyn uyumu algısı olumsuz ise, benlik algıları da düşük olmaktadır (Yılmaz, 2001).

Kındap ve Sayıl (2011), yaptıkları araştırmada, ana baba çatışmaları ile çocuğun içe ve dışa yönelen sorunlu davranışları arasında negatif bir ilişkinin olduğu sonucuna varmıştır.

Özbey (2012), Ankara'da anaokuluna devam eden 89 altı yaş grubu çocuğu ve ebeveyni ile bir inceleme yapmıştır. Bu araştırmada "Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği", "Evlilik Uyum Ölçeği" ve "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği" kullanılmıştır. Bulgulara göre, " *çocukların dışa yönelim problem davranışlarıyla ebeveynlerin evlilik uyumları arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır*".

Yurt dışında yapılan başka bir araştırmada, ebeveynlerin evlilik uyumu ile çocukların sosyal ilişkilerinde uyum sorunları arasında negatif bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır (Jouriles vd., 1999).

Evlilikte yaşanan sorunlar nedeniyle annelerin babalara göre çocuklarına karşı daha olumsuz tutum sergiledikleri ve babaya göre daha olumsuz etkileşim içerisine girdikleri tespit edilmiştir (Webster ve Stratto, 1988).

534 ilköğretim, lise ve üniversite öğrencisi ve aileleri incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre, ebeveynler arasında uyum attıkça, çocuklarına gösterdikleri ilginin de arttığı ve çocuğun bu olumlu ilgiyi fark ettiği, annelerin eğitim düzeyi attıkça ilköğretim seviyesindeki çocukların başarılarının yükseldiği tespit edilmiştir. Üniversite öğrencilerinde, ebeveynler arasındaki uyumla algılanan kabul, ilgi ve bağımsızlık ilişkisi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu anlaşılmıştır. Her yaş grubunda ise ebeveynin ilgi, sevgi, kabul düzeyinin çocukların benlik algı düzeylerini anlamlı yönde etkilediği sonucu çıkmıştır (Yılmaz, 2001).

2.4.2. Duygusal tepkisellik

Ergenlik döneminde olan öğrencilerle yapılan bir araştırmada, aile bağlarının kuvvetlenmesi ve bağlılık düzeyi ile duygusal tepkisellik düzeyi arasında ilişkinin olduğu, aile bağıllığı arttıkça negatif tepkisellik düzeyinin azaldığı tespit edilmiştir (Rabinowitz ve ark., 2016).

Yapılan başka bir incelemede, erkeklerin hislerini ifade etmekten kaçındıkları görülmüştür (Wing ve ark., 2001). Bazı durumlarda erkeklerin duygusal tepkisellik düzeyi, kadınlara göre daha düşük olmaktadır (Cengiz, 2017).

Diğer çalışmalarda ise, kadınların stres içeren ve beklemedikleri durumlar karşısındaki duygusal tepkisellik düzeylerinin erkeklerinkine göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Bradley ve ark., 2001; Charbonneau, Mezulis ve Hyde, 2009; Çakmak, 2018; Dökmeci, 2017; Hampel ve Peterman, 2006; Labouvie-Vief ve ark., 2013, aktaran Akyıldız, 2019).

Yukardaki bulguların aksine, erkeklerin duygusal tepkisellik düzeyinin, kadınların duygusal tepkisellik düzeyine göre daha yüksek olduğu sonucunu veren araştırmalar da olmuştur (Yurdakul ve Üner, 2015).

Ergenlerle yapılan bir çalışmada, olumsuz duygusal tepkisellik düzeyinin ergenlerin depresyon yaşamasında önemli bir risk nedenlerinden olduğu sonucuna varılmıştır (Cengiz, 2017).

Okul öncesi öğretmen adayları ile yapılan araştırmada, duygusal tepkisellik düzeyleri yaşa, sınıf düzeyine, kardeş sayısına, yaşanan yerleşim yerine ve herhangi bir sporla ilgilenme durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmazken; gelir düzeyine

okul öncesi öğretmenliği bölümünü seçme nedenine ve algıladıkları ebeveyn tutumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna varılmıştır (Yaşar-Ekici ve Balcı, 2018).

Duygusal tepkisellik düzeyine ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde, duygusal tepkisellik düzeyi ile depresyon ve anksiyete düzeyi arasında ilişki olduğu ayrıca duygusal tepkisellik düzeyi ile çabuk öfkelenme düzeyi arasında ilişki olduğuna yönelik araştırmalara da rastlanmaktadır (Parneix, Pericaud ve Clement, 2014: aktaran Ekici ve Balcı, 2018, s.66).

2.4.3. Ebeveyn çocuk ilişkisi

Ebeveynlerin ilişkisini etkileyen durumların ebeveynin çocuk yetiştirmesini de etkilediği görülmektedir. Bu konuda yapılmış araştırmalarda, annelerin sosyodemografik durumları ile çocuk yetiştirme hakkında bilgi sahibi olmaları, çocuk yetiştirme tutumlarında etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Şanlı, 2007).

Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda, Özyürek'e (2004) göre, kentlerde yaşayan ebeveynlerle , kırsal kesimde yaşayan ana babalarda farklı tutumlar görülmekte, eğitim düzeyi arttıkça demokratik tutumların düzeyi de artmakta olduğu, Aydın'er'e (2004) göre, öğrencilerin ebeveynlerin ilişkilerini algılama düzeyleri ile çalışma alışkanlıkları ve okul başarıları arasında bir ilişkinin olduğu, Derman ve Başal'a (2013) göre anne baba tutum ve davranışlarının çocuklardaki davranış sorunlarını etkilediğini, Uçmaz ve Halıcıoğlu'na (2004) göre annenin empati düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Tunç ve Tezer (2006), yaptığı araştırmada algılanan ebeveyn tutumları ile benlik algısı arasında ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Elmacıoğlu (1992), Üsküdar Lisesinde okuyan 15-18 yaşları arasında 1049 öğrencinin aile içi iletişiminin okul başarısını ne yönde etkilediği üzerine bir inceleme yapmıştır. Araştırmada, başarı olma ile uyumlu, huzurlu, sakin aile içi iletişimi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Çatışmaların olduğu aile ortamında yaşayan çocukların başarı seviyelerinin düşük, daha huzurlu, uyumlu aile ortamında yaşayan çocukların başarı seviyelerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sarı (2007), ebeveyn tutumları ve çocukların sosyal uyumsuzlukları arasındaki ilişkiyi incelemiş, aralarında negatif bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir.

Ayan (2007), yaptığı çalışma sonucu annelerin çocuklarına olumsuz tutum ve davranışlarla yaklaşmasının çocuklarda saldırganlık ve agresiflik içeren davranışları artırdığını tespit etmiştir.

Arı ve Şahin (2003), yaptıkları çalışmada, çocuklarına karşı olumsuz davranış sergileyenlerin çocuklarında içe kapanık davranışların görüldüğü ve aile içinde yaşanan sorunların çocukların, psikososyal temelli problem çözme yeti düzeyini olumsuz yönde etkilediği sonucunu bulmuşlardır.

İstanbul'da on farklı lisede okuyan üç farklı sosyoekonomik seviyeden gelen 75 kız 75 erkek öğrenci olmak üzere toplam 150 öğrenci ve bunların ebeveynleri üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, sosyoekonomik seviyesi yüksek annelerin koruyucu ebeveynlik tutumlarında azalma görülmüştür (Kulaksızoğlu, 1985).

10. ve 11. sınıf 359 lise öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, öğrencilerin %20,5' inin geçmişte intihar düşündüğü, %6,0'ünün girişimde bulunduğu, intihar düşüncesi ve girişimde bulunan öğrencilerin aile işlevlerinin sağlıklı olduğu tespit edilmiştir (Şimşek, 2005).

20 yaşındaki 279 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada, yüksek düzeyde ilgi ve kabullenme gören gençlerin düşük düzeyde kabul, ilgi ve otorite tutumlarının olduğu ailelerden gelenlere göre anlamlı düzeyde güvenli bağlanma davranışı gösterdikleri, annenin sevgi ve ilgisinin gencin duygusal hayatında daha olumlu etkilediği, babanın sevgi ve ilgisinin ise gencin benliği üzerinde daha olumlu etkisinin olduğu, sosyoekonomik düzeyin aile ilgisi, sevgisi ve kabulü ile doğru orantılı olduğu sonucuna varılmıştır (Sümer ve Güngör, 1999).

Yapılan çalışmalara bakıldığında daha ebeveyn tutumlarının, bağlılığın, aile işlevlerinin depresyon, anksiyete, benlik saygısı, girişkenlik, okul başarı düzeyi gibi durumlarla ilişkileri incelenmiştir. Çalışmalar genellikle çocuklar ve ergenler ve aileleri üzerinde yapılmıştır.

Bu yaptığımız çalışma bir yetişkinin, çocukluk, yetişkinlik ve kendi ebeveynlik dönemlerine dair, bütünsel ve daha kapsamlı bir bilginin elde edilmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla insanın çocukluktan itibaren edindiği, algı ve davranışlarını çocuğuna nasıl aktardığı ve bu durumun gelecek nesilleri olumlu ya da olumsuz yönde nasıl etkileyebileceği konusunda daha öngörü sahibi olunması ve gerekli önlemlerin daha dikkatli alınması beklenmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın gereç ve yöntemleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın deseni, araştırmanın modeli, araştırmanın hipotezleri, evren ve örnekleme, verilerin toplanmasında kullanılan araçlar, veri toplama süreci ve verilerin analizi hakkında bilgiler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada araştırmanın amacına uygun olarak algılanan ebeveyn ilişkisi ile yetişkinlikteki duygusal tepkisellik düzeyi ve bireyin kendi evliliğinde ebeveyn çocuk iletişim durumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca, ebeveyn ilişkilerinin algılanmasının, yetişkinlikteki duygusal tepkisellik düzeyinin ve bireyin kendi evliliğinde ebeveyn çocuk iletişim durumunun katılımcıların demografiklerine göre nasıl farklılaştığı da incelenmiştir. Araştırmanın bu amacına uygun olarak araştırmada nicel bir araştırma dizaynı kullanılmıştır ve araştırma deseni olarak da ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. İlişkisel modellerde iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişimin varlığının ve/veya derecesinin tespiti hedeflenir (Karasar, 2000).

3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Ankara'da ikamet eden, 0-18 yaş aralığında çocuğu olan 25-55 yaşları arasındaki evli veya boşanmış kadın ve erkekler oluşturmaktadır.

Araştırmacı için evrenin tamamına ulaşmak hem ekonomik hem de ulaşılabilirlik yönünden imkanlar dahilinde olmadığından evren içinden, ulaşılabilir örneklem alma yoluna gidilmiş ve kolayda örnekleme yöntemi ile örneklem grubu belirlenmiştir. Kolayda örnekleme yöntemi hem nicel hem nitel araştırmalarda çok yaygın olarak kullanılmaktadır (Suri, 2011).

Örneklem büyüklüğü için %95 güven aralığında $\pm\%5$ düzeyinde örnekleme hatası baz alınmış ve gönüllü olan 392 kişiden veriler toplanmıştır. Örneklemde ebeveyni, anne ya da baba temsil etmiş, ebeveyn bir kişi olarak araştırmaya katılmıştır.

Tablo 3.1: Katılımcılara Ait Demografik Bulgular

Değişkenler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Erkek	90	23,1
	Kadın	300	76,9
Yaş	23-35	113	29,0
	36-45	202	51,8
	46 ve üzeri	75	19,2
Medeni Durum	Evli	364	93,3
	Boşanmış	26	6,7
Eğitim Durumu	Lise ve altı	142	36,4
	Lisans	184	47,2
	Lisansüstü	64	16,4
Çalışma Durumu	Çalışıyor	252	64,6
	Çalışmıyor	138	35,4

Tablo 3.1'deki bulgulara göre katılımcıların %23,1'i erkek iken %76,9'u kadındır. Katılımcıların %29,0'ının yaşları 23-35 arasında, %51,8'inin yaşları 36-45 arasında ve %19,2'sinin yaşları da 46 ve üzerindedir. Katılımcıların %93,3'ü evlidir, boşanmış katılımcıların oranı ise %6,7'dir. Katılımcıların yarısına yakını (%47,2) lisans mezunudur. Lisansüstü mezunu olanların oranı da %16,4'tür. Lise ve daha alt düzeyde bir eğitim düzeyine sahip olanların oranı ise %36,4'tür. Katılımcıların %64,6'sı gelir getiren bir işte çalışırken geriye kalan %35,4 oranında katılımcı bir işte çalışmamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacına uygun verilerin toplanabilmesi için bu çalışmada anket tekniği uygulanmıştır. Anketlerin giriş kısmında araştırma hakkında bilgilendirme yapılmış ve araştırmaya katılmanın gönüllülük esasına dayandığı bildirilmiştir (Ek-X). Anket 4 ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde 12 soruluk Sosyodemografik Bilgi Formu ile katılımcıların demografikleriyle ve aile yapılarıyla ilgili bilgiler hedeflenmiştir. Anket formunun ikinci bölümünde 37 soruluk Algılanan Ebeveyn İlişkisi yer almıştır. Anket formunun üçüncü bölümünde 17 soruluk Duygusal Tepkisellik Ölçeği yer almıştır. Anket formunun dördüncü bölümünde 27 soruluk Ebeveyn Çocuk iletişimi Ölçeği yer almıştır.

3.3.1. Algılanan ebeveyn ölçeği

Ölçeği Eyüp Çelik ve Gönül Öziş geliştirmiştir. Ölçek, 37 madde ve beş faktörden oluşmaktadır. Dörtlü Likert tipi şeklinde derecelenmektedir. 16-67 yaş arası bireylere uygulanmaktadır. Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin anne formunun boyutlarının güvenirlik katsayıları; otoriter için .80, ilgisiz için .88, koruyucu için .83, demokratik için .95, bağımlı için .88 olduğu görülmektedir. Baba formunun boyutlarının güvenirlik katsayıları; otoriter için .73, ilgisiz için .89, koruyucu için .81, demokratik için .95, bağımlı için .86 olduğu görülmektedir. Araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için öngörülen en düşük güvenirlik düzeyinin .60 olduğu (Flynn, Schroeder ve Sakakibara, 1994) dikkate alınır, ölçeğin faktörlerine ilişkin güvenirlik düzeyinin yeterli olduğu söylenebilir. Alpha katsayılarına bakıldığında ölçeğin güvenirlik açısından kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir ($p < 0.001$) (Çelik ve Öziş, 2016).

Bu araştırma kapsamında Cronbach's Alpha değerleri anne ölçümlerinde otoriter alt boyutu için 0,80, ilgisiz alt boyutu için 0,85, koruyucu alt boyutu için 0,76, demokratik alt boyutu için 0,95, bağımlı alt boyutu için 0,79 olarak belirlenmiştir. Baba ölçümlerinde otoriter alt boyutu için 0,86, ilgisiz alt boyutu için 0,92, koruyucu alt boyutu için 0,81, demokratik alt boyutu için 0,95, bağımlı alt boyutu için 0,80 olarak belirlenmiştir.

3.3.2. Duygusal tepkisellik ölçeği

Ölçeği, İsmail Seçer, Sultanberk Halmatov Başaran Gençdoğan Türkçeye uyarlamıştır. Dörtlü Likert tipi şeklinde hazırlanmıştır. 18 yaş üstü erişkinlere uygulanmaktadır. Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için yapılan toplam iç tutarlılık katsayısının .91, hassasiyet alt boyutunun .86, duygusal tepkisellik alt boyutunun .76 ve psikolojik dayanıklılık alt boyutunun .81 olduğu ve ölçeğin iç tutarlılığa sahip olduğu bulunmuştur (Seçer, Halmatov ve Gençdoğan, 2013). Bu araştırma kapsamında Cronbach's Alpha değerleri hassasiyet alt boyutu için 0,90, tepkisellik alt boyutu için 0,71, dayanıklılık alt boyutu için 0,87 ve DTÖ toplamı için ise 0,92 olarak belirlenmiştir.

3.3.3. Ebeveyn çocuk iletişimi ölçeği

Ölçeği, Süleyman Kahraman geliştirmiştir. 0-18 yaş çocuğa sahip yetişkinlere uygulanmaktadır. Beşli likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçek, 27 madde ve problem çözme, paylaşımına açık olma, saygı-kabul, duyarlılık, engelsiz dinleme olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için iç tutarlılık analizi ve test tekrar test analizi yapılmıştır. Ölçeğin tamamı ve alt boyutları için hesaplanan alfa değerleri ve r değerleri problem çözme ($\alpha=.762$; $r=.610$), paylaşımına açık olma ($\alpha=.842$; $r=.690$), saygı-kabul ($\alpha=.768$; $r=.881$), duyarlılık ($\alpha=.769$; $r=.741$), engelsiz dinleme ($\alpha=.703$; $r=.453$), toplam ($\alpha=.865$; $r=.899$) şeklindedir (Kahraman, 2016).

Bu araştırma kapsamında Cronbach' s Alpha değerleri, problem çözme alt boyutu 0,75, paylaşımına açık olma alt boyutu 0,89, saygı- kabul alt boyutu, 0,86, duyarlılık alt boyutu 0,81, engelsiz dinleme alt boyutu 0,66 ve EÇİÖ toplamı için 0,92 olarak belirlenmiştir.

3.3.4. Veri toplama araçlarının güvenilirlik analizi

Aşağıda Tablo 3.2'te araştırmada kullanılan 3 ölçek ve bu ölçeklerin alt boyutlarına ait güvenilirlik analizlerine ilişkin bulgular sunulmuştur. Güvenirlik analizleri için iç tutarlılık katsayılarının (Cronbach's Alpha) hesaplanması yöntemi kullanılmıştır. İç tutarlılık katsayılarının 0,60-0,79 arasında olması ölçeğin orta düzeyde güvenilir olduğuna ve iç tutarlılık katsayılarının 0,80 ve üzerinde olması da ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğuna işaret etmektedir (Nakip ve Yaraş, 2017).

Tablo 3.2: Güvenirlik Analizi

Ölçekler	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
AEÖ Otoriter Alt Boyutu (Anne)	3	0,80
AEÖ İlgisiz Alt Boyutu (Anne)	9	0,85
AEÖ Koruyucu Alt Boyutu (Anne)	6	0,76
AEÖ Demokratik Alt Boyutu (Anne)	12	0,95
AEÖ Bağımlı Alt Boyutu (Anne)	7	0,79
AEÖ Otoriter Alt Boyutu (Baba)	3	0,86
AEÖ İlgisiz Alt Boyutu (Baba)	9	0,92
AEÖ Koruyucu Alt Boyutu (Baba)	6	0,81
AEÖ Demokratik Alt Boyutu (Baba)	12	0,95
AEÖ Bağımlı Alt Boyutu (Baba)	7	0,80
DTÖ Hassasiyet Alt Boyutu	5	0,90
DTÖ Tepkisellik Alt Boyutu	5	0,71

Tablo 3.2 (Devamı): Güvenirlik Analizi

Ölçekler	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
DTÖ Dayanıklılık Alt Boyutu	7	0,87
DTÖ TOPLAM	17	0,92
EÇİÖ Problem Çözme Alt Boyutu	5	0,75
EÇİÖ Paylaşım Açık Olma Alt Boyutu	4	0,89
EÇİÖ Saygı-Kabul Alt Boyutu	7	0,86
EÇİÖ Duyarlılık Alt Boyutu	6	0,81
EÇİÖ Engelsiz Dinleme Alt Boyutu	5	0,66
EÇİÖ TOPLAM	27	0,92

Tablo 3.2'teki bulgulara göre, araştırmada kullanılan 3 ölçeğin ve alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları (Cronbach's Alpha) değerleri 0,66 ila 0,95 arasında değişmektedir. Bu nedenle araştırmanın ölçekleri orta ve yüksek güvenirlikteki ölçekler olarak kabul edilmişlerdir (Nakip ve Yaraş, 2017).

Sipahi, Yurtkoru ve Çinko'ya (2008) göre Cronbach Alpha değerinin 0,70 ve üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmektedir. Ancak soru sayısının az olduğu alt boyutlarda bu sınır 0,60 ve üstü olarak da kabul edilebilmektedir. Engelsiz dinleme alt boyutu 5 maddeden oluşmaktadır. Bu nedenle bulunan 0,66 değeri güvenilir kabul edilmektedir.

Özdamar (2002) ve Tavşanel'e (2002) göre Cronbach Alpha katsayısı .40'tan düşük olması güvenilir olmadığını, 251 .40-.59 arası düşük güvenirlikte, .60-.79 arası oldukça güvenilir, .80-1.00 arası ise yüksek derecede güvenilir olduğunu gösterir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın içeriğine uygun olarak belirlenen ölçekler, Google formlara aktarılmıştır. Aktarılan anket formları, 2022 yılı şubat ayı ile 2022 yılı mayıs ayları arasında online olarak, sosyal medya aracılığıyla dağıtılmıştır. Doldurulması istenen anket linki, araştırmacının, tanıdıkları ve onların da ulaşabildikleri tanıdıkları çevresinden, ölçek kriterlerine uyan kişilere whatsapp üzerinden gönderilmiştir.

Katılımcılara, araştırmacı tarafından hazırlanan Bilgi Onam Formu içinde, araştırmanın amacı, ölçekler, yaklaşık olarak anket yanıtlama süresi, gönüllülük ilkesi ve cevapların araştırmacı dışında herhangi bir kişi veya kurum ile paylaşılmayacağı hakkında bilgi verilmiş ve güvenirliliği sağlayabilmek amacıyla katılımcılardan isim ve

soy isim alınmamıştır. Ayrıca katılımcılardan araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair onay alınmıştır. Verilerin eksik ya da hatalı alınmaması için her bir soruya yanıtlanma zorunluluğu getirilmiştir. Yanıtlanan anket formları yine online olarak toplanmıştır.

Araştırmanın başında araştırmacı, 400 kişiye ulaşmayı hedeflemiş fakat süre yetersizliği nedeniyle 392 kişiye ulaşıldığında, ankete katılım araştırmacı tarafından sonlandırılmıştır. 2 katılımcının yaşı, ölçek kriterlerine uymadığı için yanıtları analizden çıkarılmış ve toplam 390 katılımcının yanıtları analizde kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Anketler aracılığıyla toplanan araştırmanın verileri IBM SPSS 26.0 programı üzerinde analiz edilmiştir. Analizler için frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır. Ölçeklerin güvenilirliğini test etmek için iç tutarlılık katsayılarının (Cronbach's Alpha) hesaplaması gerçekleştirilmiştir. Ölçeklerin veri dağılımlarının normalliği çarpıklık ve basıklık değerleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Gruplar arası farklılıkları analiz etmek için bağımlı örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır. İlişki analizleri için Pearson momentler çarpımı korelasyon testi kullanılmıştır. İstatistiki anlamlılık %95 güven aralığında aranmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın verilerinin analizinden elde edilen bulgular sunulmuştur. Bulgular ilgili başlıklar altında gruplanmıştır.

4.1. Katılımcıların Aileleriyle İlgili Bulgular

Aşağıda Tablo 4.1’de katılımcıların aileleriyle ilgili bulgular sunulmuştur.

Tablo 4.1: Katılımcıların Aileleri ile İlgili Bulgular

Değişkenler	Gruplar	N	%
Aile Yapısı	Çekirdek aile	359	92,1
	Geniş aile	31	7,9
Çocuk Sayısı	1	127	32,6
	2	151	38,7
	3 ve üzeri	112	28,7
İlk Çocuğun yaşı	0-5 yaş	62	15,9
	6-10 yaş	117	30,0
	11-15 yaş	117	30,0
	16-20 yaş	70	17,9
	21 yaş ve üzeri	24	6,2
Ebeveyn Medeni Durumu	Evli	367	94,1
	Boşanmış	23	5,9
Eğitim Durumu	İlkokul	282	72,3
	Lise ve ortaokul	94	24,1
	Lisans ve üzeri	14	3,6
Eğitim Durumu	İlkokul	187	47,9
	Lise ve ortaokul	132	33,8
	Lisans ve üzeri	71	18,2
Anne Hayatta mı	Hayatta	339	86,9
	Vefat	51	13,1
Baba Hayatta mı	Hayatta	290	74,4
	Vefat	100	25,6

Tablo 4.1’deki bulgulara göre katılımcıların %92,1’i çekirdek aileye sahiptirler. Geniş aile yapısına sahip olanların oranı ise %7,9’dur. Katılımcıların tamamının çocuğu bulunmaktadır. 1 çocuğu olanların oranı %32,6, 2 çocuğu olanların oranı %38,7 ve 3 ve üzerinde çocuğu olanların oranı da %28,7’dir. Katılımcıların ilk çocuklarının yaşına baktığımızda ilk çocuğu 0-5 yaşlarında olan katılımcıların oranının %15,9, ilk çocuğu 6-10 yaşlarında olanların oranının %30,0, ilk çocuğu 11-15 yaşlarında olanların oranının %30,0, ilk çocuğu 16-20 yaşlarında olanların oranının

%17,9 ve ilk çocuğu 21 yaş ve üzerinde olanların oranının da %6,2 olduğu görülmektedir. Katılımcıların %94,1'inin anne-babaları evli iken %5,9 oranında katılımcının anne-babaları boşanmıştır. Annesi ilkokul mezunu olanların oranı %72,3, annesi ortaokul veya lise mezunu olanlarını oranı %24,1 ve annesi lisans ve üzeri mezunu olanların oranı da %3,6'tür. Babası ilkokul mezunu olanların oranı %47,9, babası ortaokul veya lise mezunu olanlarını oranı %33,8 ve babası lisans ve üzeri mezunu olanların oranı da %18,2'dir. Annesi vefat etmiş olan katılımcıların oranı %13,1 iken babaları vefat etmiş olan katılımcıların oranı da %25,6'dır.

4.2. Normallik Analizi ve Betimsel İstatistikler

Aşağıda Tablo 4.2'te araştırmada kullanılan 3 ölçeğe ve alt boyutlarına ait minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma gibi betimsel istatistikleri gösterilmiştir. Ayrıca tabloda ölçeklere ait çarpıklık ve basıklık değerleri de sunulmuştur. Çarpıklık ve basıklık değerleri normallik analizleri için kullanılmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması durumunda dağılımlar normal kabul edilmiştir (George ve Mallery, 2010).

Tablo 4.2: Normallik Analizi ve Betimsel İstatistikler

Değişkenler	Min.	Max.	$\bar{X}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık
AEÖ Otoriter (Anne)	0,00	3,00	1,06	0,88	0,47	-0,60
AEÖ İlgisiz (Anne)	0,00	2,67	0,43	0,55	1,39	1,28
AEÖ Koruyucu (Anne)	0,00	3,00	1,51	0,67	0,41	-0,13
AEÖ Demokratik (Anne)	0,00	3,00	1,70	0,78	0,27	-0,86
AEÖ Bağımlı (Anne)	0,00	3,00	0,98	0,66	0,56	-0,03
AEÖ Otoriter (Baba)	0,00	3,00	1,40	1,00	0,15	-1,06
AEÖ İlgisiz (Baba)	0,00	3,00	0,81	0,81	0,84	-0,15
AEÖ Koruyucu (Baba)	0,00	3,00	1,46	0,73	0,40	-0,26
AEÖ Demokratik (Baba)	0,00	3,00	1,59	0,79	0,25	-0,62
AEÖ Bağımlı (Baba)	0,00	3,00	0,81	0,65	0,54	-0,57
DTÖ Hassasiyet	0,00	3,00	2,11	0,64	-0,29	-0,51
DTÖ Tepkisellik	0,00	3,00	1,51	0,54	0,32	0,39
DTÖ Dayanıklılık	0,14	3,00	1,53	0,60	0,28	-0,01
DTÖ TOPLAM	0,38	3,00	1,72	0,52	0,11	-0,18
EÇİÖ Problem Çözme	1,00	4,00	2,94	0,58	-0,26	0,01
EÇİÖ Paylaşım Açık Olma	1,00	4,00	3,17	0,69	-0,68	-0,05
EÇİÖ Saygı-Kabul	1,29	4,00	3,41	0,52	-1,24	1,78
EÇİÖ Duyarlılık	1,17	4,00	3,11	0,56	-0,59	0,41
EÇİÖ Engelsiz Dinleme	0,80	4,00	2,63	0,63	-0,26	-0,23
EÇİÖ TOPLAM	1,31	3,97	3,05	0,47	-0,70	0,30

Tablo 4.2'deki bulgulara göre Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri anneler için 0,43 ile 1,70 arasında değişmektedir. En düşük ortalama 0,43 ile ilgisizlik alt boyutuna aittir en yüksek ortalama 1,70 ile demokratiklik alt boyutuna aittir. Tablodaki bulgulara göre katılımcıların annelerinin ilişkilerinde demokratiklik ve koruyuculuk yönlerinin ön planda olduğu ve ilgisizlik yönlerin geri planda olduğu söylenebilir. Anket formunda 0 değerinin “hiç katılmıyorum”, 1 değerinin “katılmıyorum” ve 2 değerinin de “katılıyorum” ifadelerini karşıladığı hatırlanırsa katılımcıların annelerinin algılanan ebeveyn ilişkileriyle ilgili ilgisizlik, bağımlı olma ve otoriter olma ile ilgili ifadeleri onaylamadıkları, diğer taraftan koruyucu olma ve demokratik olma ile ilgili ifadeleri de kısmen onayladıkları söylenebilir. Bulgulara göre Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği alt boyutlarının ortalama değerleri babalar için 0,81 ile 1,59 arasında değişmektedir. En düşük ortalama 0,81 ile ilgisizlik ve bağımlı olma alt boyutlarına aittir en yüksek ortalama 1,59 ile demokratiklik alt boyutuna aittir. Tablodaki bulgulara göre katılımcıların babalarının ilişkilerinde demokratiklik ve koruyuculuk yönlerinin ön planda olduğu ve ilgisizlik yönlerin ve bağımlı olma yönlerinin geri planda olduğu söylenebilir. Anket formunda 0 değerinin “hiç katılmıyorum”, 1 değerinin “katılmıyorum” ve 2 değerinin de “katılıyorum” ifadelerini karşıladığı hatırlanırsa katılımcıların babalarının algılanan ebeveyn ilişkileriyle ilgili ilgisizlik ve bağımlı olma ile ilgili ifadeleri onaylamadıkları, diğer taraftan koruyucu olma, otoriter olma ve demokratik olma ile ilgili ifadeleri de kısmen onayladıkları söylenebilir.

Tablo 4.2'deki bulgulara göre Duygusal Tepkisellik Ölçeği Toplam değerinin ortalaması 1,72'dir. Anket formunda 1 değerinin “katılmıyorum” ve 2 değerinin de “katılıyorum” ifadelerini karşıladığı hatırlanırsa katılımcıların bu ölçekteki ifadelerine genel olarak katıldıklarını söylemek mümkündür. Diğer taraftan katılımcıların hassasiyetle (2,11) ilgili ifadelerine katılma düzeyleri tepkisellik (1,51) ve dayanıklılıkla (1,53) ilgili ifadelerine katılma düzeylerinden daha yüksek olarak bulunmuştur.

Tablo 4.2'deki bulgulara göre Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği toplam değerinin ortalaması 3,05'tir. Anket formunda 2 değerinin “bazen” ve 3 değerinin de “sıklıkla” ifadelerini karşıladığı hatırlanırsa katılımcıların bu ölçekteki ifadelerde belirtilen davranışları sıklıkla yaptıklarını söylemek mümkündür. Diğer taraftan katılımcıların çocuklarıyla iletişimlerinde engelsiz dinleme (2,63) ve problem

çözmeye (2,94) daha az, saygı-kabule (3,41) ve paylaşımına açık olmaya (3,17) daha fazla yer verdikleri anlaşılmaktadır.

Tablodaki normallik analizleri bulgularına bakıldığında çarpıklık ve basıklık değerlerinin kriter değer olarak belirtilen ± 2 aralığında veya bu değerlere yakın olduğu görülmektedir (George ve Mallery, 2010). Bu nedenlerle araştırmanın verilerinin normal dağıldığı kabul edilmiştir.

4.3. İlişki Analizleri

Bu bölümde araştırmanın hipotezlerine uygun olarak algılanan ebeveyn ilişkileri ile duygusal tepkisellik arasındaki, algılanan ebeveyn ilişkileri ile çocuğuyla iletişimi arasındaki ve çocuğuyla iletişimi ile duygusal tepkisellik arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Her bir ilişki analizi ayrı bir başlık altında gösterilmiştir.

4.3.1. Algılanan ebeveyn ilişkileri ile duygusal tepkisellik arasındaki ilişki analizi

Aşağıda Tablo 4.3'te ebeveyn ilişkileri ile duygusal tepkisellik arasındaki ilişkilerin analizinden elde edilen bulgular gösterilmiştir. Ebeveyn ilişkileri anne ve baba için ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Tablo 4.3: Algılanan Ebeveyn İlişkileri ile Duygusal Tepkisellik Arasındaki İlişki Analizi

Değişkenler	DTÖ Hassasiyet	DTÖ Tepkisellik	DTÖ Dayanıklılık	DTÖ TOPLAM
AEÖ Otoriter (Anne)	0,05	-0,02	-0,01	0,01
AEÖ İlgisiz (Anne)	-0,01	-0,03	0,04	0,00
AEÖ Koruyucu (Anne)	0,06	0,07	-0,01	0,05
AEÖ Demokratik (Anne)	0,10	0,01	-0,03	0,03
AEÖ Bağımlı (Anne)	0,06	0,19**	0,11*	0,14**
AEÖ Otoriter (Baba)	0,22**	0,17**	0,18**	0,22**
AEÖ İlgisiz (Baba)	0,16**	0,16**	0,15**	0,18**
AEÖ Koruyucu (Baba)	-0,01	-0,08	-0,09	-0,07
AEÖ Demokratik (Baba)	-0,04	-0,14**	-0,13*	-0,11*
AEÖ Bağımlı (Baba)	-0,05	0,07	0,02	0,01

*. Değişkenler arasındaki ilişki 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

**.. Değişkenler arasındaki ilişki 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.3'teki bulgulara göre;

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin otoriterlik düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=0,05$ ve $p>0,05$, $r=-0,02$ ve $p>0,05$, $r=-0,01$ ve $p>0,05$, $r=0,01$ ve $p>0,05$).

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin ilgisizlik düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=-0,01$ ve $p>0,05$, $r=-0,03$ ve $p>0,05$, $r=0,04$ ve $p>0,05$, $r=0,00$ ve $p>0,05$).

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin koruyuculuk düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=0,06$ ve $p>0,05$, $r=0,07$ ve $p>0,05$, $r=-0,01$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,05$).

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin demokratiklik düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=0,10$ ve $p>0,05$, $r=0,01$ ve $p>0,05$, $r=-0,03$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,03$).

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin bağımlı olma düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği hassasiyet alt boyutu düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=0,06$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin bağımlı olma düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında pozitif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur (sırasıyla; $r=0,19$ ve $p<0,05$, $r=0,11$ ve $p<0,05$, $r=0,14$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların annelerinin aile ilişkilerinde bağımlı olma düzeyleri arttıkça katılımcıların tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi de artmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının otoriterlik düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında pozitif yönlü istatistiki olarak anlamlı

ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur (sırasıyla; $r=0,22$ ve $p<0,05$, $r=0,17$ ve $p<0,05$, $r=0,18$ ve $p<0,05$, $r=0,22$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların babalarının aile ilişkilerinde otoriterlik düzeyleri arttıkça katılımcıların hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi de artmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının ilgisizlik düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında pozitif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur (sırasıyla; $r=0,16$ ve $p<0,05$, $r=0,16$ ve $p<0,05$, $r=0,15$ ve $p<0,05$, $r=0,18$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların babalarının aile ilişkilerinde ilgisizlik düzeyleri arttıkça katılımcıların hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi de artmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının koruyuculuk düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=0,06$ ve $p>0,05$, $r=0,07$ ve $p>0,05$, $r=-0,01$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,05$).

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının demokratiklik düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği hassasiyet alt boyutu düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-0,06$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarını demokratiklik düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur (sırasıyla; $r=-0,14$ ve $p<0,05$, $r=-0,13$ ve $p<0,05$, $r=-0,11$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların babalarının aile ilişkilerinde demokratiklik düzeyleri arttıkça katılımcıların tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi azalmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının bağımlı olma düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=-0,05$ ve $p>0,05$, $r=0,07$ ve $p>0,05$, $r=0,02$ ve $p>0,05$, $r=0,01$ ve $p>0,05$).

4.3.2. Algılanan ebeveyn ilişkileri ile çocuğuyla iletişimi arasındaki ilişki analizleri

Aşağıda Tablo 4.4'te ebeveyn ilişkileri ile kendi çocuğuyla iletişimi arasındaki ilişkilerin analizinden elde edilen bulgular gösterilmiştir. Ebeveyn ilişkileri anne ve baba için ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Tablo 4.4: Algılanan Ebeveyn İlişkileri ile Çocuğuyla İletişimi Arasındaki İlişki Analizleri

Değişkenler	EÇİÖ Problem Çözme	EÇİÖ Paylaşım Açık Olma	EÇİÖ Saygı-Kabul	EÇİÖ Duyarlılık	EÇİÖ Engelsiz Dinleme	EÇİÖ TOPLAM
AEÖ Otoriter (Anne)	0,03	0,04	0,05	-0,01	0,08	0,05
AEÖ İlgisiz (Anne)	-0,20**	-0,20**	-0,27**	-0,22**	-0,05	-0,23**
AEÖ Koruyucu (Anne)	0,03	0,11*	0,01	0,07	-0,02	0,05
AEÖ Demokratik (Anne)	0,03	0,11*	0,05	0,08	-0,01	0,07
AEÖ Bağımlı (Anne)	-0,07	-0,09	-0,10	-0,06	-0,15**	-0,12*
AEÖ Otoriter (Baba)	-0,09	-0,03	-0,01	-0,04	-0,08	-0,06
AEÖ İlgisiz (Baba)	-0,18**	-0,17**	-0,15**	-0,11**	-0,10	-0,18**
AEÖ Koruyucu (Baba)	0,02	0,05	0,03	0,00	0,09	0,05
AEÖ Demokratik (Baba)	0,07	0,13*	0,06	0,07	0,07	0,10*
AEÖ Bağımlı (Baba)	-0,05	-0,10	-0,11*	-0,10	-0,09	-0,11*

*. Değişkenler arasındaki ilişki 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

**.. Değişkenler arasındaki ilişki 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.4'teki bulgulara göre;

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin otoriterlik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçeceği toplam düzeyi ve problem çözme, paylaşım açık olma, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=0,03$ ve $p>0,05$, $r=0,04$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,05$, $r=-0,01$ ve $p>0,05$, $r=0,08$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,05$).

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin ilgisizlik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçeceği engelsiz dinleme alt boyutu düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-0,05$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin ilgisizlik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçeceği toplam düzeyi ve problem çözme, paylaşım açık olma, saygı-kabul ve duyarlılık alt boyutları düzeyleri arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur

(sırasıyla; $r=-0,20$ ve $p<0,05$, $r=-0,20$ ve $p<0,05$, $r=-0,27$ ve $p<0,05$, $r=-0,22$ ve $p<0,05$, $r=-0,23$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların annelerinin aile ilişkilerinde ilgisizlik düzeyleri arttıkça katılımcıların kendi çocuklarına karşı iletişimlerinde problem çözme, paylaşımına açık olma, saygı-kabul ve duyarlılık davranışları azalmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin koruyuculuk düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçüğü toplam düzeyi ve problem çözme, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=0,03$ ve $p>0,05$, $r=0,01$ ve $p>0,05$, $r=0,07$ ve $p>0,05$, $r=-0,02$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin koruyuculuk düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçüğü paylaşımına açık olma alt boyutu düzeyi arasında pozitif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=0,11$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların annelerinin aile ilişkilerinde koruyuculuk düzeyleri arttıkça katılımcıların kendi çocuklarına karşı iletişimlerinde paylaşımına açık olma davranışları da artmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin demokratiklik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçüğü toplam düzeyi ve problem çözme, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=0,03$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,05$, $r=0,08$ ve $p>0,05$, $r=-0,01$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin demokratiklik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçüğü paylaşımına açık olma alt boyutu düzeyi arasında pozitif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=0,11$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların annelerinin aile ilişkilerinde demokratiklik düzeyleri arttıkça katılımcıların kendi çocuklarına karşı iletişimlerinde paylaşımına açık olma davranışları da artmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin bağımlı olma düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçüğü problem çözme, saygı-kabul ve duyarlılık alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=-0,07$ ve $p>0,05$, $r=-0,09$ ve $p>0,05$, $r=-0,10$ ve $p>0,05$, $r=-0,06$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların annelerinin demokratiklik düzeyi

ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçęęi toplam düzeyi ve engelsiz dinleme alt boyutu düzeyi arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=-0,15$ ve $p<0,05$, $r=-0,12$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların annelerinin aile ilişkilerinde bağımlı olma düzeyleri arttıkça katılımcıların kendi çocuklarına karşı iletişimlerinde engelsiz dinleme davranışları azalmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının otoriterlik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçęęi toplam düzeyi ve problem çözme, paylaşımına açık olma, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=-0,09$ ve $p>0,05$, $r=-0,03$ ve $p>0,05$, $r=-0,01$ ve $p>0,05$, $r=-0,04$ ve $p>0,05$, $r=-0,08$ ve $p>0,05$, $r=-0,06$ ve $p>0,05$).

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının ilgisizlik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçęęi engelsiz dinleme alt boyutu düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-0,10$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının ilgisizlik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçęęi toplam düzeyi ve problem çözme, paylaşımına açık olma, saygı-kabul ve duyarlılık alt boyutları düzeyleri arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur (sırasıyla; $r=-0,18$ ve $p<0,05$, $r=-0,17$ ve $p<0,05$, $r=-0,15$ ve $p<0,05$, $r=-0,11$ ve $p<0,05$, $r=-0,18$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların babalarının aile ilişkilerinde ilgisizlik düzeyleri arttıkça katılımcıların kendi çocuklarına karşı iletişimlerinde problem çözme, paylaşımına açık olma, saygı-kabul ve duyarlılık davranışları azalmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının koruyuculuk düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçęęi toplam düzeyi ve problem çözme, paylaşımına açık olma, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=0,02$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,05$, $r=0,03$ ve $p>0,05$, $r=0,00$ ve $p>0,05$, $r=0,09$ ve $p>0,05$, $r=0,05$ ve $p>0,05$).

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının demokratiklik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçęęi problem çözme, saygı-kabul,

duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=0,07$ ve $p>0,05$, $r=0,06$ ve $p>0,05$, $r=0,07$ ve $p>0,05$, $r=0,07$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının demokratiklik düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçeği toplam düzeyi ve paylaşma açık olma alt boyutu düzeyi arasında pozitif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=0,13$ ve $p<0,05$, $r=0,10$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların babalarının aile ilişkilerinde demokratiklik düzeyleri arttıkça katılımcıların kendi çocuklarına karşı iletişimlerinde paylaşma açık olma davranışları da artmaktadır.

Algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının bağımlı olma düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçeği problem çözme, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; $r=-0,05$ ve $p>0,05$, $r=-0,10$ ve $p>0,05$, $r=-0,10$ ve $p>0,05$, $r=-0,09$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılan ebeveyn ilişkilerinde katılımcıların babalarının bağımlı olma düzeyi ile katılımcıların ebeveynin çocuklarıyla ilişkileri ölçeği toplam düzeyi ve saygı-kabul alt boyutu düzeyi arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=-0,15$ ve $p<0,05$, $r=-0,12$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle katılımcıların babalarının aile ilişkilerinde bağımlı olma düzeyleri arttıkça katılımcıların kendi çocuklarına karşı iletişimlerinde engelsiz dinleme davranışları azalmaktadır.

4.3.3. Çocuğuyla iletişimi ile duygusal tepkisellik arasındaki ilişki analizleri

Aşağıda Tablo 4.5'te kendi çocuğuyla iletişimi ile duygusal tepkisellik arasındaki ilişkilerin analizinden elde edilen bulgular gösterilmiştir.

Tablo 4.5: Çocuğuyla İletişimi ile Duygusal Tepkisellik Arasındaki İlişki Analizleri

Değişkenler	DTÖ Hassasiyet	DTÖ Tepkisellik	DTÖ Dayanıklılık	DTÖ TOPLAM
EÇİÖ Problem Çözme	-0,07	-0,11*	-0,17**	-0,11**
EÇİÖ Paylaşma Açık Olma	0,08	-0,10	-0,18**	-0,07
EÇİÖ Saygı-Kabul	0,08	-0,09	-0,11*	-0,04
EÇİÖ Duyarlılık	0,06	-0,11*	-0,14**	-0,07
EÇİÖ Engelsiz Dinleme	-0,07	-0,21**	-0,23*	-0,19**
EÇİÖ TOPLAM	0,03	-0,16**	-0,21**	-0,12*

*. Değişkenler arasındaki ilişki 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

**.. Değişkenler arasındaki ilişki 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.5'teki bulgulara göre;

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği problem çözme alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği hassasiyet alt boyutu düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-0,07$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği problem çözme alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur (sırasıyla; $r=-0,11$ ve $p<0,05$, $r=-0,17$ ve $p<0,05$, $r=-0,11$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, katılımcıların çocuklarına karşı iletişimlerinde problem çözme davranışı düzeyleri arttıkça katılımcıların tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi azalmaktadır. Bu bulguyu katılımcıların tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi azaldıkça çocuklarına karşı iletişimlerinde problem çözme davranışı düzeylerinin arttığı şeklinde de yorumlamak mümkündür.

Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği paylaşımaya açık olma alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet ve tepkisellik alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=0,08$ ve $p>0,05$, $r=-0,10$ ve $p>0,05$, $r=-0,07$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği paylaşımaya açık olma alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği dayanıklılık alt boyutu düzeyi arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=-0,18$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, katılımcıların çocuklarına karşı iletişimlerinde paylaşımaya açık olma davranışı düzeyleri arttıkça katılımcıların duygusal tepkisellik dayanıklılık düzeyi azalmaktadır. Bu bulguyu katılımcıların tepkisellik düzeyi azaldıkça çocuklarına karşı iletişimlerinde paylaşımaya açık olma davranışı düzeylerinin arttığı şeklinde de yorumlamak mümkündür.

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği saygı-kabul alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet ve tepkisellik alt boyutları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=0,08$ ve $p>0,05$, $r=-0,09$ ve $p>0,05$, $r=-0,04$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği saygı-kabul alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği dayanıklılık alt boyutu düzeyi arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak

zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=-0,11$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, katılımcıların çocuklarına karşı iletişimlerinde saygı-kabul davranışı düzeyleri arttıkça katılımcıların duygusal tepkisellik dayanıklılık düzeyi azalmaktadır. Bu bulguyu katılımcıların tepkisellik düzeyi azaldıkça çocuklarına karşı iletişimlerinde paylaşıma açık olma davranışı düzeylerinin arttığı şeklinde de yorumlamak mümkündür.

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği duyarlılık alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet alt boyutu düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=0,06$ ve $p>0,05$, $r=-0,07$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği duyarlılık alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=-0,11$ ve $p<0,05$, $r=-0,14$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, katılımcıların çocuklarına karşı iletişimlerinde duyarlılık davranışı düzeyleri arttıkça katılımcıların duygusal tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri düzeyi azalmaktadır. Bu bulguyu katılımcıların tepkisellik ve dayanıklılık düzeyi azaldıkça çocuklarına karşı iletişimlerinde duyarlılık davranışı düzeylerinin arttığı şeklinde de yorumlamak mümkündür.

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği engelsiz dinleme alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği hassasiyet alt boyutu düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-0,07$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği problem çözme alt boyutu düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur (sırasıyla; $r=-0,21$ ve $p<0,05$, $r=-0,23$ ve $p<0,05$, $r=-0,19$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, katılımcıların çocuklarına karşı iletişimlerinde engelsiz dinleme davranışı düzeyleri arttıkça katılımcıların tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi azalmaktadır. Bu bulguyu katılımcıların tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi azaldıkça çocuklarına karşı iletişimlerinde engelsiz dinleme davranışı düzeylerinin arttığı şeklinde de yorumlamak mümkündür.

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği hassasiyet alt boyutu düzeyi arasında anlamlı bir ilişki

bulunmamıştır ($r=0,03$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ile katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri arasında negatif yönlü istatistiki olarak anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur (sırasıyla; $r=-0,16$ ve $p<0,05$, $r=-0,21$ ve $p<0,05$, $r=-0,12$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, katılımcıların çocuklarına karşı iletişim genel düzeyleri arttıkça katılımcıların tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi azalmaktadır. Bu bulguyu katılımcıların tepkisellik ve dayanıklılık düzeyleri ve ayrıca duygusal tepkisellik genel düzeyi azaldıkça çocuklarına karşı genel olarak iletişimlerinin arttığı şeklinde de yorumlamak mümkündür.

4.4. Fark Analizleri

Bu kısımda algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve 3 alt boyutu düzeylerinin ve ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve 5 alt boyutu düzeylerinin katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığı analiz edilmiştir.

Aşağıda Tablo 4.6’da algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve 3 alt boyutu düzeylerinin ve ebeveyn çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve 5 alt boyutu düzeylerinin cinsiyete göre fark analizlerinin bulguları gösterilmiştir. t testi analizlerinde Levene testi ile varyansların homojenliğinin eşit olmadığı belirlendiği durumlarda bu durumlara uygun t değerleri benimsenmiştir.

Tablo 4.6: Cinsiyete Göre Fark Analizleri

	Cinsiyet	N	Ort.	ss.	Levene Testi		t Testi	
					F	P	T	P
AEÖ Otoriter (Anne)	Erkek	90	0,97	0,73	11,01	0,00	-1,35	0,18
	Kadın	300	1,09	0,92				
AEÖ İlgisiz (Anne)	Erkek	90	0,53	0,61	3,67	0,06	1,87	0,06
	Kadın	300	0,40	0,53				
AEÖ Koruyucu (Anne)	Erkek	90	1,46	0,69	0,23	0,63	-0,82	0,41
	Kadın	300	1,53	0,66				
AEÖ Demokratik (Anne)	Erkek	90	1,55	0,70	5,12	0,02	-2,30	0,02
	Kadın	300	1,75	0,80				

Tablo 4.6 (Devamı): Cinsiyete Göre Fark Analizleri

	Cinsiyet	N	Ort.	ss.	Levene Testi		t Testi	
					F	P	T	P
AEÖ Bağımlı (Anne)	Erkek	90	1,12	0,68	0,00	0,96	2,15	0,03
	Kadın	300	0,95	0,66				
AEÖ Otoriter (Baba)	Erkek	90	1,13	0,86	7,55	0,01	-3,25	0,00
	Kadın	300	1,48	1,03				
AEÖ İlgisiz (Baba)	Erkek	90	0,63	0,66	8,36	0,00	-2,64	0,01
	Kadın	300	0,86	0,84				
AEÖ Koruyucu (Baba)	Erkek	90	1,41	0,64	4,87	0,03	-0,87	0,38
	Kadın	300	1,48	0,76				
AEÖ Demokratik (Baba)	Erkek	90	1,54	0,68	5,40	0,02	-0,71	0,48
	Kadın	300	1,60	0,83				
AEÖ Bağımlı (Baba)	Erkek	90	0,96	0,64	0,58	0,44	2,45	0,01
	Kadın	300	0,77	0,65				
DTÖ Hassasiyet	Erkek	90	1,76	0,60	0,02	0,90	-6,31	0,00
	Kadın	300	2,22	0,61				
DTÖ Tepkisellik	Erkek	90	1,45	0,57	0,67	0,41	-1,32	0,19
	Kadın	300	1,53	0,53				
DTÖ Dayanıklılık	Erkek	90	1,42	0,54	1,93	0,17	-2,00	0,05
	Kadın	300	1,56	0,62				
DTÖ TOPLAM	Erkek	90	1,54	0,50	0,04	0,83	-3,75	0,00
	Kadın	300	1,77	0,51				
EÇİÖ Problem Çözme	Erkek	90	2,88	0,57	0,06	0,81	-1,10	0,27
	Kadın	300	2,95	0,58				
EÇİÖ Paylaşım Açık Olma	Erkek	90	2,88	0,76	5,67	0,02	-4,32	0,00
	Kadın	300	3,26	0,65				
EÇİÖ Saygı-Kabul	Erkek	90	3,22	0,61	9,35	0,00	-3,56	0,00
	Kadın	300	3,47	0,48				
EÇİÖ Duyarlılık	Erkek	90	2,94	0,67	12,11	0,00	-2,95	0,00
	Kadın	300	3,17	0,51				
EÇİÖ Engelsiz Dinleme	Erkek	90	2,39	0,59	0,11	0,74	-4,12	0,00
	Kadın	300	2,70	0,62				
EÇİÖ TOPLAM	Erkek	90	2,86	0,52	4,39	0,04	-4,09	0,00
	Kadın	300	3,11	0,44				

Tablo 4.6'daki bulgulara göre;

Algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeğinin otoriter, ilgisiz ve koruyucu alt boyut düzeyleri katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (sırasıyla; $t=-1,35$ ve $p>0,05$, $t=1,87$ ve $p>0,05$ ve $t=-0,82$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeğinin demokratik ve bağımlı olma alt boyut düzeyleri katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t=-2,30$ ve $p<0,05$, $t=2,17$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, kadın katılımcılar erkek katılımcılara nazaran annelerinin aile ilişkilerinde daha yüksek düzeyde demokratik olduğunu algıladıkları erkek katılımcılar ise kadın katılımcılara nazaran annelerinin aile ilişkilerinde daha yüksek düzeyde bağımlı olduğunu algılamaktadırlar.

Algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeğinin koruyucu ve demokratik alt boyut düzeyleri katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (sırasıyla; $t=-0,87$ ve $p>0,05$, $t=-0,71$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeğinin otoriter, ilgisiz ve bağımlı olma alt boyut düzeyleri katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (sırasıyla; $t=-3,25$ ve $p<0,05$, $t=-2,64$ ve $p<0,05$, $t=2,45$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, kadın katılımcılar erkek katılımcılara nazaran babalarının aile ilişkilerinde daha yüksek düzeyde otoriter ve ilgisiz olduğunu algıladıkları erkek katılımcılar ise kadın katılımcılara nazaran babalarının aile ilişkilerinde daha yüksek düzeyde bağımlı olduğunu algılamaktadırlar.

Duygusal tepkisellik ölçeği tepkisellik alt boyutu düzeyi katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($t=-1,32$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (sırasıyla; $t=-6,31$ ve $p<0,05$, $t=-2,00$ ve $p<0,05$, $t=-3,75$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, kadın katılımcıların duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri erkek katılımcılarınkinden anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği problem çözme alt boyutu düzeyi katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($t=-1,10$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve paylaşımına açık olma, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (sırasıyla; $t=-4,32$ ve $p<0,05$, $t=-3,56$ ve $p<0,05$, $t=-2,95$ ve $p<0,05$, $t=-4,12$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, kadın katılımcıların ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve paylaşımına açık olma, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri erkek katılımcılarınkinden anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Aşağıda Tablo 4.7’de algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve 3 alt boyutu düzeylerinin ve ebeveyn çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve 5 alt boyutu düzeylerinin yaşa göre fark analizlerinin bulguları gösterilmiştir.

Tablo 4.7: Yaşa Göre Fark Analizi

	Yaş	n	$\bar{X}$	Ss		K.T.	sd	K.O.	F	p	
AEÖ Otoriter (Anne)	23-35 ^a	113	1,05	0,90	G.A.	1,44	2	0,72	0,93	0,40	
	36-45 ^b	202	1,03	0,88	G.İ.	299,74	387	0,77			
	46 + ^c	75	1,19	0,85	Top.	301,18	389				
AEÖ İlgisiz (Anne)	23-35 ^a	113	0,40	0,53	G.A.	0,40	2	0,20	0,65	0,53	
	36-45 ^b	202	0,43	0,56	G.İ.	118,59	387	0,31			
	46 + ^c	75	0,49	0,57	Top.	118,99	389				
AEÖ Koruyucu (Anne)	23-35 ^a	113	1,46	0,68	G.A.	1,38	2	0,69	1,54	0,22	
	36-45 ^b	202	1,57	0,67	G.İ.	172,56	387	0,45			
	46 + ^c	75	1,44	0,66	Top.	173,93	389				
AEÖ Demokratik (Anne)	23-35 ^a	113	1,74	0,82	G.A.	1,93	2	0,97	1,58	0,21	
	36-45 ^b	202	1,74	0,77	G.İ.	236,38	387	0,61			
	46 + ^c	75	1,56	0,74	Top.	238,31	389				
AEÖ Bağımlı (Anne)	23-35 ^a	113	1,02	0,71	G.A.	0,25	2	0,12	0,28	0,76	
	36-45 ^b	202	0,96	0,66	G.İ.	171,17	387	0,44			
	46 + ^c	75	0,99	0,63	Top.	171,42	389				
AEÖ Otoriter (Baba)	23-35 ^a	113	1,43	1,08	G.A.	0,31	2	0,15	0,15	0,86	
	36-45 ^b	202	1,41	0,98	G.İ.	392,47	387	1,01			
	46 + ^c	75	1,35	0,96	Top.	392,78	389				
AEÖ İlgisiz (Baba)	23-35 ^a	113	0,93	0,88	G.A.	2,76	2	1,38	2,12	0,12	
	36-45 ^b	202	0,74	0,79	G.İ.	252,21	387	0,65			
	46 + ^c	75	0,79	0,73	Top.	254,97	389				
AEÖ Koruyucu (Baba)	23-35 ^a	113	1,29	0,77	G.A.	4,67	2	2,33	4,42	0,01	a<b a<c
	36-45 ^b	202	1,51	0,69	G.İ.	204,33	387	0,53			
	46 + ^c	75	1,56	0,76	Top.	209,00	389				
AEÖ Demokratik (Baba)	23-35 ^a	113	1,49	0,83	G.A.	1,39	2	0,69	1,10	0,33	
	36-45 ^b	202	1,63	0,78	G.İ.	243,33	387	0,63			
	46 + ^c	75	1,62	0,76	Top.	244,72	389				
AEÖ Bağımlı (Baba)	23-35 ^a	113	0,76	0,67	G.A.	1,25	2	0,63	1,48	0,23	
	36-45 ^b	202	0,81	0,65	G.İ.	163,53	387	0,42			
	46 + ^c	75	0,92	0,62	Top.	164,78	389				
DTÖ Hassasiyet	23-35 ^a	113	2,23	0,63	G.A.	2,29	2	1,14	2,86	0,06	
	36-45 ^b	202	2,07	0,62	G.İ.	154,90	387	0,40			
	46 + ^c	75	2,06	0,67	Top.	157,19	389				
DTÖ Tepkisellik	23-35 ^a	113	1,61	0,57	G.A.	1,43	2	0,71	2,44	0,09	
	36-45 ^b	202	1,47	0,55	G.İ.	113,19	387	0,29			
	46 + ^c	75	1,49	0,46	Top.	114,61	389				
DTÖ Dayanıklılık	23-35 ^a	113	1,60	0,64	G.A.	0,90	2	0,45	1,24	0,29	
	36-45 ^b	202	1,50	0,61	G.İ.	140,37	387	0,36			
	46 + ^c	75	1,49	0,51	Top.	141,26	389				

Tablo 4.7 (Devamı): Yaşa Göre Fark Analizi

	Yaş	n	$\bar{X}$	Ss	K.T.	sd	K.O.	F	p		
DTÖ TOPLAM	23-35 ^a	113	1,81	0,55	G.A.	1,47	2	0,74	2,76	0,06	
	36-45 ^b	202	1,68	0,52	G.İ.	103,22	387	0,27			
	46 + ^c	75	1,68	0,45	Top.	104,69	389				
EÇİÖ Problem Çözme	23-35 ^a	113	3,00	0,56	G.A.	0,78	2	0,39	1,17	0,31	
	36-45 ^b	202	2,92	0,61	G.İ.	128,69	387	0,33			
	46 + ^c	75	2,87	0,50	Top.	129,46	389				
EÇİÖ Paylaşma Açık Olma	23-35 ^a	113	3,24	0,65	G.A.	4,95	2	2,48	5,30	0,01	c<a c<b
	36-45 ^b	202	3,22	0,66	G.İ.	180,85	387	0,47			
	46 + ^c	75	2,94	0,79	Top.	185,81	389				
EÇİÖ Saygı-Kabul	23-35 ^a	113	3,47	0,47	G.A.	0,56	2	0,28	1,04	0,36	
	36-45 ^b	202	3,40	0,54	G.İ.	104,73	387	0,27			
	46 + ^c	75	3,37	0,54	Top.	105,29	389				
EÇİÖ Duyarlılık	23-35 ^a	113	3,16	0,56	G.A.	0,71	2	0,35	1,15	0,32	
	36-45 ^b	202	3,12	0,57	G.İ.	119,96	387	0,31			
	46 + ^c	75	3,04	0,52	Top.	120,67	389				
EÇİÖ Engelsiz Dinleme	23-35 ^a	113	2,59	0,73	G.A.	1,91	2	0,96	2,45	0,09	
	36-45 ^b	202	2,69	0,57	G.İ.	151,00	387	0,39			
	46 + ^c	75	2,51	0,60	Top.	152,91	389				
EÇİÖ TOPLAM	23-35 ^a	113	3,09	0,44	G.A.	1,08	2	0,54	2,43	0,09	
	36-45 ^b	202	3,07	0,49	G.İ.	86,01	387	0,22			
	46 + ^c	75	2,95	0,46	Top.	87,09	389				

Tablo 4.7'deki bulgulara göre;

Algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeğinin otoriter, ilgisiz, koruyucu, demokratik ve bağımlı alt boyut düzeyleri katılımcıların yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (tüm F değerleri için $p>0,05$).

Algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeğinin otoriter, ilgisiz, demokratik ve bağımlı alt boyut düzeyleri katılımcıların yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (F değerleri için $p>0,05$). Diğer taraftan, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeğinin koruyucu alt boyut düzeyi katılımcıların yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=4,42$ ve $p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi ikili gruplar arasında olduğuna Bonferroni Post Hoc testiyle bakıldığında anlamlı farklılığın 23-35 ile 36-45 yaş grupları arasında ve 23-35 ile 46 yaş ve üzeri grupları arasında olduğu ve farklılığın 23-35 yaş grubu aleyhine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, 23-35 yaş grubunda

olanlar diğer yaş grubundan olanlara göre babalarının koruyucu olduğunu daha düşük düzeyde algılamaktadırlar.

Duygusal duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri katılımcıların yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (tüm F değerleri için $p>0,05$).

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve problem çözme, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri katılımcıların yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (F değerleri için $p>0,05$). Diğer taraftan, Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği paylaşımına açık olma alt boyutu düzeyi katılımcıların yaşına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=5,30$ ve $p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi ikili gruplar arasında olduğuna Bonferroni Post Hoc testiyle bakıldığında anlamlı farklılığın 23-35 ila 46 yaş ve üzeri grupları arasında ve 35-45 ila 46 yaş ve üzeri grupları arasında olduğu ve farklılığın 46 yaş ve üzeri yaş grubu aleyhine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, 46 yaş ve üzeri yaş grubunda olanlar diğer yaş grubunda olanlara göre çocuklarına karşı iletişimlerinde daha düşük düzeyde paylaşımına açık olma davranışı göstermektedirler.

Aşağıda Tablo 4.8’de algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve 3 alt boyutu düzeylerinin ve ebeveyn çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve 5 alt boyutu düzeylerinin medeni duruma göre fark analizlerinin bulguları gösterilmiştir.

Tablo 4.8: Medeni Duruma Göre Fark Analizleri

	Medeni Durum	N	Ort.	ss.	Levene Testi		t Testi	
					F	p	T	P
AEÖ Otoriter (Anne)	Evli	364	1,06	0,86	9,44	0,00	-0,37	0,72
	Boşanmış	26	1,14	1,12				
AEÖ İlgisiz (Anne)	Evli	364	0,41	0,53	10,68	0,00	-2,03	0,05
	Boşanmış	26	0,71	0,74				
AEÖ Koruyucu (Anne)	Evli	364	1,52	0,67	0,11	0,74	1,19	0,23
	Boşanmış	26	1,36	0,65				
AEÖ Demokratik (Anne)	Evli	364	1,72	0,78	1,70	0,19	1,29	0,20
	Boşanmış	26	1,51	0,75				

Tablo 4.8 (Devamı): Medeni Duruma Göre Fark Analizleri

	Medeni Durum	N	Ort.	ss.	Levene Testi		t Testi	
					F	p	T	P
AEÖ Bağımlı (Anne)	Evli	364	0,99	0,67	0,37	0,54	0,53	0,59
	Boşanmış	26	0,92	0,60				
AEÖ Otoriter (Baba)	Evli	364	1,39	1,01	0,33	0,56	-1,06	0,29
	Boşanmış	26	1,60	0,97				
AEÖ İlgisiz (Baba)	Evli	364	0,79	0,80	0,33	0,56	-1,66	0,10
	Boşanmış	26	1,06	0,87				
AEÖ Koruyucu (Baba)	Evli	364	1,48	0,74	7,62	0,01	3,17	0,00
	Boşanmış	26	1,15	0,49				
AEÖ Demokratik (Baba)	Evli	364	1,61	0,80	6,17	0,01	2,32	0,03
	Boşanmış	26	1,32	0,60				
AEÖ Bağımlı (Baba)	Evli	364	0,83	0,66	1,10	0,29	1,30	0,19
	Boşanmış	26	0,65	0,53				
DTÖ Hassasiyet	Evli	364	2,12	0,64	0,01	0,93	0,63	0,53
	Boşanmış	26	2,04	0,64				
DTÖ Tepkisellik	Evli	364	1,52	0,54	0,00	0,96	0,67	0,50
	Boşanmış	26	1,45	0,52				
DTÖ Dayanıklılık	Evli	364	1,53	0,60	0,00	0,97	0,14	0,89
	Boşanmış	26	1,51	0,64				
DTÖ TOPLAM	Evli	364	1,72	0,52	0,00	0,96	0,54	0,59
	Boşanmış	26	1,67	0,54				
EÇİÖ Problem Çözme	Evli	364	2,93	0,58	3,19	0,07	-0,65	0,51
	Boşanmış	26	3,01	0,46				
EÇİÖ Paylaşım Açık Olma	Evli	364	3,17	0,69	0,02	0,89	-0,02	0,98
	Boşanmış	26	3,17	0,73				
EÇİÖ Saygı-Kabul	Evli	364	3,41	0,53	1,61	0,20	-0,70	0,48
	Boşanmış	26	3,48	0,40				
EÇİÖ Duyarlılık	Evli	364	3,12	0,56	0,37	0,54	0,53	0,60
	Boşanmış	26	3,06	0,56				
EÇİÖ Engelsiz Dinleme	Evli	364	2,61	0,62	0,18	0,67	-1,54	0,12
	Boşanmış	26	2,81	0,64				
EÇİÖ TOPLAM	Evli	364	3,05	0,47	0,11	0,74	-0,60	0,55
	Boşanmış	26	3,11	0,47				

Tablo 4.8'deki bulgulara göre;

Algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeğinin otoriter, koruyucu, demokratik ve bağımlı olma alt boyut düzeyleri katılımcıların medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (sırasıyla; $t=-0,37$ ve $p>0,05$, $t=1,19$ ve $p>0,05$, $t=1,29$

ve $p>0,05$, $t=0,53$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeğinin ilgisiz alt boyut düzeyi katılımcıların medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t=-2,03$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, boşanmış olan katılımcılar evli katılımcılara nazaran annelerinin aile ilişkilerinde daha yüksek düzeyde ilgisiz olduğunu algılamaktadırlar.

Algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeğinin otoriter, ilgisiz ve bağımlı olma alt boyut düzeyleri katılımcıların medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (sırasıyla; $t=-1,06$ ve $p>0,05$, $t=-1,66$ ve $p>0,05$, $t=1,30$ ve $p>0,05$). Diğer taraftan, algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeğinin koruyucu ve demokratik alt boyut düzeyleri katılımcıların medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($t=3,17$ ve $p<0,05$, $t=2,32$ ve $p<0,05$). Bir diğer deyişle, evli olan katılımcılar boşanmış katılımcılara nazaran babalarının aile ilişkilerinde daha yüksek düzeyde koruyucu ve demokratik olduğunu algılamaktadırlar.

Duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri katılımcıların medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (sırasıyla; $t=0,63$ ve $p>0,05$, $t=0,67$ ve $p>0,05$, $t=0,14$ ve $p>0,05$, $t=0,54$ ve $p>0,05$).

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve problem çözme, paylaşımına açık olma, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri katılımcıların medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($t=-0,65$ ve $p>0,05$, $t=-0,02$ ve $p>0,05$, $t=-0,70$ ve $p>0,05$, $t=0,53$ ve $p>0,05$, $t=-1,54$ ve $p>0,05$, $t=-0,60$ ve $p>0,05$).

Aşağıda Tablo 4.9’da algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve 3 alt boyutu düzeylerinin ve ebeveyn çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve 5 alt boyutu düzeylerinin eğitim düzeyine göre fark analizlerinin bulguları gösterilmiştir.

Tablo 4.9: Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizi

	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss	K.T.	sd	K.O.	F	p	
AEÖ Otoriter (Anne)	Lise ^a	142	1,05	0,81	G.A.	0,10	2	0,05	0,06	0,94
	Lisans ^b	184	1,07	0,90	G.İ.	301,08	387	0,78		
	Li.Üstü ^{+c}	64	1,09	0,99	Top.	301,18	389			
AEÖ İlgisiz (Anne)	Lise ^a	142	0,45	0,57	G.A.	0,27	2	0,13	0,43	0,65
	Lisans ^b	184	0,44	0,55	G.İ.	118,72	387	0,31		
	Li.Üstü ^{+c}	64	0,37	0,53	Top.	118,99	389			
AEÖ Koruyucu (Anne)	Lise ^a	142	1,50	0,69	G.A.	0,12	2	0,06	0,13	0,88
	Lisans ^b	184	1,53	0,66	G.İ.	173,82	387	0,45		
	Li.Üstü ^{+c}	64	1,48	0,65	Top.	173,93	389			
AEÖ Demokratik (Anne)	Lise ^a	142	1,69	0,79	G.A.	1,02	2	0,51	0,83	0,44
	Lisans ^b	184	1,68	0,74	G.İ.	237,29	387	0,61		
	Li.Üstü ^{+c}	64	1,82	0,87	Top.	238,31	389			
AEÖ Bağımlı (Anne)	Lise ^a	142	1,02	0,67	G.A.	0,64	2	0,32	0,72	0,49
	Lisans ^b	184	0,98	0,67	G.İ.	170,78	387	0,44		
	Li.Üstü ^{+c}	64	0,90	0,65	Top.	171,42	389			
AEÖ Otoriter (Baba)	Lise ^a	142	1,30	0,93	G.A.	2,80	2	1,40	1,39	0,25
	Lisans ^b	184	1,49	1,04	G.İ.	389,98	387	1,01		
	Li.Üstü ^{+c}	64	1,37	1,05	Top.	392,78	389			
AEÖ İlgisiz (Baba)	Lise ^a	142	0,79	0,77	G.A.	1,01	2	0,50	0,77	0,47
	Lisans ^b	184	0,85	0,83	G.İ.	253,96	387	0,66		
	Li.Üstü ^{+c}	64	0,70	0,84	Top.	254,97	389			
AEÖ Koruyucu (Baba)	Lise ^a	142	1,48	0,70	G.A.	0,29	2	0,14	0,27	0,77
	Lisans ^b	184	1,43	0,74	G.İ.	208,71	387	0,54		
	Li.Üstü ^{+c}	64	1,49	0,78	Top.	209,00	389			
AEÖ Demokratik (Baba)	Lise ^a	142	1,56	0,76	G.A.	0,76	2	0,38	0,60	0,55
	Lisans ^b	184	1,57	0,79	G.İ.	243,96	387	0,63		
	Li.Üstü ^{+c}	64	1,68	0,88	Top.	244,72	389			
AEÖ Bağımlı (Baba)	Lise ^a	142	0,88	0,61	G.A.	1,37	2	0,69	1,62	0,20
	Lisans ^b	184	0,75	0,67	G.İ.	163,41	387	0,42		
	Li.Üstü ^{+c}	64	0,85	0,67	Top.	164,78	389			
DTÖ Hassasiyet	Lise ^a	142	2,17	0,61	G.A.	1,52	2	0,76	1,89	0,15
	Lisans ^b	184	2,05	0,67	G.İ.	155,67	387	0,40		
	Li.Üstü ^{+c}	64	2,17	0,58	Top.	157,19	389			
DTÖ Tepkisellik	Lise ^a	142	1,61	0,51	G.A.	2,59	2	1,30	4,47	0,01
	Lisans ^b	184	1,48	0,56	G.İ.	112,02	387	0,29		
	Li.Üstü ^{+c}	64	1,39	0,53	Top.	114,61	389			
DTÖ Dayanıklılık	Lise ^a	142	1,63	0,55	G.A.	2,42	2	1,21	3,37	0,04
	Lisans ^b	184	1,48	0,64	G.İ.	138,84	387	0,36		
	Li.Üstü ^{+c}	64	1,44	0,58	Top.	141,26	389			

Tablo 4.9 (Devamı): Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizi

	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss		K.T.	sd	K.O.	F	p
DTÖ TOPLAM	Lise ^a	142	1,81	0,48	G.A.	1,70	2	0,85		--
	Lisans ^b	184	1,67	0,55	G.İ.	102,99	387	0,27	3,19	0,04
	Li.Üstü ^{+c}	64	1,67	0,49	Top.	104,69	389			
EÇİÖ Problem Çözme	Lise ^a	142	2,91	0,65	G.A.	0,53	2	0,26		
	Lisans ^b	184	2,93	0,54	G.İ.	128,93	387	0,33	0,79	0,45
	Li.Üstü ^{+c}	64	3,02	0,48	Top.	129,46	389			
EÇİÖ Paylaşım Açık Olma	Lise ^a	142	3,18	0,75	G.A.	0,47	2	0,23		
	Lisans ^b	184	3,14	0,68	G.İ.	185,34	387	0,48	0,49	0,62
	Li.Üstü ^{+c}	64	3,23	0,60	Top.	185,81	389			
EÇİÖ Saygı-Kabul	Lise ^a	142	3,41	0,58	G.A.	0,42	2	0,21		
	Lisans ^b	184	3,39	0,51	G.İ.	104,87	387	0,27	0,77	0,46
	Li.Üstü ^{+c}	64	3,48	0,38	Top.	105,29	389			
EÇİÖ Duyarlılık	Lise ^a	142	3,11	0,65	G.A.	1,63	2	0,82		
	Lisans ^b	184	3,07	0,51	G.İ.	119,03	387	0,31	2,65	0,07
	Li.Üstü ^{+c}	64	3,26	0,41	Top.	120,67	389			
EÇİÖ Engelsiz Dinleme	Lise ^a	142	2,52	0,64	G.A.	2,68	2	1,34		b>a
	Lisans ^b	184	2,70	0,63	G.İ.	150,23	387	0,39	3,45	0,03
	Li.Üstü ^{+c}	64	2,65	0,57	Top.	152,91	389			
EÇİÖ TOPLAM	Lise ^a	142	3,03	0,52	G.A.	0,47	2	0,24		
	Lisans ^b	184	3,05	0,46	G.İ.	86,62	387	0,22	1,05	0,35
	Li.Üstü ^{+c}	64	3,13	0,37	Top.	87,09	389			

p (tüm F değerleri için $p>0,05$).

Algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeğinin otoriter, ilgisiz, koruyucu, demokratik ve bağımlı alt boyut düzeyleri katılımcıların eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (tüm F değerleri için $p>0,05$).

Duygusal tepkisellik ölçeği hassasiyet alt boyutu düzeyi katılımcıların eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F=1,89$, $p>0,05$). Diğer taraftan, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri katılımcıların eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=4,47$ ve $p<0,05$, $F=3,37$ ve $p<0,05$, $F=3,19$ ve $p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi ikili gruplar arasında olduğuna Bonferroni Post Hoc testiyle bakıldığında, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve dayanıklılık alt boyutu düzeyleri alt gruplarının genel karşılaştırmasında anlamlı bir farklılık bulunsa dahi ikili karşılaştırmalarda anlamlı farklılığın bulunmadığı görülmüştür. Tepkisellik alt

boyutu için ise anlamlı farklılığın lise ve lisansüstü grupları arasında olduğu ve farklılığın lise grubu lehine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, lise mezunu olan katılımcılar lisansüstü mezunu olan katılımcılara göre daha yüksek düzeyde bir tepkiselliğe sahiptirler.

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve problem çözme, paylaşımına açık olma, saygı-kabul ve duyarlılık alt boyutları düzeyleri katılımcıların eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (F değerleri için $p>0,05$). Diğer taraftan, Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği engelsiz dinleme alt boyutu düzeyi katılımcıların eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=3,45$ ve $p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi ikili gruplar arasında olduğuna Bonferroni Post Hoc testiyle bakıldığında anlamlı farklılığın lise ile lisans grupları arasında olduğu ve farklılığın lise grubu aleyhine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, lise mezunu olanlar lisans mezunu olanlara göre çocuklarına karşı iletişimlerinde daha düşük düzeyde engelsiz dinleme davranışı göstermektedirler.

Aşağıda Tablo 4.10'da algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve 3 alt boyutu düzeylerinin ve ebeveyn çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve 5 alt boyutu düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre fark analizlerinin bulguları gösterilmiştir.

Tablo 4.10: Anne Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizi

	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss	K.T.	sd	K.O	F	P
AEÖ Otoriter (Anne)	İ.Okul ^a	282	1,11	0,87	G.A.	4,90	2,00	2,45	--
	OokLi. ^b	94	0,99	0,90	G.İ.	296,28	387,00	0,77	3,20 0,04
	Li.Üstü ^{+c}	14	0,55	0,65	Top.	301,18	389,00		
AEÖ İlgisiz (Anne)	İ.Okul ^a	282	0,44	0,54	G.A.	2,29	2,00	1,15	a>c
	OokLi. ^b	94	0,47	0,61	G.İ.	116,69	387,00	0,30	3,80 0,02 b>c
	Li.Üstü ^{+c}	14	0,04	0,12	Top.	118,99	389,00		
AEÖ Koruyucu (Anne)	İ.Okul ^a	282	1,51	0,65	G.A.	2,26	2,00	1,13	
	OokLi. ^b	94	1,45	0,69	G.İ.	171,67	387,00	0,44	2,55 0,08
	Li.Üstü ^{+c}	14	1,88	0,83	Top.	173,93	389,00		
AEÖ Demokratik (Anne)	İ.Okul ^a	282	1,68	0,78	G.A.	5,75	2,00	2,88	c>a
	OokLi. ^b	94	1,69	0,76	G.İ.	232,56	387,00	0,60	4,79 0,01 c>b
	Li.Üstü ^{+c}	14	2,33	0,74	Top.	238,31	389,00		
AEÖ Bağımlı (Anne)	İ.Okul ^a	282	0,94	0,64	G.A.	1,95	2,00	0,97	
	OokLi. ^b	94	1,09	0,74	G.İ.	169,47	387,00	0,44	2,23 0,11
	Li.Üstü ^{+c}	14	1,14	0,55	Top.	171,42	389,00		

Tablo 4.10 (Devamı): Anne Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizi

	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss	K.T.	sd	K.O	F	P
AEÖ Otoriter (Baba)	İ.Okul ^a	282	1,47	0,97	G.A.	5,45	2,00	2,73	
	OokLi. ^b	94	1,21	1,05	G.İ.	387,32	387,00	1,00	2,72 0,07
	Li.Üstü ^{+c}	14	1,19	1,25	Top.	392,78	389,00		
AEÖ İlgisiz (Baba)	İ.Okul ^a	282	0,84	0,79	G.A.	2,17	2,00	1,08	
	OokLi. ^b	94	0,76	0,87	G.İ.	252,80	387,00	0,65	1,66 0,19
	Li.Üstü ^{+c}	14	0,45	0,63	Top.	254,97	389,00		
AEÖ Koruyucu (Baba)	İ.Okul ^a	282	1,45	0,72	G.A.	1,44	2,00	0,72	
	OokLi. ^b	94	1,45	0,76	G.İ.	207,56	387,00	0,54	1,34 0,26
	Li.Üstü ^{+c}	14	1,77	0,83	Top.	209,00	389,00		
AEÖ Demokratik (Baba)	İ.Okul ^a	282	1,56	0,78	G.A.	6,18	2,00	3,09	c>a
	OokLi. ^b	94	1,56	0,81	G.İ.	238,54	387,00	0,62	5,01 0,01 c>b
	Li.Üstü ^{+c}	14	2,24	0,73	Top.	244,72	389,00		
AEÖ Bağımlı (Baba)	İ.Okul ^a	282	0,76	0,62	G.A.	3,21	2,00	1,60	--
	OokLi. ^b	94	0,94	0,73	G.İ.	161,57	387,00	0,42	3,84 0,02
	Li.Üstü ^{+c}	14	1,06	0,63	Top.	164,78	389,00		
DTÖ Hassasiyet	İ.Okul ^a	282	2,14	0,61	G.A.	0,93	2,00	0,47	
	OokLi. ^b	94	2,07	0,68	G.İ.	156,25	387,00	0,40	1,16 0,32
	Li.Üstü ^{+c}	14	1,91	0,80	Top.	157,19	389,00		
DTÖ Tepkisellik	İ.Okul ^a	282	1,52	0,53	G.A.	1,10	2,00	0,55	
	OokLi. ^b	94	1,54	0,57	G.İ.	113,52	387,00	0,29	1,87 0,16
	Li.Üstü ^{+c}	14	1,24	0,59	Top.	114,61	389,00		
DTÖ Dayanıklılık	İ.Okul ^a	282	1,54	0,59	G.A.	1,43	2,00	0,71	
	OokLi. ^b	94	1,55	0,62	G.İ.	139,83	387,00	0,36	1,97 0,14
	Li.Üstü ^{+c}	14	1,21	0,63	Top.	141,26	389,00		
DTÖ TOPLAM	İ.Okul ^a	282	1,73	0,50	G.A.	1,01	2,00	0,50	
	OokLi. ^b	94	1,72	0,55	G.İ.	103,69	387,00	0,27	1,88 0,15
	Li.Üstü ^{+c}	14	1,46	0,62	Top.	104,69	389,00		
EÇİÖ Problem Çözme	İ.Okul ^a	282	2,94	0,60	G.A.	0,81	2,00	0,41	
	OokLi. ^b	94	2,89	0,52	G.İ.	128,65	387,00	0,33	1,22 0,30
	Li.Üstü ^{+c}	14	3,14	0,27	Top.	129,46	389,00		
EÇİÖ Paylaşım Açık Olma	İ.Okul ^a	282	3,17	0,71	G.A.	1,51	2,00	0,75	
	OokLi. ^b	94	3,11	0,65	G.İ.	184,30	387,00	0,48	1,58 0,21
	Li.Üstü ^{+c}	14	3,46	0,39	Top.	185,81	389,00		
EÇİÖ Saygı-Kabul	İ.Okul ^a	282	3,42	0,52	G.A.	1,38	2,00	0,69	
	OokLi. ^b	94	3,35	0,52	G.İ.	103,91	387,00	0,27	2,56 0,08
	Li.Üstü ^{+c}	14	3,67	0,30	Top.	105,29	389,00		
EÇİÖ Duyarlılık	İ.Okul ^a	282	3,11	0,57	G.A.	0,54	2,00	0,27	
	OokLi. ^b	94	3,09	0,55	G.İ.	120,12	387,00	0,31	0,87 0,42
	Li.Üstü ^{+c}	14	3,30	0,35	Top.	120,67	389,00		
EÇİÖ Engelsiz Dinleme	İ.Okul ^a	282	2,59	0,63	G.A.	1,84	2,00	0,92	
	OokLi. ^b	94	2,70	0,59	G.İ.	151,08	387,00	0,39	2,35 0,10
	Li.Üstü ^{+c}	14	2,89	0,65	Top.	152,91	389,00		
EÇİÖ TOPLAM	İ.Okul ^a	282	3,05	0,49	G.A.	0,87	2,00	0,44	
	OokLi. ^b	94	3,03	0,45	G.İ.	86,21	387,00	0,22	1,96 0,14
	Li.Üstü ^{+c}	14	3,29	0,24	Top.	87,09	389,00		

Tablo 4.10'daki bulgulara göre;

Algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeği koruyucu ve bağımlı alt boyut düzeyleri katılımcıların anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F=2,55$, $p>0,05$, $F=2,23$, $p>0,05$). Diğer taraftan, algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeğinin otoriter, ilgisiz ve demokratik alt boyut düzeyleri katılımcıların anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=3,20$ ve $p<0,05$, $F=3,80$ ve $p<0,05$, $F=4,79$ ve $p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi ikili gruplar arasında olduğuna Bonferroni Post Hoc testiyle bakıldığında, otoriter alt boyutu düzeyleri alt gruplarının genel karşılaştırmasında anlamlı bir farklılık bulunsa dahi ikili karşılaştırmalarda anlamlı farklılığın bulunmadığı görülmüştür. İlgisiz alt boyutu için ise anlamlı farklılığın ilkökul ile lisansüstü grupları ve ortaokul/lise ile lisansüstü grupları arasında olduğu ve farklılığın lisansüstü grubu aleyhine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, anneleri lisansüstü mezunu olan katılımcılar diğer katılımcılara göre annelerinin ilgisiz olduğunu daha düşük düzeyde algılamaktadırlar. Demokratik alt boyutu için ise anlamlı farklılığın ilkökul ile lisansüstü grupları ve ortaokul/lise ile lisansüstü grupları arasında olduğu ve farklılığın lisansüstü grubu lehine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, anneleri lisansüstü mezunu olan katılımcılar diğer katılımcılara göre annelerinin demokratik olduğunu daha yüksek düzeyde algılamaktadırlar.

Algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeği otoriter, ilgisiz ve koruyucu alt boyut düzeyleri katılımcıların anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F=2,72$, $p>0,05$, $F=1,66$, $p>0,05$, $F=1,34$, $p>0,05$). Diğer taraftan, algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeğinin demokratik ve bağımlı alt boyut düzeyleri katılımcıların anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=5,01$ ve $p<0,05$, $F=3,84$ ve $p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi ikili gruplar arasında olduğuna Bonferroni Post Hoc testiyle bakıldığında, bağımlı alt boyutu düzeyi alt gruplarının genel karşılaştırmasında anlamlı bir farklılık bulunsa dahi ikili karşılaştırmalarda anlamlı farklılığın bulunmadığı görülmüştür. Demokratik alt boyutu için ise anlamlı farklılığın ilkökul ile lisansüstü grupları ve ortaokul/lise ile lisansüstü grupları arasında olduğu ve farklılığın lisansüstü grubu lehine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, anneleri lisansüstü mezunu olan katılımcılar diğer katılımcılara göre babalarının demokratik olduğunu daha yüksek düzeyde algılamaktadırlar.

Duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri katılımcıların anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (tüm F değerleri için $p>0,05$).

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve problem çözme, paylaşma açık olma, saygı-kabul, duyarlılık ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri katılımcıların anne eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (tüm F değerleri için $p>0,05$).

Aşağıda Tablo 4.11’de algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeği 5 alt boyutu düzeylerinin, duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve 3 alt boyutu düzeylerinin ve ebeveyn çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve 5 alt boyutu düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre fark analizlerinin bulguları gösterilmiştir.

Tablo 4.11: Baba Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizi

	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss	K.T.	sd	K.O	F	P
AEÖ Otoriter (Anne)	İ.Okul ^a	187	1,19	0,87	G.A.	7,86	2	3,93	a>c
	OkulLi. ^b	132	1,01	0,88	G.İ.	293,32	387	0,76	5,18 0,01
	Li.Üstü ^{+c}	71	0,82	0,84	Top.	301,18	389		
AEÖ İlgisiz (Anne)	İ.Okul ^a	187	0,51	0,56	G.A.	3,13	2	1,57	a>c
	OkulLi. ^b	132	0,41	0,59	G.İ.	115,85	387	0,30	5,23 0,01
	Li.Üstü ^{+c}	71	0,26	0,42	Top.	118,99	389		
AEÖ Koruyucu (Anne)	İ.Okul ^a	187	1,47	0,66	G.A.	0,56	2	0,28	
	OkulLi. ^b	132	1,53	0,68	G.İ.	173,38	387	0,45	0,62 0,54
	Li.Üstü ^{+c}	71	1,57	0,69	Top.	173,93	389		
AEÖ Demokratik (Anne)	İ.Okul ^a	187	1,58	0,75	G.A.	6,03	2	3,01	c>a
	OkulLi. ^b	132	1,79	0,75	G.İ.	232,28	387	0,60	5,02 0,01
	Li.Üstü ^{+c}	71	1,88	0,87	Top.	238,31	389		
AEÖ Bağımlı (Anne)	İ.Okul ^a	187	0,87	0,61	G.A.	5,04	2	2,52	b>a
	OkulLi. ^b	132	1,09	0,70	G.İ.	166,38	387	0,43	5,86 0,00 c>a
	Li.Üstü ^{+c}	71	1,10	0,69	Top.	171,42	389		
AEÖ Otoriter (Baba)	İ.Okul ^a	187	1,50	0,91	G.A.	6,67	2	3,34	a>c
	OkulLi. ^b	132	1,40	1,07	G.İ.	386,11	387	1,00	3,34 0,04
	Li.Üstü ^{+c}	71	1,14	1,08	Top.	392,78	389		
AEÖ İlgisiz (Baba)	İ.Okul ^a	187	0,94	0,83	G.A.	9,27	2	4,63	a>c
	OkulLi. ^b	132	0,76	0,80	G.İ.	245,70	387	0,63	7,30 0,00
	Li.Üstü ^{+c}	71	0,53	0,69	Top.	254,97	389		

Tablo 4.11 (Devamı): Baba Eğitim Düzeyine Göre Fark Analizi

	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{X}$	Ss	K.T.	sd	K.O	F	P
AEÖ Koruyucu (Baba)	İ.Okul ^a	187	1,41	0,70	G.A.	0,76	2	0,38	
	OoklLi. ^b	132	1,50	0,78	G.İ.	208,24	387	0,54	0,70 0,50
	Li.Üstü ^{+c}	71	1,50	0,75	Top.	209,00	389		
AEÖ Demokratik (Baba)	İ.Okul ^a	187	1,50	0,76	G.A.	3,04	2	1,52	
	OoklLi. ^b	132	1,65	0,79	G.İ.	241,68	387	0,62	2,44 0,09
	Li.Üstü ^{+c}	71	1,70	0,86	Top.	244,72	389		
AEÖ Bağımlı (Baba)	İ.Okul ^a	187	0,70	0,59	G.A.	6,05	2	3,02	b>a
	OoklLi. ^b	132	0,98	0,70	G.İ.	158,73	387	0,41	7,37 0,00
	Li.Üstü ^{+c}	71	0,82	0,65	Top.	164,78	389		
DTÖ Hassasiyet	İ.Okul ^a	187	2,11	0,59	G.A.	0,07	2	0,03	
	OoklLi. ^b	132	2,13	0,65	G.İ.	157,12	387	0,41	0,09 0,92
	Li.Üstü ^{+c}	71	2,09	0,72	Top.	157,19	389		
DTÖ Tepkisellik	İ.Okul ^a	187	1,51	0,51	G.A.	1,60	2	0,80	
	OoklLi. ^b	132	1,58	0,59	G.İ.	113,02	387	0,29	2,73 0,07
	Li.Üstü ^{+c}	71	1,39	0,52	Top.	114,61	389		
DTÖ Dayanıklılık	İ.Okul ^a	187	1,54	0,57	G.A.	0,95	2	0,48	
	OoklLi. ^b	132	1,57	0,63	G.İ.	140,31	387	0,36	1,32 0,27
	Li.Üstü ^{+c}	71	1,43	0,62	Top.	141,26	389		
DTÖ TOPLAM	İ.Okul ^a	187	1,72	0,48	G.A.	0,69	2	0,34	
	OoklLi. ^b	132	1,76	0,55	G.İ.	104,00	387	0,27	1,28 0,28
	Li.Üstü ^{+c}	71	1,64	0,54	Top.	104,69	389		
EÇİÖ Problem Çözme	İ.Okul ^a	187	2,88	0,61	G.A.	1,27	2	0,64	
	OoklLi. ^b	132	3,00	0,55	G.İ.	128,19	387	0,33	1,92 0,15
	Li.Üstü ^{+c}	71	2,97	0,54	Top.	129,46	389		
EÇİÖ Paylaşım Açık Olma	İ.Okul ^a	187	3,10	0,74	G.A.	2,10	2	1,05	
	OoklLi. ^b	132	3,26	0,66	G.İ.	183,70	387	0,47	2,22 0,11
	Li.Üstü ^{+c}	71	3,18	0,58	Top.	185,81	389		
EÇİÖ Saygı- Kabul	İ.Okul ^a	187	3,38	0,54	G.A.	0,55	2	0,27	
	OoklLi. ^b	132	3,46	0,53	G.İ.	104,74	387	0,27	1,01 0,36
	Li.Üstü ^{+c}	71	3,44	0,43	Top.	105,29	389		
EÇİÖ Duyarlılık	İ.Okul ^a	187	3,04	0,59	G.A.	1,86	2	0,93	--
	OoklLi. ^b	132	3,19	0,56	G.İ.	118,80	387	0,31	3,04 0,05
	Li.Üstü ^{+c}	71	3,15	0,44	Top.	120,67	389		
EÇİÖ Engelsiz Dinleme	İ.Okul ^a	187	2,58	0,65	G.A.	0,62	2	0,31	
	OoklLi. ^b	132	2,67	0,59	G.İ.	152,29	387	0,39	0,79 0,46
	Li.Üstü ^{+c}	71	2,65	0,63	Top.	152,91	389		
EÇİÖ TOPLAM	İ.Okul ^a	187	3,00	0,51	G.A.	1,19	2	0,59	
	OoklLi. ^b	132	3,12	0,45	G.İ.	85,90	387	0,22	2,67 0,07
	Li.Üstü ^{+c}	71	3,08	0,41	Top.	87,09	389		

Tablo 4.11'deki bulgulara göre;

Algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeği koruyucu alt boyut düzeyi katılımcıların baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F=0,62$, $p>0,05$). Diğer taraftan, algılanan ebeveyn (anne) ilişki ölçeğinin otoriter, ilgisiz, demokratik ve bağımlı alt boyut düzeyleri katılımcıların baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=5,18$ ve $p<0,05$, $F=5,23$ ve $p<0,05$, $F=5,02$ ve $p<0,05$, $F=5,86$ ve $p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi ikili gruplar arasında olduğuna Bonferroni Post Hoc testiyle bakıldığında, otoriter ve ilgisiz alt boyutları için anlamlı farklılığın ilkökul ile lisansüstü grupları arasında olduğu ve farklılığın ilkökul grubu lehine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, babaları ilkökul mezunu olan katılımcılar babaları lisansüstü mezunu olan katılımcılara göre annelerinin otoriter ve ilgisiz olduğunu daha yüksek düzeyde algılamaktadırlar. Demokratik alt boyutu için ise anlamlı farklılığın ilkökul ile lisansüstü grupları arasında olduğu ve farklılığın lisansüstü grubu lehine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, babaları lisansüstü mezunu olan katılımcılar babaları ilkökul mezunu olan katılımcılara göre annelerinin demokratik olduğunu daha yüksek düzeyde algılamaktadırlar. Bağımlılık alt boyutu için ise anlamlı farklılığın ilkökul ile lisansüstü grupları ve ortaokul/lise ile ilkökul grupları arasında olduğu ve farklılığın ilkökul grubu aleyhine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, babaları ilkökul mezunu olan katılımcılar diğer katılımcılara göre annelerinin bağımlı olduğunu daha düşük düzeyde algılamaktadırlar.

Algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeği koruyucu ve demokratik alt boyut düzeyleri katılımcıların baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($F=0,70$, $p>0,05$, $F=2,44$, $p>0,05$). Diğer taraftan, algılanan ebeveyn (baba) ilişki ölçeğinin otoriter, ilgisiz ve bağımlı alt boyut düzeyleri katılımcıların baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=3,34$ ve $p<0,05$, $F=7,30$ ve $p<0,05$, $F=7,37$ ve $p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi ikili gruplar arasında olduğuna Bonferroni Post Hoc testiyle bakıldığında, otoriter ve ilgisiz alt boyutları için anlamlı farklılığın ilkökul ile lisansüstü grupları arasında olduğu ve farklılığın ilkökul grubu lehine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, babaları ilkökul mezunu olan katılımcılar babaları lisansüstü mezunu olan katılımcılara göre babalarının otoriter ve ilgisiz olduğunu daha yüksek düzeyde algılamaktadırlar. Bağımlı alt boyutu için ise anlamlı farklılığın ilkökul ile ortaokul/lise grupları arasında

olduğu ve farklılığın ortaokul/lise grubu lehine olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle, babaları ortaokul/lise mezunu olan katılımcılar babaları ilkokul mezunu olan katılımcılara göre babalarının bağımlı olduğunu daha yüksek düzeyde algılamaktadırlar.

Duygusal duygusal tepkisellik ölçeği toplam düzeyi ve hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık alt boyutları düzeyleri katılımcıların baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (tüm F değerleri için $p>0,05$).

Ebeveynin çocuğuyla iletişimi ölçeği toplam düzeyi ve problem çözme, paylaşma açık olma, saygı-kabul ve engelsiz dinleme alt boyutları düzeyleri katılımcıların baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (F değerleri için $p>0,05$). Diğer taraftan duyarlılık alt boyutu düzeyinin baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur ($F=3,04$ ve $p<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi ikili gruplar arasında olduğuna Bonferroni Post Hoc testiyle bakıldığında, duyarlılık alt boyutu düzeyi alt gruplarının genel karşılaştırmasında anlamlı bir farklılık bulunsa dahi ikili karşılaştırmalarda anlamlı farklılığın bulunmadığı görülmüştür.

4.5. Hipotez Testi Sonuçları

Aşağıda Tablo 4.12’de bu araştırmada test edilen hipotezlerin sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 4.12: Hipotez Testi Sonuçları

No	Hipotez	Sonuç
H ₁	Algılanan ebeveyn ilişkisi ile yetişkinlikte gösterilen duygusal tepkisellik düzeyi arasında bir ilişki vardır.	Kısmen Kabul
H ₂	Algılanan ebeveyn ilişkisi ile bireyin kendi çocuğuyla iletişimi arasında bir ilişki vardır.	Kısmen Kabul
H ₃	Yetişkinlikte gösterilen duygusal tepkisellik düzeyi ile ebeveyn çocuk iletişimi arasında bir ilişki vardır.	Kısmen Kabul

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayanılarak araştırmanın H₁, H₂ ve H₃ hipotezleri kısmen kabul edilmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Aile bireyin karakterinin şekillendiği yerdir. Anne karnından başlamak üzere bebeklik ve çocuklukta yoğun olmak kaydıyla birey ölene kadar anne babasının etkisi altındadır. Bu etki bireyin kendi duygu, tutum ve davranışlarını etkilediği gibi birey ailesinden miras aldığı bu duygu, tutum ve davranışları kendi çocuklarına da aktarabilmektedir. Bu ilişki ağının anlaşılması anne babanın çocuklarla daha nitelikli vakit geçirmesini, ilişki düzeylerinin artırılmasını, çocuk eğitiminin niteliğinin artırılmasını ve bu olumlu mirasın sonraki nesillere de aktırılmasını sağlayabilir. Bu nedenle bu ilişkilerin araştırılması önemlidir. Buradan hareketle, bu araştırmada algılanan ebeveyn ilişkisi ile yetişkinlikteki duygusal tepkisellik düzeyi ve bireyin kendi evliliğinde ebeveyn çocuk iletişim durumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri, en az bir çocuğu bulunan 390 kadın ve erkekten anket yöntemi ile toplanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir ve yorumlanabilir:

Ebeveyn olarak annelerin aile ilişkilerinde ilgisizlik düzeyleri ve bağımlık düzeyleri düşük, diğer taraftan demokratiklik ve koruyuculuk özelliklerinin görece daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ebeveyn olarak babaların aile ilişkilerinde annelere benzer olarak ilgisizlik düzeyleri ve bağımlık düzeyleri düşük, diğer taraftan yine annelere benzer olarak demokratiklik ve koruyuculuk özelliklerinin görece daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgulara dayanılarak ebeveyn olarak anne ve babaların aile ilişkilerindeki davranışlarının benzer olarak algılandığı anlaşılmıştır.

Duygusal tepkisellik düzeylerinin genel olarak görece yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte duygusal tepkiselliğin hassasiyet boyutunun tepkisellik ve dayanıklılık boyutlarına göre daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Anne babaların kendi çocuklarıyla iletişim düzeylerinin genel olarak yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte anne babaların çocuklarıyla

iletişimlerinde saygı-kabul ve paylaşımına açık olma davranışlarını engelsiz dinleme ve problem çözme davranışına göre daha sıklıkla sergiledikleri anlaşılmıştır.

Kişinin kendi anne babasının aile ilişkilerini algılama şekliyle kendi duygusal tepkisellik ilişkilerinin incelemesinden elde edilen bulgular annenin otoriter, ilgisiz, koruyucu ve demokratik olarak algılanmasıyla kişinin kendi duygusal tepkiselliği arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir. Bir diğer deyişle annenin daha yüksek veya daha düşük düzeyde otoriter, ilgisiz, koruyucu ve demokratik olarak algılanması kişinin kendi duygusal tepkiselliğinin hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık düzeylerinde anlamlı bir değişim olarak görülmemektedir. Diğer taraftan, annenin aile ilişkilerinde bağımlı olarak algılanmasıyla kişinin duygusal tepkiselliği arasında pozitif yönlü anlamlı ancak zayıf ilişkiler bulunmuştur. Diğer deyişle, annenin daha yüksek düzeyde bağımlı olarak algılanması kişinin kendi duygusal tepkiselliğinin tepkisellik ve dayanıklılık düzeylerinde ve dolayısıyla genel tepkisellik düzeyinde bir artış olarak yansımaktadır. Bu sonucun, annenin aile ilişkilerinde bağımlı olmasına bir tepki olarak ortaya çıkmış olabileceği çıkarımı yapılabilir.

Aile ilişkilerinde kişinin kendi annesini bağımlı olarak algılaması ile kişinin kendi duygusal tepkiselliği arasında anlamlı bir ilişki bulunurken kişinin babasını aile ilişkilerinde bağımlı olarak algılaması ile kişinin kendi duygusal tepkiselliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca kişinin babasını aile ilişkilerinde koruyucu olarak algılaması ile kişinin kendi duygusal tepkiselliğinde arasında anlamlı bir ilişki de bulunmamıştır. Diğer taraftan, babanın aile ilişkilerinde otoriter, ilgisiz ve demokratik olarak algılanmasıyla kişinin duygusal tepkiselliği arasında anlamlı ancak zayıf ilişkiler bulunmuştur. Otoriterlik ve ilgisizlik ilişkileri pozitif yönlü iken demokratiklik ilişkisi negatif yönlüdür. Bir diğer deyişle, babanın daha yüksek düzeyde otoriter ve ilgisiz olarak algılanması kişinin kendi duygusal tepkiselliğinin hassasiyet, tepkisellik ve dayanıklılık düzeylerinde ve dolayısıyla genel tepkisellik düzeyinde bir artış olarak görülmektedir. Aksine, babanın daha yüksek düzeyde demokratik olarak algılanması kişinin kendi duygusal tepkiselliğinin tepkisellik ve dayanıklılık düzeylerinde ve dolayısıyla genel tepkisellik düzeyinde bir azalış olarak görülmektedir. Bu bulgu, babanın aile ilişkilerinde otoriter ve ilgisiz olmasının çocuğun duygusal tepkiselliğini artırdığı, tersine babanın aile ilişkilerinde demokratik olmasının ise çocuğun duygusal tepkiselliğini azalttığı şeklinde açıklanabilir.

Anne ve babanın aile ilişkilerindeki tutum ve tavırlarının çocuğun duygusal tepkiselliği ile ilişkisi bulgularını birlikte değerlendirdiğimiz de babaların 5 tutum ve davranış türünden 3'ünde ve annenin de 5 tutum ve tavır türünden 1'inde anlamlı ilişkileri bulunduğundan babaların algılanan ilişkilerinin duygusal tepkilerin düzeyleri açısından daha belirleyici olduğu yorumu yapılabilir.

Kişinin kendi anne babasının aile ilişkilerini algılama düzeyiyle kendi çocuklarıyla iletişim düzeyleri arasındaki ilişkilerinin incelemesinden elde edilen bulgular bireylerin anne ve babanın aile ilişkilerindeki otoriterlik, ilgisizlik, koruyuculuk, demokratiklik ve bağımlılık özelliklerinden benzer düzeyde etkilendiklerini göstermiştir. Kişinin kendi annesini otoriter olarak algılaması kendi çocuğuna karşı iletişimindeki tutum ve davranışları ile ilişkili bulunmadığı gibi kişinin kendi babasını otoriter olarak algılaması da kendi çocuğuna karşı iletişimindeki tutum ve davranışları ile ilişkili bulunmamıştır. Diğer taraftan, kişinin kendi annesini ilgisiz olarak algılaması kendi çocuğuna karşı iletişimindeki tutum ve davranışları ile negatif yönlü ilişkili bulunduğu gibi kişinin kendi babasını ilgisiz olarak algılaması da kendi çocuğuna karşı iletişimindeki tutum ve davranışları ile negatif yönlü ilişkili bulunmuştur. Bir diğer deyişle, kişinin kendi anne ve babasını aile ilişkilerinde ilgisiz olarak algılama düzeyi arttıkça kendi çocuğuna karşı problem çözme, paylaşım açık olma, saygı kabul ve duyarlılık davranışı ve dolayısıyla genel iletişim düzeyi azalmaktadır. Bu bulgu algılanan ebeveyn ölçeği boyutları arasında çocuğa karşı iletişimi etkileyen en belirgin boyutun ilgisizlik olduğuna işaret etmektedir. İlgisizlik gibi anne ve babanın ayrı ayrı olmak üzere bağımlı olarak algılanmaları da çocuğa karşı iletişim ile negatif yönlü ilişkili olarak bulunmuştur. Bununla birlikte, annenin bağımlı olarak algılanma düzeyi çocukla iletişimde engelsiz dinleme ve çocukla genel iletişim ile ilişkili iken babanın bağımlı olarak algılanma düzeyi çocukla iletişimde saygı-kabul ve çocukla genel iletişim ile ilişkili olarak bulunmuştur. Kişinin kendi anne ve babasını ilgisizlik ve bağımlı olarak algılaması ile kişinin kendi çocuğuna karşı iletişimini negatif yönlü ilişkili bulunurken anne babanın demokratik olarak algılanması ile kişinin kendi çocuğuna karşı iletişimi pozitif yönlü ilişkili bulunmuştur. Bu bulguya dayanarak anne babalar daha yüksek düzeyde demokratik olarak algılandıkça kişinin kendi çocuklarına karşı iletişimlerinde özellikle paylaşım açık olma davranış düzeylerinin artacağı öngörüsünde bulunulabilir. Algılanan ebeveyn ilişkisi ile çocuğa karşı iletişim ilişkisinde anne ve baba algılarının farklılaştığı tek

boyut koruyuculuktur. Annelerin koruyucu olarak algılanmaları ile çocuğa karşı iletişimin paylaşımına açık olma boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken babaların koruyucu olarak algılanmalarıyla çocuğa karşı iletişim arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Kişinin kendi anne babasının aile ilişkilerini algılama düzeyiyle kendi çocuklarıyla iletişim düzeyleri arasındaki ilişkilerin analizinden elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde anne ve babalarla ilgili algıların kişinin kendi çocuğuyla iletişimiyle kısmen ilişkili olduğu ve anne ve babalarla ilgili algıların kişinin kendi çocuğuyla iletişiminde ilişki yönünün ve düzeyinin de benzer olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın duygusal tepkisellik ile çocuğa karşı iletişim arasındaki ilişkiyle ilgili bulgular genel olarak duygusal tepkisellikle çocuğa karşı iletişimin negatif yönlü ilişki olduğunu göstermiştir. Bir diğer deyişle, bireylerin duygusal tepkiselliklerinde meydana gelen bir artışın çocuğa karşı iletişimde bir azalma şeklinde görüleceği bulunmuştur. Duygusal tepkisellik düzeyleri ile çocuğa karşı iletişim arasındaki bu ilişkinin özellikle problem çözme, duyarlılık ve engelsiz dinleme iletişim davranışları açısından daha belirgin olduğu anlaşılmıştır. Duygusal tepkiselliğin hassasiyet boyutunun çocuğa karşı iletişimle ilişkili olmadığı bulunmuştur. Diğer taraftan, duygusal tepkiselliğin tepkisellik ve dayanıklılık boyutunun çocuğa karşı iletişimle ilişkili olduğu bulunmuştur. Dayanıklılık boyutunun çocuğa karşı iletişimin 5 alt boyutunun tamamıyla ilişkili olması dikkat çekmiştir. Çocukla iletişim geliştirmek ve bunu sürdürebilmek emek ve sabır isteyen bir iş olmakla birlikte, duygusal tepkiselliğin dayanıklılık boyutu da bu süreçte belirleyici bir rol oynamaktadır.

Bu araştırmanın fark analizleriyle ilgili bulguları erkek ve kadınların annelerinin aile ilişkilerini benzer düzeyde algıladıklarını, bununla birlikte erkeklerin kadınlara göre annelerini daha bağımlı olarak algıladıklarını göstermiştir. Benzer olarak erkeklerin kadınlara göre babalarını da daha bağımlı olarak algıladıkları anlaşılmıştır. Diğer taraftan kadınlar erkeklere göre babalarını daha otoriter ve daha ilgisiz olarak algılamaktadırlar.

Bulgular kadınların duygusal tepkisellik düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Bulgular kadınların çocuklarıyla iletişim düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgu çocuklarla iletişimin ailede daha çok annelerce yürütüldüğü şeklinde ifade edilebilir.

Anne babaların aile ilişkileriyle ilgili algılarının genel olarak yaşa göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bunun tek istisnası daha genç olanların babalarını daha koruyucu olarak algılıyor olmalarıdır. Bireyin yaşıyla birlikte edindiği hayat tecrübesinin bireyin ebeveyne karşı aile ilişkisiyle ilgili algılarını farklılaştırmamaktadır.

Bulgular yaş farklılaştıkça duygusal tepkisellik düzeylerinin farklılaşmadığını göstermiştir. Bu bulgu, bireyin yaşla birlikte edindiği deneyimlerin duygusal tepkisellik düzeylerini farklılaştırmadığı şeklinde açıklanabilir.

Benzer olarak, yaş farklılaştıkça çocuğa karşı iletişim düzeylerinin de genel olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Bunun tek istisnası yaşı daha fazla olan anne babaların çocuklarıyla iletişimlerinde paylaşım açık olma davranışını daha az düzeyde gösteriyor olmalarıdır. Bu bulguya göre, her yaştan birey çocuklarına karşı iletişiminde benzer tutum ve davranışlar göstermektedir.

Bulgular ebeveynlere karşı algıların genel olarak medeni duruma göre farklılaşmadığını göstermiştir. Bunun anneler açısından istisnası boşanmış olanların evli olanlara göre annelerini aile ilişkilerinde daha ilgisiz olarak algılamalarıdır. Babalar için istisnası ise evli olanların bekar oranlara göre babalarını daha yüksek düzeyde koruyucu ve demokratik olarak algılıyor olmalarıdır.

Bulgular evli veya boşanmış olma durumuna göre duygusal tepkisellik düzeylerinin farklılaşmadığını göstermiştir.

Bulgular evli veya boşanmış olma durumuna göre çocuğa karşı iletişim davranışlarının düzeylerinin farklılaşmadığını göstermiştir.

Anne ve babanın aile ilişkileriyle ilgili algı düzeylerinin bireylerin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu bulgu, eğitim düzeyleri farklılaşsa da anne ve babanın aile ilişkileriyle ilgili algı düzeylerinin farklılaşmadığı şeklinde de yorumlanabilir.

Eğitim düzeyi farklılařtıķa duygusal tepkiselliğin genel olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bu farklılık özellikle tepkisellik boyutunda belirgindir. Lise ve altı mezunu olanların tepkisellik düzeylerinin lisansüstü mezunu olanlarınkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Eğitim düzeyi farklılařtıķa çocuğa karşı iletişim davranışlarının genel olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu bulgulara göre her eğitim düzeyinden bireylerin çocuklarına karşı benzer düzeyde iletişim davranışları sergilediği öngörülebilir. Bunun tek istisnası engelsiz dinleme iletişim davranışıdır. Lisans mezunu olanların çocuklarına karşı iletişimde engelsiz dinleme davranışını lise ve altı düzeyde eğitime sahip olanlara göre daha yüksek düzeyde gösterdikleri bulunmuştur.

Bulgular anne eğitim düzeyine göre annenin aile ilişkileri otoriterlik, ilgisizlik ve demokratiklik algılarının farklılaştığını göstermiştir. Lisans ve üzeri mezunu olan anneler daha az eğitim düzeyine sahip olan annelere göre daha az ilgisiz olarak algılanmışlardır. Aynı zamanda bu anneler diğer annelere göre daha yüksek düzeyde demokratik olarak algılanmışlardır. Bu bulguyu lisans ve üzeri olan annelerin çocukları tarafından daha ilgili ve daha demokratik olarak algılandıkları şeklinde yorumlamak mümkündür. Aynı şekilde anne eğitim düzeyinin farklılaşması babaların algısını da etkileyebilmektedir. Annelerin lisans ve üzeri mezunu olması durumunda eş olan babalar daha az eğitim düzeyine sahip olan annelerin eşleri olan babalara göre daha yüksek düzeyde demokratik olarak algılanmışlardır.

Annenin eğitim düzeyi farklılaşsa da bireyin kendi duygusal tepkiselliğinin farklılaşmadığı bulunmuştur.

Annenin eğitim düzeyi farklılaşsa da bireyin çocuğa karşı iletişim davranışlarının farklılaşmadığı bulunmuştur.

Bulgular baba eğitim düzeyine göre annenin aile ilişkileri otoriterlik, ilgisizlik, demokratiklik ve bağlılık algılarının farklılaştığını göstermiştir. Lisans ve üzeri mezunu olan babaların eşleri olan anneler ilkokul mezunu olan babaların eşleri olan annelere göre daha az ilgisiz ve otoriter olarak algılanmışlardır. Aynı zamanda bu ilkokul mezunu olan babaların eşleri olan anneler diğer annelere göre daha düşük düzeyde demokratik ve bağımlı olarak algılanmışlardır. Bu bulguyu lisans ve üzeri mezunu olan babaların eşleri olan annelerin çocukları tarafından daha ilgili, daha az

otoriter ve daha demokratik, daha bağımlı olarak algılandıkları şeklinde yorumlamak mümkündür. Benzer olarak lisans ve üzeri mezunu olan babalar da ilkokul mezunu olan babalara göre daha yüksek düzeyde bağımlı fakat daha fazla ilgili ve daha az otoriter olarak algılanmışlardır.

Annenin eğitim düzeyi farklılaşsa da bireyin kendi duygusal tepkiselliğinin farklılaşmadığı gibi baba eğitim düzeyi farklılaşsa da bireyin kendi duygusal tepkiselliğinin farklılaşmadığı bulunmuştur.

Annenin eğitim düzeyi farklılaşsa da bireyin çocuğa karşı iletişim davranışlarının farklılaşmadığı gibi babanın eğitim düzeyi farklılaşsa da bireyin çocuğa karşı iletişim davranışlarının genel olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Bunun tek istisnası babanın eğitim düzeyi farklılaşınca bireyin çocuğuyla iletişimde engelsiz dinleme davranışının farklılaşıyor olmasıdır.

Araştırmanın bulguları alan yazınla da uyumludur. Fidanoğlu (2007) anne babanın birbirleriyle olan olumsuz ilişkilerinin çocuklar üzerinde de olumsuz etkileri olacağını belirtmiştir. Çakmak (2018) da ailedeki uyumsuzluk ve uyuşmazlığın duygusal tepkiselliği artıracaklarını vurgulamıştır. Üstünoğlu (1987), Dodson (1997), Ömeroğlu ve Ulutaş (2007) ve Yavuzer (2005) de ebeveynin çocuğu üzerindeki oluşturduğu algıların çocuğun hayatı boyunca onu etkileyecek izler bırakacağını ifade etmişlerdir. Öziş (2016) bu araştırmanın bulgularıyla uyumlu olarak algılanan ebeveyn ilişkisi ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı ilişkiler bulmuştur. Kaya ve Gündüz (2019) de algılanan ebeveyn tutumları ile çocuklardaki somatizasyon belirtileri arasında ilişki bulmuştur. Eri (2018) de araştırmasında algılanan ebeveyn tutumlarının çocukların spor motivasyonunu etkilediğini tespit etmiştir. Karaoğlan (2018) bu araştırmanın bulgularıyla uyumlu olarak algılanan ebeveyn biçimi ile duygusal tepkisellik arasında pozitif yönlü bir ilişki rapor etmiştir. Ayrıca algılanan ebeveyn biçiminin medeni duruma göre farklılaşmazken ebeveyn eğitim düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur. Bayrı ve Özdemir (2022) öğrencilerin duygusal tepkiselliği ile öz-yeterliği arasında ilişkiler olduğunu ve kadınların erkeklere nazaran duygusal tepkiselliklerin daha yüksek olduğunu bulmuştur ki bu bulgu da bu çalışmanın bulgularıyla uyumludur.

Araştırmanın bu bulgularına dayanılarak uygulayıcılar ve araştırmacılar için şu önerilerde bulunulabilir:

Araştırmanın bulguları, kişilerin kendi anne babaları aile ilişkileriyle ilgili olarak algılama şekillerinin kendi duygusal tepkisellikleriyle ilişkili olduğunu gösterdiğinden anne babaların ilişkilerini geliştirecek uygulamaların geliştirilmesi düşünülmelidir. Bu konuda farkındalık oluşturulması başlangıç noktası olabilir.

Özellikle babaların ilgisizliği ve otoriterliği arttıkça duygusal tepkiselliğin artıyor olması ve babaların demokratikliği arttıkça duygusal tepkiselliğin azalıyor olması dikkate alınarak babalara otoriterlikten uzak ve demokratik bir yaklaşım üzerinde hem eşleriyle hem de çocuklarıyla ilgilenme alışkanlığı kazandırmak amaçlanmalıdır. Babaların bu olumlu yaklaşımı çocuklarıyla iletişiminin geliştirmesini de garanti edecektir. Bu nedenle baba eğitim programları daha sıklıkla ve kontrollü gerçekleştirilebilir.

Benzer şekilde annelerin ilgisiz olmasının çocuklarla iletişim düzeyini azalttığı ve demokratik olmasının çocuklarla iletişim düzeyini artırdığı bulguları dikkate alınarak annelerin hem eşlerine hem de çocuklarına karşı ilgili ve demokratik olmasını sağlayacak anne eğitim programları daha düzenli ve kontrollü yapılabilir.

Duygusal tepkisellik ile ebeveynin çocuğuyla iletişimi arasındaki negatif yönlü ilişki dikkate alınarak eşlere ve eş adaylarına duygusal tepkiselliği kontrol edebilecek alışkanlıkların kazandırılması planlanmalıdır. Bulgular erkeklerin duygusal tepkisellik düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğunu gösterdiğinden erkekler öncelikli hedef grup olabilir.

Erkeklerin çocuğun iletişimde de daha az rol üstlendiği bulunduğundan erkeklerin çocukla iletişim becerilerinin ve alışkanlıklarının kazandırılması da bir hedef olmalıdır. Araştırmanın bulguları algılanan ebeveyn ilişkisi ile duygusal tepkisellik arasında ilişki olduğunu gösterdiğinden öncelikle annenin ve babanın eş olarak birlikte eğitimi ve sonrasında çocuğun da katılımıyla ebeveyn çocuk eğitimlerinin daha sıklıkla ve kontrollü yapılması yararlı olacaktır.

Ayrıca, duygusal tepkiselliğin insan yaşamında önemli etkileri göz önünde bulundurulduğunda, çocuklara, yetişkinlere, eşlere ve eş adaylarına, duygusal

tepkiselliklerini kontrol edebilecek, doğru yönetebilecek ve duyguya rağmen doğru tepki verebilme alışkanlığı kazandıracak eğitim programları planlanabilir. Hatta bu eğitimler, daha sağlıklı nesillerin oluşması için devlet politikası haline getirilebilir.

Gelecekteki araştırmalar algılanan ebeveyn ilişkisi ile yetişkinlikteki duygusal tepkisellik düzeyi ve bireyin kendi evliliğinde ebeveyn çocuk iletişim durumu arasındaki ilişkileri daha sıklıkla incelemelidirler. Daha farklı ve geniş örneklem gruplarıyla bu ilişkileri inceleyen araştırmalar tekrarlanmalıdır. Zaman serisi araştırmalarının yapılması da yararlı olacaktır. Ayrıca, bu ilişkileri derinlemesine incelemek için daha homojen gruplarla nitel araştırmaların gerçekleştirilmesi de gereklidir.

KAYNAKÇA

Makaleler

- Ainswort, M. D., Blehar, M. C., Waters, E., and Wall, S. (1978). Patterns of Attachment: Assessed in the Strange Situation and at Home. Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum.
- Alisinanoğlu, F. (2002). Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 97-107.
- Altunek, S. (2001). "Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirilmesi" *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2. 17-28.
- Ammerman, Robert, vd. (1986). Consequences of Physical Abuse and Children. *Clinical Psychology Review*, 6 (4), 291-310.
- Arı, R. Ve Şahin Seçer, Z. (2003). Farklı Ana Baba Tutumlarının Çocukların Psikososyal Temelli Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. *S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı 10. 451-464.
- Arnett, J. J. (1995). "Broad and Narrow Socialization: The Family in The Context of Cultural Theory", *Journal of Marriage and the Family*, 49: 327-337. Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Ashman, Kirst K. Ve Hull, G. H (1999). *Understanding Generalist Practice*. Chicago: Nelson HallPublisher.
- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anatolian Journal of Psychiatry*; 8:206-214.
- Aydoğdu, F., Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler açısından Değerlendirilmesi.
- Bağlı, M ve A. Sever (2005). "Tabulaştırılan/tabulaşan kurumun (ailenin) kurbanlıklar edinme pratiği" *Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, Ocak-Mart, 2 (8):9-21.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*, New York: Prentice- Hall, Inc.
- Baumrind, D. (1966). Effects Of Authoritative Parental Control On Child Behavior" *Child Development*, 37, 887-907.
- Bayrı, H. & Özdemir, P. (2022). Özel Yetenekli Öğrencilerin Duygusal Tepkisellik, Öz-Yeterlik ve Psikolojik Kırılganlık Düzeylerinin İncelenmesi: Bir Karma Yöntem Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(81), 1-20. DOI: 10.17755/esosder.878181.
- Berg, B. ve Kally, R. (1979). The measured self-esteem of children from broken, rejected, and accepted families, *Journal of Divorce*, 2(4), 363-369.

- Bradley, M. M., Condipoti, M., Cuthbert, B. N., ve Lang, P.J. (2001). Emotion and motivation I: defensive and appetitive reactions in Picture processing. *Emotion*, 1(3), 276.
- Bylisma, L. M., Morris, B.H. ve Rottenberg, J. (2008). A meta-analysis of emotional reactivity in major depressive disorder. *Clinical Psychology Review*, 28(4), 676-691.
- Carr, A. (2005). *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology: a Contextual Approach*. NY: Brunner-Routledge.
- Chen, X., Hastings, P. D.; Rubin; K. H., Chen, H., Cen, G. Ve Stewart, S. L. (1998). Childrearing attitudes and behavioral inhibition in Chinese and Canadian toddlers: A cross-cultural study. *Developmental Psychology*, 34(4), 677-686.
- Coll, C.G., ve Magnuson, K. (2000). Cultural Differences as Sources of Developmental Vulnerabilities and Resources. In J. P. Shonkoff ve S. J. Meisels (Eds.), *Handbook of Early Childhood Intervention* (2nd ed, ss 94-114). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Cummings, E.M. (1986). Coping with background anger in early childhood. *Child Development*, 58, 976-984.
- Ensign, J., Scherman, A. ve Clark, J.J (1998), The relationship of family structure and conflict to levels of intimacy and parental attachment in college students. *Adolescence*, 33, 575-582.
- Çamurdan, A. (2008). Çocuk İhmalı, Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım. *Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği*, 35.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Çelik, E. ve Öziş, G. (2016). Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeğinin geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi
- Eri, E. (2018). Futbol Altyapı Sporcularında Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Başarı Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Avrasya Spor Bilimleri Araştırmaları*, 3(2), 80-92. DOI: 10.22396/ERISS.2018.38.
- Ersoy, A.F. (1997), “Aile İçi Etkileşim ve Ailede Meydana Gelen Bazı Sorunlar Üzerine Bir Araştırma”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 127-139.
- Fidanoğlu, O. (2007). Evlilik uyumu ile Eşlerin Somatizasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki ve Diğer Sosyo- demografik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Bilim Dalı: İstanbul*.
- Fişek, G. (1982). Psychopathology and the Turkish family: A. Family systems theory analysis. Kağıtçıbaşı, Ç. (Ed). *Sex Roles, Family and Community in Turkey* (s. 295-321). Indiana University, Turkish Studies, 3.
- Frude, N.J. (1991). *Understanding Family Problems: A psychological Analysis*, Chichester, UK: Wiley.
- Goldin, P. R., Manber, T., Hakimi, S., Canli, T., Gross, J. J. (2009). Neural bases of social anxiety disorder: emotional reactivity and cognitive regulation during social and physical threat. *Archives of General Psychiatry*, 66(2), 170-180.

- Gonzales, A., Greenwood, G. Ve WenHsu, J. (2001) Undergraduate students' goal orientations and their relationship to perceived parentig styles, *Collages Student Journal*, 35, 182-193.
- Greenspan, S. I. Ve Shanker, S. G. (2004). *The first idea. How symbols, language, and intelligence evolved from our primate ancestors to modern humans.* Cambridge: da Capo Press.
- Henderson, A. D. Thomas V:S: and Home, A. M. (2003). Mothers and Sons: A Look at the Relationship between Child Behavior Problems, marital Satisfaction, Maternal Depression, and Family Cohesion. *The Family Journal: Counseling And Therapy For Couples And Families*, Vol. II no.1. 33-41.
- Jennings, A.M. Salts, C.J. ve Smith, TA. (1991), Attitudes toward marriage : Effects of parental conflict, family structure, and gender, *Journal of Divorce and the Remarriage*, 17, 67-79.
- Johnson, R. N. (1972). *Aggression in Man and Animals*, Philadelphia, W. B. Saunders ComPany.
- Jouriles, E. N., Bourg, W.J. and Farris, A.M. (1999). Marital Adjustment and Child Conduct Problems: A Comparison of the Correlation Across Subsamples. *Journal of Consulling Clinical Psychology*, Vol: 2. 354-357.
- Kanak, M. Ve Pekdoğan, S. (2015). Ergenlerin utangaçlık düzeylerinin anne-baba tutumları ve bazı değişiklikler açısından incelenmesi, *International Journal of Social Science*, Number, 32,513-525.
- Kara, B., Biçer Ü. Ve Gökalp A. S. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları*, 47 (2), 140- 151.
- Kaya, A. Bozaslan, H. Ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Kaya, F. Ş. & Gündüz, İ. (2019). Anne-Babası Evli veya Boşanmış Olan Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Tutumu ile Somatizasyon Belirtileri Arasındaki İlişki. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 35-56.
- Kındap, Y. Ve Sayıl, M. (2011). Ebeveyn Uygulamaları ve Ergen Uygulamaları Ergenin Sorun Davranışları Arasındaki Bağlantılar.
- Korbin, J. E. (1991). Cross-cultural perspevtives and research directions fort he 21 st Century. *Child Abuse and Neglect*. 15 (1), 67-77.
- Kulaksızoğlu, A. (1985),” Anne ve Baba Tutumları Açısından Gençlik Sorunları”, *Aile ve Çocuk Dergisi*, (4), 48-53.
- Lord, Robert G. Ve Kanfer, Ruth (2002). Emotions and Organizational Behavior. In *Emotions In The Workplace*, Robert G.Lord, Richard J. Klimoski ve Ruth Kanfer (ed). New York: Jossey Bass.p.5-20.
- Miller, J. G. (2002). Bringing culture to basic psychological theory--Beyond individualism and collectivism: Comment on Oyserman et al. (2002). *Psychological Bulletin*, 128(1), 97–109.

- Myin – Germeys, I., van Os, J., Schwartz, J. E., Stone, A. A., Delespaul, P. A. (2001). Emotional reactivity to Daily life stress in psychosis. *Archives of General Psychiatry*, 58(12),1137-1144.
- Nock, M. K., Wedig, M. M., Holmberg, E. B., Hooley, J. M. (2008). The emotion reactivity scale: development, evaluation, and relation to self- injurious thoughts and behaviors. *Behavior Therapy*, 39(2), 107-116.
- Nystul, M.S. (1993). *The Art and Science Of Counselling And Psychotherapy*. New York.
- Nystul, M. S. (1999). “Marriage and family counseling”, *The Art and Science of Counseling and Psychotherap*, New York. SS. 242- 266.
- Orçan, M. (2009), *Sosyal gelişim*, E. Deniz (ed), *Erken çocukluk döneminde gelişim* (s. 127- 181) içinde. Ankara Maya Akademi.
- Ovayolu, N. Uçan, Ö., ve Serindağ, S. (2007). *Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri*. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi.
- Parneix, M., Pericaud, M., Clement, J. (2013). Majör depresif dönemler ile ilişkili kolay öfkelenme: Duygu durum bozuklukları ve mizaç ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24.
- Parneix, M., Pericaud, M., ve Clement, J. P. (2014). Major depresif dönemler ile ilişkili kolay öfkelenme. *Türk Psikiyatri dergisi*, 25(2), 106-113.
- Pekşen Akça, R. (2012). Ana-babaların çocuk yetiştirmede aşırı koruyucu olmaları, *uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi*, 29, 1-13.
- Plutchik, R. (1980) *A General Psycho Evolutionary Theory, Emotional Theory Research Experience*. s. 68-78.
- Polanco-Roman, L., Moore, A., Tsypes, A., Jacobson, C., Miranda, R. (2017). Emotion reactivity, comfort expressing emotions, and future suicidal ideation in emerging adults. *Journal of Clinical Psychology*, 74(1), 123-135.
- Razi, H. C., Köse, G. Ve Yazal, E.A. (2004). Bir Munchausen Sendromu Olgusu. *Pediatric Bilimler Dergisi* 13, 163-167.
- Robinowitz, J. A., Osigwe, I., Drabick, D. A. G., Reynolds, M. D. (2016). Negative emotional reactivity moderates the relations between family cohesion and internalizing and externalizing symptoms in adolescence. *Journal of Adolescence*, 53, 116-126.
- Rohner, R. P. (1975). *They love me, they love me not: A worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection*. New Haven: Human Relations Area Files Press.
- Russell, A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller, H. Ve Palmer, G. (19989). Sex-based differences in parenting styles in a sam Australian, *Journal of Psychology*, 50, 89-99.
- Sak, R., Şahin Sak, İ.T., Atli, S. Ve Şahin, B.K. (2015). Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972-991.
- Schonhaut, L. (2014), *Bebeğin nöropsikotik Gelişimi Şili Pediatri Dergisi*, 85 (1), 106-111.

- Skowron, E. A. (2000). The role of differentiation of self in marital adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 47(2), 229-237.
- Suri H. Purposeful sampling in qualitative research synthesis. *Qualitative Research Journal*. 2011;11(2):63-75.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999), "Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkileri", *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 35-58.
- Şimşek, N. (2005), "Nevşehir İl Merkezindeki Lise Öğrencilerinde İntihar Girişimi Yaygınlığı ve İlişkili Ailesel Faktörlerin Belirlenmesi", *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14, 79-97.
- Şirvanlı-Özen (1999). Eşler arası çatışma ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri. Davranış ve uyum problemleri. *Çocuk ve gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6(1), 19-29.
- Tok, S. (2001), "Aile İçi İletişim ve Çocuk", *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Eylül, Eylül, 279 (34-39). Richman, N ve Landsdown, R (1988). *Problems of Prechool Childre*. NY: John Wiley ve Sons.
- Tomkins, S.S. (1991). *Affect imagery consciousness: Vol. IV: Cognition : Duplication and transformation of information*. New York: Springer.
- Turner, E. A., Jensen-Doss, A. ve Heffer, R. W. (2015). Ethnicity as a moderator of how parents' attitudes and perceived stigma influence intentions to seek child mental health services. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 21(4), 613-618.
- Üre, Ö., Hamarta, E. Baltacı, Ö. Ve Demirtaş, E. (2010). Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi, *Aile ve Toplum*, 6 (21) 73-82.
- Webster-Stratton, C. (1998). Mother's and Fathers' Perceptions of Child Deviance : Roles of Parent and child Behaviors and Parent Adjustment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. Volume 56, Issue 6, December, Pages 909-915.
- Wentzel, K. R. (1998). Social relationships and motivation in middle school: The role of parents, teachers, and peers. *Journal of Educational Psychology*, 90(2), 202-207.
- Werner, E. E. ve Smith, R. S. (2001). *Journeys from childhood to midlife: risk, resilience, and recovery*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Wing, D. G., Burge- Callaway, K., Rose Clance, P., ve Armistead, L. (2001). Understanding gender differences in bereavement following the death of an infant: Implications of or treatment. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 38(1), 60.
- Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık, *Polis Bilimleri dergisi*, 6(3-4), 131-150.
- Yılmaz A. (2001). Eşler arasındaki uyum: kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Aile ve Toplum Eğitim ve Kültür Araştırma Dergisi*, Cilt 1 Sayı:4.

- Yılmaz, A. (2001), “Eşler Arasındaki Uyum, Anne-baba Tutumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkilerin Gelişimsel Olarak İncelenmesi”, Türk Psikoloji Dergisi, 16 (47), 2001.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum, anne baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. Türk Psikoloji Dergisi, 16(47), 1-24.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2010). “Çocukların İhmal İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi”. Toplum ve Sosyal hizmet, Cilt 21, Sayı 1.
- Yurdakul, A., Üner, S. (2015). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin duygusal tepkisellik durumlarının değerlendirilmesi. TAF Preventive Medicine Bulletin, 14(4).

Tezler

- Altınsu, B. (2004). Çocuklara Bakım Veren Hemşirelerin Çocuk İstismar ve İhmalini Tanıyabilmeleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Atamer A. A. (1998). Characteristics of Childhood Sexual Abuse Among Turkish University Students. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atamer A. A. (2005). Çocuk istismarı tarama Anketi: Geliştirme, geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Bal, S. (2010). Çocukluk Örselenme Yaşantıları, Ana Baba Ergen İlişki Biçimleri ve Sosyal Destek Algısının, Kural Dışı Davranışlarla İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bekçi, B. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı ve Öfke Tetikleyicileri Arasındaki İlişkinin Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cengiz, S. (2017). Ergenlerde duygusal tepkisellik, bilişsel çarpıtmalar ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Elibol Gültekin, S. (2008). 5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Erol, D. (2007). Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin, Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları (Eskişehir İl Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- İşmen, E. (1999). Aile İçi Çocuk İstismarı. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karadeniz, S. (2008). Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Psikolojik Doğum Sırası Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Karaoğlu, T. (2018). *Baba ve Yetişkin Kızları Arasındaki İlişkide Duygusal Erişilebilirlik ve Algılanan Ebeveyn Biçiminin Yetişkin Kadınlarda Duygusal Tepkisellik ve Dürtüsel Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek

Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı.

- Özatça A. (2009), “Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri” Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana
- Özbey, S. (2009). Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği'nin (PKBS-2) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim dalı: Ankara. Parke, R. D. (2004). Development in the family. Annual Reviews Psychology, 55, 365-399.
- Özgür, S. (2004). Ankara İli İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Ailelerinin Aileleri Tarafından İstismarı ve İhmali. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öziş, G. (2016). *Evlilik Yaşam Doyumunun Algılanan Ebeveyn İlişkisi, Psikolojik Dayanıklılık ve Dinsel İnanç Gücü Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı.
- Sarı, E. (2007). Anasınıfına Devam Eden 5-6 yaş Çocukların Annelerinin Çocuk yetiştirme Tutumlarının Çocuğun Sosyal Uyum ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara
- Stephens, M. A. (2009). Gender differences in parenting styles and effects on the parent-child relationship (Yayınlanmamış bitirme tezi). Texas State University, Texas.
- Şirvanlı, Ö. (1998). Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki çocukların Uyum ve Davranış Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Tatarel-Kışlak, Ş. (1992). Cinsiyet, Evlilik Uyumunu, Depresyon ile Nedensel ve Sorumluluk yüklemeleri arası İlişkiler Üzerine Bir araştırma (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Tercan, M. (1995). Çocuğun Ana- Babası Tarafından Fiziksel İstismarı ve İhmali Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yamanoğlu, Ü. (2007). Çocuk yetiştirmede aile modeli, Lisans bitirme tezi. Newport International University, İstanbul.
- Yaprak, B. (2007). İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analiziyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Yıldırım, İ. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçme Kriterleri Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 27.
- Yıldız, S. (2007). İlköğretim İkinci kademesindeki Çocuklara Yönelik İstismarın ve İhmalin Çeşitli Değişkenler Yönünden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Yolcuoğlu, S. (2009):” Çocuk Koruma Sisteminde Aileyle Çalışmanın Esasları: İstanbul Örneğinde Çocuklar ve Ailelerinin Gereksinimler, Güçlülük ve Risk Faktörleri Açısından Değerlendirilmesi”. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Kitaplar

Aile Sosyolojisi, (2012), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 107,124.

Alkan, T. (1983). Saldırganlık, Önyargı ve Yabancı Düşmanlığı, İstanbul: Hil Yayınları.

Aral, N. (1997). Fiziksel İstismar ve Çocuk, Ankara, Tekışık Veb Ofset Tesisleri.

Aydın, B. (2002). Gelişim Psikolojisi. İstanbul: SFN Baskı.

Bilgin, N. (1988). Sosyal psikolojiye Giriş, İzmir. Ege Üniversitesi Edabiyat Fakültesi Yayınları No: 48.

Birey ve Davranış, (2013). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını NO:2329, 22, 25.

Bowlby, J. (2013). Bağlanma, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.

Büke, A. S. (2006). Travma. Çocukluk Çağı Travmaları, (Editör: Rıza Doğan, İrfan Taştepe, Tuba Liman). Ankara: MN Medikal ve Nobel Tıp Kitap Sarayı, 767-788.

Cohen, J. L., (2019). The Handy Psychology Answer Book, 157.

Cohen, L.J. (2007). “antisosyalliğin Nörobiyolojisi.” C. Stough (Ed.) Neurobiology of Exceptionality. New York: Kluwer Academic / Plenum Yayınları, s. 107-124.

Cüceloğlu, D. (2015), İletişim Donanımları. İstanbul: Remzi.

Çökül, B. (2018). Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt 9, Sayı 2.

Damasio, A. (2003). Looking for Spinoza: Joy, Sorrow, and the feelig Brain. New York:Harcourt.

Davranış Bilimlerine Giriş, (2009). TC. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1355, 127.

Demirsar A. (1992); Psikoterapi türleri, 2. Kitap, (1. Baskı), Bursa: Bursa Hakimiyet.

Dhanapal, R. V.; Kumar, R; Ramachandran, M. ve Ram, S. S. (2011), “Human Resource Management Stress Management: Focused on Indian Information Technology Scenario”, Proceedings of the World ongress on Engineering, 2011 Vol: I, pp: 1–3.

Dodson, F. (1997). Çocuğunuzu tanıyor musunuz? İstanbul: Denge.

Donma, M.ve Donma, O. (2006). Evlilik Problemleri, Sosyal ve Fiziksel Çevre ile Çocuk Sağlığı Etkileşiminde Sosyal Hizmetlerin Önemi. Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin konumu Hedefleri ve Geleceği. Sempozyum Sunum Kitabı. 67-71.

Duvall, E. M. (1972). Family Development, New York: J. B. Lippicct Company. Gazi Üniversitesi Tıp fakültesi Öğrencisi Ders Notları, (2001). Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara.

Geçtan, E. (1983). İnsan olmak:47.

George D, Mallery P. (2010). SPSS for Windows step by step. A simple study guide and reference (10. Baskı). GEN, Boston, MA: Pearson Education, Inc..

- Giddens A., (2012). Sosyoloji, İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji. Ankara:Ayraç Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). Yeni İnsan ve İnsanlar, 10. Basım. İstanbul: Evrim Yayınevi ve Bil. San. Tic. Ltd. Şti.
- Kars, Ö. (1996). Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Levine, A., Heller, R. (2021). Bağlanma, Aganta Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Lundberg, A. C Schrag, N. Larda, (1970), Sosyoloji, Cilt II, Siyasal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara.
- Nakip, M. & Yaraş, E. (2017). *Pazarlamada Araştırma Teknikleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Özdamar K., (2002). Paket Programlar ile İstatistik Veri Analizi, Eskişehir: Kaan Kitapevi, 661-673.
- Özkalp, E. (2011). Sosyolojiye Giriş. Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Polat, O. (2001). Çocuk ve Şiddet. İstanbul: Der Yayınları.
- Sayar ve Bağlan, (2010). Koruyucu Psikolojisi Kitabı (2010), Timaş Yayınları.
- Sayar, K. ve Bağlan, F., (2010). Koruyucu Psikoloji,2010, s. 260,261,262. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Sayar, K., Bağlan F., (2010). Koruyucu Psikoloji: 58-59. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Seven, S. (2008). Çocuk Ruh sağlığı (1. Baskı). Ankara: Pegem Net Yayıncılık.
- Seven, S. (2008). Çocuk ruh sağlığı (1.Baskı). Ankara: Pegem net yayıncılık.
- Sipahi B., Yurtkoru, E.S., Çinko M., (2008). Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi, İstanbul: Beta Yayınları.
- Şenkal, A. (2005). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika. İstanbul, alfa yayınları No: 1628, 1. Basım.
- Şenses, F. (2001). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Tavşancıl E., (2006). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Turan, A., Traş. Z. (2016). Çocuk ihmal ve İstismarı, Eğitimden Psikolojik Yansımalar, (ss 37-58). Konya: Çizgi kitabevi.
- Wilson GD, MC Laughin C, (2002); Aşk bilimi, İstanbul Çitlembik Yayınevi.
- Yavuzer, H. (2003). Ana – Baba ve Çocuk, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (Der.), (2004), Ana-Baba Okulu, 4. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yıldız, A. (2012), Saldırganlık ve aile. H. Yavuzer (Ed.), Ana-baba okulu (ş. 403-423) içinde. İstanbul: Remzi.
- Zeytinoğlu, S. (1991). Sağlık, sosyal hizmet ve hukuk alanlarında çalışanların Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri. Çocuk İstismarı ve İhmali. Gözde Repro Ofset: Ankara, 147-161.

EKLER

EK 1: Anket Soruları

EK 2: Etik Kurul Onay Belgesi

Ek 1: Anketler

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı,

Bu anket formu İstanbul Ayvansaray Üniversitesi Psikoloji Bölümü yüksek lisans tezinde kullanılacaktır. Vereceğiniz cevapların doğruluğu çalışmamız için büyük önem taşımaktadır. Sorulara vereceğiniz yanıtlar kesinlikle gizli tutulacaktır. Bu anketi doldurmanız yaklaşık 10 dakikanızı alacaktır. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için aşağıda iletişim bilgisi bulunan araştırmacıyla görüşebilirsiniz. Bu araştırmaya katılmama hakkınız bulunmaktadır. Aynı zamanda çalışmaya katıldıktan sonra çalışmadan çıkabilirsiniz. Bu formu onaylamanız, araştırmaya katılım için onay verdiğiniz anlamına gelecektir. Lütfen boş bırakmadan her soruyu cevaplayınız. Desteğiniz için çok teşekkür ederiz.

Saygılarımızla.

Yüksek Lisans Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Melike Ceylan

Yüksek Lisans Öğrencisi
Yaşa Akarşlan

Sosyodemografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz...() kadın () Erkek
2. Yaşınız .....
3. Medeni durumunuz. () Evli ()Boşanmış
4. Çocuğunuzun nesi oluyorsunuz? () Annesi () Babası
5. Çocuğunuzun yaşı .....
6. Eğitim durumunuz. () İlkokul () Ortaokul () Lise () Lisans ()Lisans Üstü
7. Çalışıyor musunuz? () Evet () Hayır
8. Sahip olduğunuz çocuk sayısı. () 1 () 2 () 3 ve üzeri
9. Annenizin eğitim durumu . () İlkokul () Ortaokul () Lise () Lisans () Lisans Üstü
10. Babanızın eğitim durumu. () İlkokul () Ortaokul () Lise () lisans () Lisans Üstü
11. Anne ve babanız. () Evli () Boşanmış
12. Anneniz. () Sağ () Hayatta değil
13. Babanız () Sağ () Hayatta değil
12. Kendi aile yapınız.
() Çekirdek aile (anne, baba ve çocuklar)
() Büyük Aile (anneanne, babaanne gibi diğer yetişkinlerle birlikte)

Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz. Her sorunun karşısında bulunan; (1) Kesinlikle katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Katılıyorum ve (4) Tamamen Katılıyorum anlamına gelmektedir.	Annem				Babam			
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılıyorum	Biraz katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılıyorum	Biraz katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği Örnek Maddeler Annem/Babam eşiyile ilişkisinde								
1. Her şeyin doğrusunu bildiğini iddia eder.	0	1	2	3	0	1	2	3
2. Dediklerinin olması konusunda ısrarcıdır.	0	1	2	3	0	1	2	3
3. Deddiğinden ve bildiğinden şaşmaz.	0	1	2	3	0	1	2	3
4. Eşiyile arasında yaşadığı sorunları önemsemez	0	1	2	3	0	1	2	3
5. Eşinin sıkıntılarına duyarsız kalır.	0	1	2	3	0	1	2	3
6. Eşinin fikirlerini önemsemez.	0	1	2	3	0	1	2	3
7. Eşi yeni kıyafet aldığında fark etmez.	0	1	2	3	0	1	2	3
8. Eşi hastalandığında ilgilenmez.	0	1	2	3	0	1	2	3
9. Eşinin ihtiyaç ve isteklerini anlamaz	0	1	2	3	0	1	2	3
10. Gün içinde eşinin zamanının nasıl geçtiğini hiç sormaz.	0	1	2	3	0	1	2	3
11. Eşinin başardığı hiçbir işi takdir etmez.	0	1	2	3	0	1	2	3
12. Eşini ilgili bir şekilde dinlemez.	0	1	2	3	0	1	2	3
13. Sorunlardan dolayı eşinin incinmesinden aşırı kaygılanır.	0	1	2	3	0	1	2	3
14. Eşinin zor şeyler yapmasına izin vermez.	0	1	2	3	0	1	2	3
15. Eşinin hep zararsız insanlarla ilişki kurmasını ister.	0	1	2	3	0	1	2	3
16. Eşine yardımcı olamadığında kendini huzursuz hisseder.	0	1	2	3	0	1	2	3
17. Eşi mutsuz olduğunda çok endişelenir.	0	1	2	3	0	1	2	3
18. Eşi sorun yaşadığında hemen müdahale etmeye çalışır.	0	1	2	3	0	1	2	3
19. Onun için eşi ilişkinin önemli bir parçasıdır.	0	1	2	3	0	1	2	3
20. Eşine saygı gösterir.	0	1	2	3	0	1	2	3
21. Eşiyile birlikte zaman geçirebilir.	0	1	2	3	0	1	2	3
22. Eşine özen gösterir.	0	1	2	3	0	1	2	3
23. Eşiyile olan ilişkisini ilgilendiren konulara duyarlıdır.	0	1	2	3	0	1	2	3
24. Eşinin değerli olduğunu hissettirir.	0	1	2	3	0	1	2	3
25. Evliliğin devamı için gereken çabayı gösterir.	0	1	2	3	0	1	2	3
26. Eşini arkadaşlarına tanıtırken gururlanır.	0	1	2	3	0	1	2	3
27. Eşinin tercihlerine saygı duyar.	0	1	2	3	0	1	2	3

28. Eşinin haklarına ve değerlerine önem verir.	0	1	2	3	0	1	2	3
29. Eşinin siyasal ve sosyal tercihlerine saygı duyar.	0	1	2	3	0	1	2	3
30. Eşinin fikirlerini söylemesine müsaade eder.	0	1	2	3	0	1	2	3
31. Eşi olmadan bir şey yapamaz.	0	1	2	3	0	1	2	3
32. Kendiyle ilgilenmek yerine eşiyile ilgilenmeyi tercih eder.	0	1	2	3	0	1	2	3
33. Eşiyile ilgilenmekten arkadaşlarına vakit ayıramaz.	0	1	2	3	0	1	2	3
34. Eşiyile çok fazla ilgilendiği için diğer işlerini hep aksatır.	0	1	2	3	0	1	2	3
35. Eşinin kendisini terk edeceğinden çok kaygılanır	0	1	2	3	0	1	2	3
36. İş dışında eşi olmadan hiçbir yere gitmek istemez.	0	1	2	3	0	1	2	3
37. Eşinin onayı olmadan bir şey yapmak istemez.	0	1	2	3	0	1	2	3

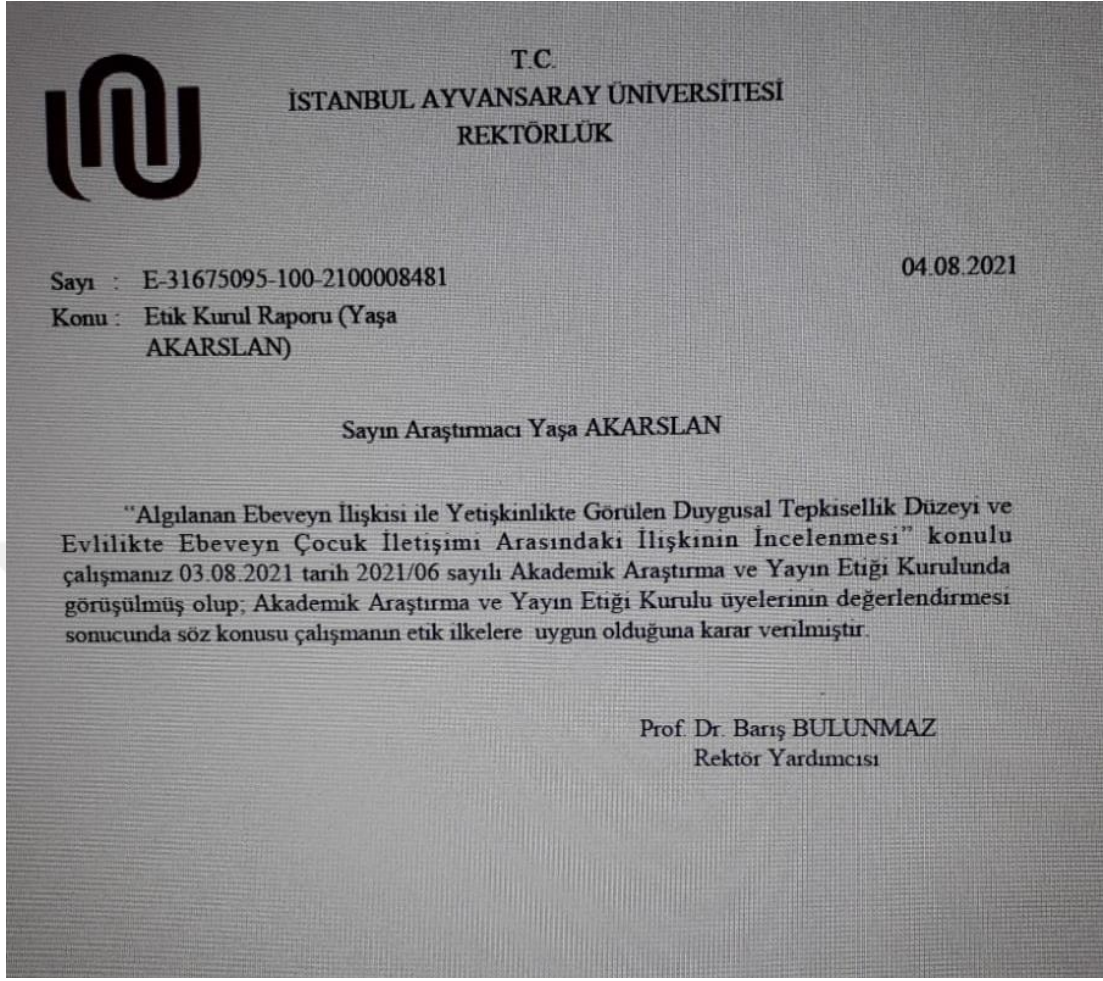
Ebeveyn Çocuk İletişimi Ölçeği

Ad-Soyad : Anketi dolduran : ☐ Anne ☐ Baba Yaş : Öğrenim durumu :		Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1	Çocuğumla kurduğum iletişimin niteliği, onun sorumluluklarını yerine getirmesini kolaylaştırır					
2	Çocuğumun anlattığı konuların önemsiz olduğunu düşündüğümde genellikle şakaya vururum					
3	Çocuğumla kurduğum iletişimin niteliği, onu disipline etmemi kolaylaştırır					
4	Kullandığım iletişim tarzı çocuğumun sınırlarını anlamasını kolaylaştırır					
5	Çocuğum için koyduğum kuralları onun anlayacağı şekilde açıklarım					
6	Çocuğumla iletişim kurarken onun ne hissediyor olabileceğini anlarım					
7	Çocuğum yanlış bir davranış yaptığında bunu anlaması için onunla rahatça konuşurum					
8	Çocuğumla konuşurken genellikle kendimi ona öğüt verirken bulurum					
9	Bir durum hakkında gerçekten ne düşündüğümü çocuğumla paylaşıyorum					
10	Çocuğumu beni dinlemediğinde ona gözdağı vererek konuşurum					
11	Çocuğum düşüncelerini benimle paylaşır					
12	Çocuğumla iletişimimi aksatacak engelleri kullanmaktan kaçınırım					
13	Çocuğum duygularını benimle paylaşır					
14	Çocuğum canını sıkan bir durum olunca bunu benimle paylaşabileceğini bilir					
15	Çocuğumu dinlerken başkalarını ona örnek gösteririm					
16	Çocuğumu dinlerim					
17	Çocuğuma bir sorumluluk verirken bunu ona en iyi şekilde ifade etmenin yollarını bilirim					
18	Çocuğumu fikirlerini ifade etmesi konusunda cesaretlendiririm					
19	Çocuğumla kurduğum iletişimin niteliği, onun motivasyonunu artırır					
20	Çocuğumla iletişim kurarken onun kişisel haklarına saygı duymaya özen gösteririm					
21	Çocuğum benimle her konuyu rahatça konuşur					
22	Çocuğumun fikirlerine değer veririm					
23	Çocuğumla iletişim kurarken içten olmaya çalışırım					
24	Çocuğumla iletişim kurarken potansiyelinin/yeteneklerinin getirdiği özelliklerine dikkat ederim					
25	Çocuğumla iletişim kurarken onun ne düşünüyor olabileceğini anlarım					
26	Çocuğumla iletişimimi geliştirmek için yapabileceklerimi araştırırım					
27	Çocuğumun konuşmak istediği konuyu dinlemek istemediğimde konuyu değiştiririm					

Duyusal Tepkisellik Düzeyi Ölçeği

	Tamamen katılmıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1. Üzücü olaylar karşısında çok kolayca duygusallaşırım				
2. Çok küçük şeyler bile beni duygusallaştırır.				
3. Bir duyguyu yaşadığımda çok yoğun yaşarım.				
4. Üzücü bir şey yaşadığımda, uzun bir süre ona kafa yorarım				
5. Duygularımı çok yoğun yaşarım.				
7. Duygularımda ani iniş-çıkışlar yaşadığım olur.				
8. Bir duyguyu yaşadığımda başka bir duyguyu yaşamak benim için çok zordur.				
9. Benim için mantıklı/ düzgün düşünmek zordur, bu yüzden kendimi genellikle mutsuz hissedirim.				
10. Duyusal olarak çok çabuk incinirim.				
12. Kızgın olduğumda çevremdekiler beni zor sakinleştirir.				
14. Kendimi genellikle endişeli hissedirim.				
15. Diğer insanların önemsemediği şeylere çok kafa yorarım.				
16. Üzücü bir durum karşısında kolayca dağılırım.				
18. Çevremdekiler olaylara aşırı tepki verdiğimi söyler.				
19. Kötü bir olay yaşadığımda, ruh halim hızlıca değişir.				
20. Çevremdekiler olaylar karşısında sakinliğimi koruyamadığımı söyler.				
21. Eğer biriyle bir anlaşmazlık yaşarsam, bu durumu kafamdan atmam zaman alır.				

Ek 2: Etik Kurul İzni

ÖZGEÇMİŞ

Başlangıçta öğretmen olmak amacıyla başlamış olduğum öğretim hayatıma, 2010 yılında psikoloji alanına geçerek devam etmeyi seçtim. Bugüne kadar almış ve almakta olduğum sertifika ve eğitimlerle, mesleki ve kişisel gelişimimi daima geliştirme niyetindeyim. Çankırı’da başladığım çalışmalarına, 2015 yılından itibaren Ankara’da devam etmekteyim.

İnsanın gelişimi ömür boyu sürmektedir. Bu nedenle öncelikle kendimin tekamülünü deneyimlemeyi, sonrasında da diğer insanların tekamüllerine rehberlik etmeyi ve geride bir yad-ı cemil bırakmayı hedeflemekteyim. Bu hedefe varma gayretinde olmak, bana son derece mutluluk ve huzur vermektedir.

Öğrenim Durumu

- 2022 İstanbul Topkapı Üniversitesi Yüksek Lisans Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı
- 2022 İstanbul Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü: Lisans 4.sınıf (devam)
- 2016 Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü: Lisans
- 2012 Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü: Ön Lisans
- 2002 Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü: Lisans
- 1989 Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği: Ön Lisans
- 1984 Ankara Sincan Lisesi
- 1981 Ankara Gazneliler Ortaokulu
- 1978 Ankara Sofuoğlu İlkokulu

Eğitimler

- 2021 Anaokulu (4-6 Yaş) Danışmanlığı ve Yöneticiliği Eğitimi
- 2021 (APA Onaylı) Attendance Certificate Drexell University College of Medicine Behavioral HealthCare Education Attachment Base Family Therapy- Part 1
- 2020 Bilişsel Davranışçı Çift ve Aile Terapisi Uygulayıcı Sertifikası (Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi)
- 2020 Bilişsel Davranışçı Terapisi Uygulayıcı Sertifikası (Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi)

2017 Yaratıcı Drama Eğitimci Eğitimi (Selçuk Üniversitesi)
2017 Akıl ve Zeka Oyunları Eğitimci Eğitimi (Selçuk Üniversitesi)
2016 Hasan kalyoncu Üniversitesi Aile Danışmanlığı
2016 Hiperaktivite ve Dikkat Dağınıklığı Tanı ve Tedavi Sertifikası
2014 Çocuklarda Bilişsel Davranışçı Danışmanlık
2013 Bioenerji Uygulayıcı Sertifikası (Erol Konuk)
2013 Mental Aritmetik Eğitimci Sertifikası (Mod5)
2013 Okul Öncesinde Dikkat Becerilerini Geliştirme Eğitimi (Ruh Sağlığı Derneği)
2013 Dikkat Geliştirme ve Konsantrasyon Eğitimi (Ruh Sağlığı Derneği)
2012 Certified Student Coach (Livcon)
2012 Certified Nlp Practitioner (Livcon)
2012 Certified Nlp Master Practitioner (Livcon)
2012 Coaching Certificate (Livcon)
2011 INLPTA The International Master Practitioner
2011 Aile Danışmanlığı Sertifikası (Cised)
2011 Beden Dili Sertifikası (Psikologlar ve Psikiyatrlar Derneği)
2010 Klinik Hipnoterapi Zed Danışmanlık (1. 2. Modül)
2010 INLPTA The International Certified Practitioner